

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN KARAR STRATEJİLERİNİN FARKLI KARAR
DURUMLARINDA İNCELENMESİ

Gözde TEKBAŞ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2021

Liderlik, araştırma, inovasyon, kaliteli eğitim ve değişim ile

Daha ileriye ... En İyiyeye ...

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN KARAR STRATEJİLERİNİN FARKLI KARAR
DURUMLARINDA İNCELENMESİ

EXAMINATION OF HIGH SCHOOL STUDENTS' DECISION STRATEGIES IN
DIFFERENT DECISION SITUATIONS

Gözde TEKBAŞ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2021

Kabul ve Onay

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼ne,
G¼zde TEKBAŖ'ın hazırladığı "Lise ¼đrencilerinin Karar Stratejilerinin Farklı Karar Durumlarında İncelenmesi" baŖlıklı bu alıŖma j¼rimiz tarafından **Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik DanıŖmanlık Bilim Dalında Y¼ksek Lisans** olarak kabul edilmiŖtir

J¼ri BaŖkanı	Prof. Dr. T¼rkan DOğAN	İmza
J¼ri Üyesi (DanıŖman)	Doç. Dr. Arif ¼ZER	İmza
J¼ri Üyesi	Prof. Dr. Bayram ÇETİN	İmza
J¼ri Üyesi	Doç. Dr. Selen DEMİRTAŖ- ZORBAZ	İmza
J¼ri Üyesi	Dr. ¼đr. Üyesi ¼zlem HASKAN- AVCI	İmza

Bu tez Hacettepe Üniversitesi Lisans¼st¼ Eğitim, ¼đretim ve Sınav Y¼netmeliđi'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki j¼ri üyeleri tarafından 04 / 06 / 2021 tarihinde uygun g¼r¼lm¼Ŗ ve Enstit¼ Y¼netim Kurulunca / / tarihi itibarıyla kabul edilmiŖtir.

Prof. Dr. Selahattin GELBAL
Eğitim Bilimleri Enstit¼s¼ M¼d¼r¼

Öz

Bu araştırma ile lise öğrencilerinin rasyonel, sezgisel, kararsız ve bağımlı karar stratejilerini kullanmalarıyla, karar durumlarını ifade eden analitik, davranışsal, direktif ve kavramsal durumlarda verdikleri kararlar arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada karar stratejilerini ve karar durumlarını ölçmek üzere iki ölçek hazırlanmış, ölçeklerden alınan puanlar cinsiyet, sınıf ve sosyoekonomik düzeye göre karşılaştırılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu liselerde öğrenim gören, 216'sı kız 211'i erkek toplam 427 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma grubu uygun örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Araştırmada veri toplama araçları olarak, araştırmacı tarafından hazırlanan Karar Stratejileri Ölçeği, Karar Durumları Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Faktör yükleri, madde güçlük ve ayırıcılık katsayıları, güvenirlik katsayıları ve F değerleri hesaplanmıştır. Araştırma sonucunda farklı karar verme stratejilerini kullananların, farklı karar durumlarındaki puan ortalamaları arasında fark bulunmamıştır. KDÖ'de kızların davranışsal boyutta erkeklerden; 10. sınıfların direktif ve davranışsal durum puanlarının 9. ve 11. sınıflardan; 12. sınıf puanlarının da 11. sınıf puanlarından daha yüksek oldukları görülmüştür. 10. sınıf analitik durum puanı 9., 11. ve 12. sınıflardan, 11. sınıf kavramsal durum puanı 9. sınıf puanlarından daha yüksektir. Sosyoekonomik düzeyi düşük öğrencilerin analitik puanları orta öğrencilerin puanlarından, davranışsal durum puanlarının da orta ve yüksek düzeydeki öğrencilerden yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca KSÖ'de erkeklerin rasyonel, kızların bağımlı ve kararsız strateji puanlarının; yüksek olduğu; 9. Sınıf öğrencilerinin 10. sınıfa göre kararsız puanlarının daha düşük olduğu; sosyoekonomik düzeyin dört boyutta da farklılaşmadığı bulunmuştur.

Anahtar sözcükler: karar stratejileri, karar durumları, lise öğrencileri, kariyer kararı

Abstract

In this study, it is aimed to examine the relationship between high school students' use of rational, intuitive, undecided and dependent decision strategies and their decisions which expresses their decision situations in analytical, behavioral, directive and conceptual situations. In this study, two scales were prepared to measure decision strategies and decision situations, and the mean scores obtained from the scales were compared according to gender, class and socioeconomic level. The group of the study consisted of a total of 427 students (216 girls 211 boys) studying in high schools. The study group was constituted through convenience sampling. Decision Strategies Scale and Decision Situations Scale which prepared by the researcher were used as data collection tools in the study. Factor loadings, item difficulty and discrimination coefficients, reliability coefficients and F values were calculated. No difference was found between the mean scores of those who used different decision making strategies in different decision situations. It was observed that in Decision Situations Scale girls got higher scores than boys in the behavioral dimension and 10th and 12th grades got higher scores than the other grade levels in four decision situations. In addition, it was found that in the Decision Strategies Scale the rational strategy scores of the boys and the dependent and undecided strategy scores of the girls and the intuitive scores of the 9th and 12th grades were higher and those with medium socioeconomic level behave more intuitively.

Keywords: decision strategies, decision situations, high school students, career decision.

Teşekkür

Yüksek lisans, akademik yaşamımın başlangıcında hem çok keyif aldığım hem çok şey öğrendiğim önemli bir süreç oldu. Büyük bir heyecanla başladığım bu süreçte tempolu ve verimli bir ders döneminin ardından tez dönemine geçtiğim zaman hala dün gibi olsa da geriye dönüp baktığımda geçen iki yıl görmek beni şaşırtıyor. Bugün sürecin sonuna gelmiş olmaktan dolayı çok gururlu ve mutluyum. Tez sürecimin başından son saniyesine kadar desteğini, ilgisini, alakasını üzerimden hiç eksik etmeyen, her sorunumda içtenlikle yardıma koşan, bilgi birikimiyle beni her defasında şaşırtan, yolumu açarak tez sürecimi kolaylaştıran çok kıymetli tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Arif ÖZER'e tüm içtenliğimle teşekkürü borç bilirim.

Tez jürimde heyecanımı ve stresimi tüm samimiyet ve içtenlikleriyle azaltmama ve yapıcı eleştirilerle tezimin daha iyi olmasına katkılar sağlayan çok kıymetli jüri üyeleri Sayın Prof. Dr. Türkan DOĞAN, Sayın Prof. Dr. Bayram ÇETİN Sayın Doç. Dr. Selen DEMİRTAŞ-ZORBAZ, Sayın Dr. Öğr. Üyesi Özlem HASKAN-AVCI hocalarıma ayrı ayrı teşekkür ederim.

Lisans yıllarımdan yüksek lisans yıllarıma kadar bilgi birikimleri, her zaman yardıma hazır ve içten davranışlarıyla bana örnek ve destek olan tüm öğretim üyeleri ve hocalarıma bana sağlamış oldukları katkılardan dolayı çok teşekkür ederim. Araştırma görevliliğine adım attığım, kendimi yeni bir şehir ve yeni bir hayatta bulduğum, pandeminin zorlu zamanlarında bana hep destek olarak tez sürecimin stresini azaltan, Osmangazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nin kıymetli hocaları Prof. Dr. Ayşe AYPAY, Doç. Dr. Fatma SAPMAZ ve Dr. Öğr. Üyesi Zerrin BÖLÜKBAŞI-MACİT hocalarıma da ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Tez yazarken geçirdiğim keyifli ve verimli zamanlar kadar stres ve kaygı yaşadığım günler de bu sürecimin bir parçası oldu. Motivasyonumu kaybettiğim, süreçte tıkanıp, manevi desteğe fazlasıyla ihtiyaç duyduğum zamanlar beni çok zorladı. Bu anlarda yanımda olan, her an benimle olduğunu hissettiren, gece gündüz demeden beni dinleyen, anlayan, tez sürecimde fikirlerini ve yardımlarını en çok hissettiğim, Zeynep Öznur ERGİN'e en büyük teşekkürlerimi sunuyorum. Üniversite

dostluğumuzun akademik yaşamda da bizi başarıya götüreceğine hiç şüphem yok. Üniversitenin bana kattığı ilk ve çok kıymetli Emine ŞANLI'nın her zaman anlayış ve sevgi dolu desteği benim için çok önemliydi. Bu süreçte de varlığını hep hissettirdiği için çok teşekkür ederim. Benim için yeri hep çok başka olan, tez sürecini kolaylaştırma adına birçok fedakarlık yapan Mustafa Berkay SEFAİN'e hayatımda olduğu ve desteğini esirgemediği için en içten teşekkürlerimi borç bilirim.

Annem Sevda TEKBAŞ, Babam Cemil TEKBAŞ ve kardeşim Umut Can TEKBAŞ' a sadece bu süreçteki destekleri için değil, tüm hayat boyu yanımda oldukları, beni bu günlere getirdikleri, hayallerime kavuşmam için yaptıkları tüm fedakarlıkları için çok teşekkür ederim. Bana olan sarsılmaz inançları, her daim yanımda olacaklarına dair verdikleri güven, benim için her zaman çok anlamlı oldu. Hayat boyu öğrettiklerinizi yaşatmak, bana dokunduğunuz gibi insanlara dokunabilmek ve sizi ömür boyu gururlandırmak için her an çalışmaya ve mücadele etmeye devam edeceğim.

İçindekiler

Abstract.....	iii
Teşekkür.....	iv
Tablolar Dizini.....	viii
Simgeler ve Kısaltmalar Dizini.....	ix
Bölüm 1 Giriş.....	1
Problem Durumu.....	1
Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	6
Araştırma Problemi.....	8
Sayıtlılar.....	8
Sınırlılıklar.....	9
Tanımlar.....	9
Bölüm 2 Araştırmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar.....	11
Karar Stratejileri.....	11
Karar Stratejileri Yaklaşımları.....	20
İlgili Araştırmalar.....	29
Bölüm 3 Yöntem.....	39
Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	39
Veri Toplama Süreci.....	40
Veri Toplama Araçları.....	41
Ölçek Geliştirme Süreci.....	43
Verilerin Analizi.....	45
Bölüm 4.....	47
Bulgular ve Yorumlar.....	47
Bölüm 5 Sonuç, Tartışma ve Öneriler.....	58
Sonuç.....	58
Tartışma.....	59

Kaynaklar	73
EK-A: Gönüllü Katılım Formu	90
EK-A1: Veli Bilgilendirme Formu	91
EK-B: Örnek Ölçek Maddeleri	92
EK-C: Ölçeklerin Madde-Faktör Yükleri.....	95
EK-D: Karar Durumları Ölçeği Frekans Tablosu.....	102
EK-E: Etik Komisyonu Onay Bildirimi	103
EK-F: Milli Eğitim Uygulama İzin Belgesi.....	104
EK-G: Etik Beyanı	105
EK-H: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu	106
EK-I: Thesis/Dissertation Originality Report	107
EK-İ: Yayımlama ve Fikrî Mülkiyet Hakları Beyanı	108

Tablolar Dizini

Tablo 1 <i>Bilişsel-Olumsuzluk Karar Stil Modeli</i>	Error! Bookmark not defined.
Tablo 2 <i>Karar Verme Durumları</i>	24
Tablo 3 <i>Öğrencilerin Sınıf Düzeyi ve Cinsiyet ve Sosyoekonomik Düzeye Göre Dağılımı</i>	40
Tablo 4 <i>Veri Toplama Araçları</i>	41
Tablo 5 <i>KSÖ Alt Boyutlarına İlişkin Genel Uyum/Uyumsuzluk İndeksleri</i>	47
Tablo 6 <i>KSÖ Madde İstatistikleri</i>	47
Tablo 7 <i>KDÖ Seçeneklerinin Frekans Dağılımı</i>	50
Tablo 8 <i>KDÖ Kuramsal Modeline İlişkin Genel Uyum/Uyumsuzluk İndeksleri</i>	51
Tablo 9 <i>KDÖ Madde İstatistikleri</i>	51
Tablo 10 <i>Ayrı Karar Stratejisi Kullananların Karar Durumları Puan Ortalamaları, Standart Sapma Değerleri ve Varyans Analizi Sonuçları</i>	53
Tablo 11 <i>Cinsiyete Göre KDÖ Puan Ortalamaları ve Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları</i>	53
Tablo 12 <i>Cinsiyete Göre KSÖ Puan Ortalamaları ve Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları</i>	544
Tablo 13 <i>Sınıf Düzeyine Göre KDÖ Puan Ortalamaları ve Tek Yönlü ANOVA Sonuçları</i>	55
Tablo 14 <i>Sınıf Düzeyine Göre KSÖ Puan Ortalamaları ve Tek Yönlü ANOVA Sonuçları</i>	55
Tablo 15 <i>Sosyoekonomik Düzeye Göre KDÖ Tek Yönlü ANOVA Sonuçları</i>	56
Tablo 16 <i>Sosyoekonomik Düzeye Göre KSÖ Tek Yönlü ANOVA Sonuçları</i>	57

Simgeler ve Kısaltmalar Dizini

KSÖ: Karar Stratejileri Ölçeği

KDÖ: Karar Durumları Ölçeği

ÖSYM: Ölçme Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı

SED: Sosyoekonomik Düzey

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

Bölüm 1

Giriş

Araştırmanın bu bölümünde problem durumu, araştırmanın amacı ve önemi, problem cümlesi, sayıtlar, sınırlılıklar ve tanımlar ifade edilmiştir.

Problem Durumu

Lise yılları öğrenciler için gelişim ve değişim dönemlerini barındıran kritik bir dönemdir. Bu dönemde kimlik kazanımının önemli olduğu düşünüldüğünde verilen kararlar öğrencilerin kişiliklerinde büyük değişimlere ve gelişimlere sebep olabilmektedir (Erikson, 1968). Ayrıca bu kararlar, sağlıklı bir kimlik gelişimi için de önemlidir (Bozkurt ve Ercan, 2019; Kararımak vd., 2016). Mann (1989) öğrencilerin bu süreçte en büyük kaygıyı geleceklerine yönelik hissettiklerini ve lise yıllarının karar vermede bilişsel olarak farklı stratejileri öğrenebilmek için kritik bir dönem olduğunu ifade etmektedir. Özellikle 12-14 yaş aralığındaki bireylerin yorumlama ve düşünme becerileri gelişmeye fazlasıyla açıktır. Bu durum öğrencilerin, farklı yaşantı ve olaylara karşı farklı bakış açılarıyla karar vermeye yetkinlik kazanmaları için de uygun zamanlardır. 15-18 yaş aralığına gelindiği zaman ise aileden ayrışma ve bireyleşme süreçleri önem kazanmaya başlamaktadır (Derman, 2008).

Bu evrede öğrenciler sık sık kararsızlık yaşamakta ve aileye bağımlı hareket etmektedirler. Bu yaş aralığındaki öğrencilerin önem verdiği insanların beğenisini kazanma çabaları da dikkat çekicidir. Yaşlıları ya da idol olarak gördükleri kişiler tarafından beğeni ve onay alabilmek için gerçekte benimsemedikleri şekilde davranmakta ve kararlar alabilmektedirler (Ümmet vd., 2020). Başkalarının olumlu tepkilerini almak için kararlarında ailelerinin, arkadaşlarının ya da öğretmenlerinin beklentilerini ön planda tutabilmektedirler (Loera-malvaez, 2017). Bu döneminde öğrenciler aynı zamanda kendi yaratıcılıklarını ortaya çıkarabilmek, dikkatleri üzerine çekebilmek ve farkındalık yaratmak gibi amaçlar da edinebilmektedir (Öztabak ve Erdoğan, 2017). Ayrıca karar vermeyi gerektiren durumlarda nispeten daha kararsız ya da başkalarına bağımlı bir karar yaklaşımını benimsemesi de olasıdır. Hem beğenilme güdüsü hem de bireyleşme çabaları zaman zaman stres ve gerginlik yaratabilmektedir (Taylor, 2015). Karar verme sürecinde yaşanan bu zorluklar bireyin kararlarını ötelemesine, karar anı yaklaştıkça giderek daha fazla

kaygı yaşamasına, kendisine daha az uygun olan bir seçeneğe yönelerek mutsuz olmasına neden olabilmektedir (Gati vd., 1996).

Öğrenciler mesleki kimlik geliştirme sürecinde sınav stresiyle de baş etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu dönemde yaşamlarının önemli bir kısmı sınava hazırlık yaparak geçtiği için mesleki seçenekler hakkında bilgi edinmeyi ötelemekte, sınavdan sonra bu eksikliği kapatacak yeterli zamanı da bulamamaktadırlar. Bireyin içinde bulunduğu bu gibi durumlar, problemle ilgili araştırma yapmak, detaylı veriler toplamak için her zaman uygun olmayabilmektedir. Bununla birlikte, rasyonel kararların öğretilmesiyle sorunun çözüleceğine dair yaygın bir görüş vardır. Lise yıllarında öğrenciler okul psikolojik danışmanlarının rehberliğinde en rasyonel kararları alıp üniversite tercihlerini yapmaya çalışmaktadırlar.

Çakır (2004) rasyonel karar alan lise öğrencilerinin kararlarını ertelemediklerini ileri sürmektedir. Akıntuğ ve Birol (2001) ve Satan (2015) da lise öğrencilerinin büyük bir çoğunluğunun kararlarında rasyonel stratejiyi benimsediklerini vurgulamaktadırlar. Bununla birlikte, ÖSYM (2020) verileri üniversite sınavına girip tercih yapma hakkı kazanan öğrencisi sayısının 1.745.642, tercih yapan öğrenci sayısının ise 1.151.632 olduğunu göstermektedir. Araştırma sonuçlarıyla çelişen bu rakamlar, öğrencilerin yaklaşık 1/3'ünün kararlarını ertelemeyi tercih ettikleri ya da tercihlerini ötelediklerini göstermektedir.

Kararlar popüler olan seçeneklerin varlığından da etkilenmektedir. ÖSYM (2020) verilerine göre, eşit ağırlık öğrencilerinin ilk sırada hukuk fakültelerine, sayısal öğrencilerinin tıp fakültelerine yönelik tercihler yaptığı görülmektedir. Bu örnekte popüler olana yönelim, rasyonel karar vermenin önüne geçebilmektedir. Tercih yapmadan seçenekleri araştırmak gerektiğini bilseler de, öğrencilerin bir kısmı yakınlarının okudukları ya da sosyal ağlardaki paylaşımlardan bölüm yerine üniversiteyi tercihi de yapabilmektedirler. Bu gibi durumlar karar vermede duygusal ve bağlamsal faktörleri öne çıkarmaktadır. Dolayısıyla çoğu öğrencinin “rasyonel” kararlar verdiğini araştırmalar ileri sürse de mevcut durum karar vermede bir stratejiyi benimsetmenin yetersiz olabileceğini düşündürmektedir. Kaldı ki, lisede sadece üniversite tercihi yapılmamaktadır. Öğrenciler hemen her gün birçok karar vermekte, kariyer kararları da dahil bunların önemi, bir öğrenciden diğerine farklılaşmaktadır. Bu durumlarda her zaman rasyonel kararlar vermek mümkün olmadığı gibi yaşamın kestirilemez ve hızlı doğasına da uygun düşmemektedir.

Ayrıca zaman baskısı olmadığı ve birey açısından önemli olduğunda, hemen herkes bir ölçüde mantıklı kararlar vermeye çalışabilir. Bununla birlikte, hemen verilmesi gereken kararlarda, seçenekler hakkında bilgi toplamak için yeterli vakit olmadığına sezgilere güvenmek gerekebilir.

Stratejilerin kullanımı kararın kim için verildiğiyle yakından ilgilidir. Gunten ve Scherer (2019) bireylerin kendi adına karar verirken çoğunlukla deneyimsel, başkaları için rasyonel karar stratejisini de ön planda tuttıklarını belirtmektedirler. Ayrıca kararların içerdiği riskin artması, karar vericilerin stratejilerini etkilemektedir. Konuyla ilgili yeterli bilginin olmadığı riskli durumlarda daha sezgisel ya da kaçınmacı bir karar stratejisinin benimsenmesine neden olabilmektedir (Petrillo ve Rosati, 2020). Risk durumları aynı zamanda birden fazla alternatifi barındırabilmektedir. Bu durumlarda etkili karar için tek bir doğru cevap bulmak oldukça zorlaşmaktadır. Bu durumlarda alternatifler içinden en uygununu sadece rasyonel bir bakışla değerlendirmeye çalışmak yeterince iyi bir kararın alınmasını engellemektedir (Saridoğan, 2019). Diğer yandan karar durumları bu kadar değişken olurken, her durum için doğru kararı vermek de mümkün olmamaktadır (Acciarini, 2019). Çelikten vd. (2019) insanların hiçbir zaman yeterli bir bilgi birikimine sahip olamayacağını ve kendi ön yargılarından etkilenebileceklerini savunmaktadır (Atan ve Altan, 2020; Kırıl, 2015). Ayrıca karar durumu birtakım krizler de barındırabilmektedir. Gerçek yaşamda kriz durumlarını tam bir rasyonel bakışla yönetebilmek oldukça zordur (Okoli ve Watt, 2018). Bireylerin her koşulda saf bir rasyonellikle karar vermesi çok gerçekçi olmadığı gibi daha önce rasyonel olan bir süre sonra hala doğru ve etkili olmamaktadır. Simon'un (1976) da belirttiği gibi rasyonel olduğu düşünülen çoğu karar içinde bireysel farklılıklardan kaynaklı birtakım faktörler barındırmaktadır.

İnsanların, durumların, çevrelerin değişmeye devam etmesi problemleri de değişime uğratmakta; karar durumlarının sahip olduğu belirsizlik artıp karar verme zamanının daralması rasyonelliği önemli ölçüde sınırlandırmakta (Obı, 2018), bu da karar stratejilerinin kullanımına ilişkin bakışın değişmesine yol açmaktadır. Çelikten vd. (2019) birçok kararın içinde rasyonellik kadar, sezgisel bakış, deneyim ve iç görü barındırdığını ileri sürmektedirler. Demiral ve Türkmenoğlu (2018) problem durumuyla ilgili orta düzeyde bilgi birikimine sahip olduğunda, kararların sezgisel ve rasyonel karar stratejilerinin ortak kullanımıyla verildiğini ifade etmektedirler.

Coba, (2019) kısıtlı bilginin alternatif karar stratejilerini kullanmayı gerektirdiğini; Obi (2018) planlı kararların, beklenmeyen sonuçlar doğurabildiğini, yeni avantajları kaçırmamak için ani karar değişikliklerin yapılması gerektiğini ileri sürmektedirler. Bu açıklamalar karar stratejilerinin esnetilebilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Ming ve Hushang (2019) farklı karar stratejilerini bir arada kullananların içinde bulunulan duruma daha uygun davranacaklarını ifade etmektedirler. Başkalarına bağımlı karar verme görüşünün kabul edilemez olduğu rasyonel odaklı çalışmaların aksine, bu görüş farklı karar stratejilerine de bir şans tanımaktadır. Gerek iş dünyasında gerekse gündelik yaşamda yaşanan hızlı değişim artık kararların daha stratejik alınmasını gerekli kılmaktadır (Esmer ve Pabuçcu, 2019). Günümüz karar kuramları stratejik kararların rasyonel bir bakışla sınırlandırılmasını eleştirmekte, çoklu karar stratejilerinin kullanımının stratejik kararları getirebileceği görüşünü savunmaktadır (Calabretta, 2017). Bu sebeple bireylerin karar planlamalarında artık sadece kendi artı ve eksilerini göz önünde bulundurmaları yetmemektedir. Aynı zamanda değişen ve gelişen dış dünyanın sunduğu fırsatlar ve belirsizlikler hakkında da fikir sahibi olması gerekmektedir (Shimaoka, 2015).

Özetle, değişen çevresel koşullar ve beklentilerle birlikte, birden fazla faktörü dikkate alacak şekilde karar alma sürecinin gözden geçirilmesine, yeni ölçme araçlarının geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ölçme araçları karar durumlarının önemine dikkat çeker nitelikte olmalıdır. Bu alanda uzun yıllardır Kuzgun (1993) tarafından geliştirilen Karar Stratejileri Ölçeği kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra, karar vermeyi sınırlı şekilde ölçen birkaç ölçek geliştirme ya da uyarlama çalışmaları bulunmaktadır (Bacanlı, 2005; Büyükgöze-Kavas, 2012, Çakır, 2004 vb.).

Var olan ölçeklerin bir kısmında maddelerin eskidiği, bir kısmının üniversite öğrencilerine yönelik hazırlandığı, lise öğrencilerine yönelik hazırlananların öğrencilerin gündelik yaşamda karşılaştıkları olayları kapsamak yerine genel (belirsiz) ifadelerden oluştuğu, çok sayıda madde içerdikleri ya da davranış biçimlerine göre bireyleri sınıflandırdıkları gözlenmiştir. Örneğin, Kuzgun'un (1993) Karar Stratejileri Ölçeğinde "Mektuplarınızı postaya vermeden önce birkaç defa okuyup yazdıklarınızı değiştir misiniz?". Benzer şekilde, Çakır'ın (2004) Mesleki Karar Envanterinde "Yeteneklerimin istediğim mesleğe beni ulaştırıp ulaştıramayacağını bilmiyorum." El yazısıyla bir mektubun birkaç kez yeniden

yazılması için harcanan çaba, mektuba yüklenen anlamın değişmesi ve mektubu postane vasıtasıyla gönderme günümüzde e-posta göndermeyle karşılaştırılabilir bir durum gibi görünmemektedir. Ayrıca kişinin yetenek düzeyinden emin olmaması, yeteneklerini tanımama, özgüvenin, öz yeterliğin düşük olması, popüler tercihlere yönelme gibi birçok nedenden kaynaklanabilmektedir. Bu gerekçelerle sınırlı sayıda, lise öğrencilerin hem okul hem de okul dışı yaşantılarına yönelik bir ölçeğin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Karar vermenin kendi başına bir süreç olması, çeşitli alternatiflerin seçilmesini gerekli kılabilir. Bunun sağlanabilmesi için karar durumlarının doğru değerlendirilebilmesi beklenmektedir. Karar durumlarına ilişkin yapılan kuramsal açıklamalar çalışmaya önemli bir katkı sağlayacağından, alan yazında farklı karar durumlarında karar stratejilerinin bir arada kullanımını açıklayan çeşitli modeller çalışma kapsamında değerlendirilmektedir (Calabretta, 2017; Rowe ve Boulgarides, 1983; Scott ve Bruce, 1995; Simon, 1978 vb.). Bu modeller içinde en kapsamlı ve sistematik kuramsal açıklamaların Rowe ve Boulgarides tarafından yapıldığı gözlenmektedir. Bu modele dayalı geliştirilecek ölçme araçlarıyla öğrencilerin farklı durumlarda hangi stratejileri birlikte kullandıklarını öğrenmek mümkün olabilecektir; meslek tercihi yanında bir işin yürütülmesinde gerekli olan farklı pozisyonlarda karar vericilerin uygunluğu değerlendirilebilecektir. Aynı zamanda karar durumlarında etkili karar alabilmek için bireylerin sahip olması gereken birtakım özelliklerin tanımlanmış olması, öğrenme ve gelişmeye açık lise öğrencilerinin karar alma becerilerini öğrenebileceği eğitim programlarının geliştirilmesine katkı sağlayabilecektir.

Bu düşünceden hareketle, Rowe ve Boulgarides'in (1983) karar modelini temel alan bu çalışmayla, öğrencilerin farklı durumlarda kullandıkları strateji(leri)nin farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymak, bunları ölçen ölçme araçlarını geliştirmek ve ölçme araçlarından alınan puanların öğrencilerin demografik özelliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amaçlanmaktadır. Ölçme araçlarıyla benzer örneklerde karar sürecinin ölçülebilmesiyle, bu durumların stratejileri nasıl etkileyebileceğine dair yeni değerlendirmeler yapılabilmesi mümkün olacaktır. Çalışmanın yürütüldüğü lise örnekleme, ergenlik döneminin getirdiği birtakım belirsizlikler, karar çeşitlilikleri, sosyal çevre etkisi gibi faktörlerin zenginliği açısından karar stratejilerinin çeşitli olabileceği durumların örnekleriyle doludur.

Çalışma sonuçlarının özellikle okul psikolojik danışmanlarına karar süreci ve stratejilerin kullanımı konusunda yeni bakış açısı sunması, ergen kararlarının daha iyi anlaşılması konusunda veri sağlaması umulmaktadır. Karar stratejilerinin esnek kullanımına vurgu yapan bu çalışmayla, kariyer kararlarıyla ilgili psikolojik danışma alanında yeni araştırmalara zemin hazırlanması hedeflenmektedir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Lise çağındaki gençlerin zihinsel, bedensel ve ruhsal gelişim süreçlerinin hızla değişip geliştiği düşünülürse karar vermeleri gereken durumların da dinamik ve çeşitlilik arz eden bir yapıda olduğu görülecektir. Bu sebeple alacakları kararlar çoğu kez tek bir stratejiden ziyade birden fazla karar stratejisinin farklı düzeylerde bir arada kullanılmasını gerektirebilmektedir. Yapılan çalışmalarda da ergenlerin bilişsel ve duyuşsal olarak sürekli gelişip değişmekte olduğu, böylece değişen durumlara ayak uydurmak için kendilerini şekillendirip daha esnek davranabilmeleri gerektiğine dair vurgular artmaktadır (Saticı ve Deniz, 2019). Aynı şekilde, Janis ve Mann (1977) da geliştirdikleri başa çıkma modellerinde bireylerin durumların gereklerine göre karar stratejilerini değiştirebileceklerini vurgulamaktadırlar.

Karar stratejilerinin bir arada kullanımı ile stratejik kararların alınabileceğine dair vurgular yurt dışı çalışmalarında hızla gelişip önem kazanmaya devam etmektedir (Calabretta, 2017; Intezari ve Gresseel, 2017; Tietze, 2019). Karar verme biçimine göre bireyleri sınıflandırmaktan ziyade, bilişsel ve kompleks bir yapı olduğu vurgulanarak karar kuramlarına yeni paradigmlar getirilmiştir. Özellikle iş yaşamında değişen ve çeşitli durumlara özgü kararlar alınmasının önemi giderek artmaktadır. Bu durum tek bir karar stratejisi kullanımının yetersiz kalabileceği düşüncesini ortaya çıkarabilmektedir (Mark ve Clark, 2020; Nickerson ve Argyres, 2018). Benzer şekilde, ergenlik dönemine ilişkin yapılan karar çalışmalarının da Türkiye açısından sınırlı sayıda olduğu söylenebilir (Güçray, 2013).

Bu çalışmayla karar kuramlarının yeni bir bakış açısıyla ele alınması amaçlanmakla birlikte, özellikle kişilik ve kariyer gelişiminin önemli bir basamağında olan lise öğrencilerinin etkili karar alma davranışını kazanabilmeleri, hem günlük ve iş hayatlarında hem de eğitim yaşantılarında daha esnek ve yaratıcı düşüncelerini sağlayabilmeleri için bir bakış açısının sunulması amaçlanmaktadır. Bu sayede okul psikolojik danışmanlarına, öğrencilerin farklı düşünce biçimlerini dikkate alan bir

ölçme aracıyla destek olunması umulmaktadır. Bu çalışmada aynı zamanda sunulan yaklaşımlarla değişen ve gelişen durumların kararlar üzerindeki etkilerini ailelere fark ettirmede, okul psikolojik danışmanlarına kaynak desteğinin sunulması hedeflenmektedir.

Karar verme bilişsel bir faaliyettir ve karar vermek üzere olan bireyler seçenekler, zaman, kararın kendisi için önemi gibi birçok faktörü göz önünde bulundurmaktadır. Ayrıca herkes farklı bireysel özelliklere sahiptir. Bu bakımdan tüm bireyleri dört stratejiden birine yerleştirmeye zorlamak, aynı grupta yer alan bireyler arasındaki bilişsel farklılıkları göz ardı etmek anlamına gelmektedir. Böyle bir sınıflandırma sadece bireyleri tek düze algılamaya sebep olmayacaktır. Aynı zamanda değişen durumları da tek düze görmeye sebep olacaktır. Adaptasyonu yok sayan bu bakış açısı her durumun belirli bir çözümü olduğu ve başka bir bakışa gerek kalmadığı görüşünü doğurmaktadır. Oysaki her sorun da her birey gibi biricik ve duruma özgüdür. Bu anlayıştan yoksun çalışmalar rehberlik hizmetlerini de sınırlandırmaktadır. Örneğin, öğrencilerin daha önce içinde bulunmadıkları teorik durumlar üzerinden karar stratejilerinin belirlendiği çalışmalar, okul psikolojik danışmanlarını da kısıtlayabilmektedir. Yüzlerce bölüm ve üniversite arasından kısıtlı stratejiler doğrultusunda sınırlı olanlarına yönlendirme yapmak zorunda kalmaktadırlar. Bu durumda öğrenciler kendilerini tanımadan, karar sürecini verimli değerlendiremeden hayata atılma telaşına girebilmektedirler. Kariyer kararlarının yanı sıra ergenlik döneminin getirdiği karmaşa ve bocalamalarda kimlik arayışı karar verme becerileri üzerinde de etkili olmaktadır. (Bozkurt ve Ercan, 2019). Öğrencilere duruma özgü karar strateji becerilerinin öğretilmesi, bilişsel olarak düzen ve uyum kazanmalarına katkı sağlayabilecektir.

Okul psikolojik danışmanları, öğrencilerin problem çözme becerilerini geliştirmeleri, kendilerini ve bireysel özelliklerini daha iyi tanıyabilmeleri için öğrencilere rehber olmalıdır (Yeşilyaprak, 2014; Yüksel-Şahin, 2008). Oysa karar verme davranışını tek bir yönle ele alan çalışmalar (Arroba, 1977; Harren, 1978) okul psikolojik danışmanlarının karar verme konusundaki paradigma değişimlerini görmesini engellemekte, rehberlik hizmetlerinin verimliliğini azaltmaktadır. Bu ölçek aracılığıyla, psikolojik danışmanlar öğrencilerin karar eğilimleri ve duruma özgü karar stratejileri kullanabilme esnekliklerine dair fikir sahibi olabileceklerdir. Daha sonraki çalışmalar için de yeni bir kapı aralayacak bakış açıları sunması literatüre

katkı sağlayacaktır. Mevcut çalışmalar daha pasif olarak karar stratejileriyle meslekleri eşleştirme üzerinde durmaktadır. Oysa önerilen bu yeni bakış açısıyla öğrencilerin hem sosyal hem kariyer yaşamlarında kullanabilecekleri stratejik yaklaşımlar, daha aktif ve gelişime açık bir uygulama şansı sunmaktadır.

Araştırma Problemi

Bu araştırmada “Lise öğrencilerinin karar stratejilerini (mantıksal, sezgisel, bağımlı karar verme ve kararsızlık) ve durumlarını (analitik, direktif, davranışsal, kavramsal) ölçen iki ölçme aracının hazırlanması, ölçeklerin psikometrik özelliklerinin incelenmesi; karar stratejileri ile karar durumları arasındaki ilişkiler ile bu ilişkilerin cinsiyet, sınıf ve sosyoekonomik düzeye göre incelenmesi” hedeflenmiştir. Bu çerçevede aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

Alt problemler.

1. Karar Stratejileri Ölçeğinden (KSÖ) elde edilen ölçümlerin geçerlik ve güvenirlik katsayıları ne düzeydedir?
2. Karar Durumları Ölçeğinden (KDÖ) elde edilen ölçümlerin geçerlik ve güvenirlik katsayıları ne düzeydedir?
3. Farklı karar stratejilerini kullananların farklı karar durumlarındaki puan ortalamaları istatistiksel bakımdan önemli midir?
4. KDÖ ve KSÖ'den elde edilen ölçümler cinsiyete bağlı farklılık göstermekte midir?
5. KDÖ ve KSÖ'den elde edilen ölçümler sınıf düzeyine bağlı farklılık göstermekte midir?
6. KDÖ ve KSÖ'den elde edilen ölçümler sosyoekonomik düzeye bağlı farklılık göstermekte midir?

Sayıtlar

Bu araştırmada katılımcıların KSÖ, KDÖ ve Kişisel Bilgi Formunu içten ve kendilerine en uygun durumu yansıtacak şekilde doldurdıkları varsayılmaktadır.

Araştırmada geliştirilen ölçeklerin maddelerindeki senaryoların benzerlerini öğrencilerin deneyimledikleri varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar

Araştırmanın sınırlılıkları aşağıda verilmiştir.

1. Karar durumları analitik, direktif, kavramsal ve davranışsal durum strateji değişkenleriyle sınırlıdır.
2. Karar stratejileri rasyonel, sezgisel, bağımlı ve kararsızla sınırlıdır.
3. Araştırma sonuçları uygulamanın yapıldığı grubun eğitim gördüğü lise türleriyle sınırlıdır. Bu gruba benzedikleri ölçüde sonuçlar başka öğrencilere de genellenebilir.
4. KDÖ'nün kavramsal ve analitik boyutlarında seçeneklerin frekans dağılımları kuramsal açıklamaları kısmen yansıtmaktadır. Bu nedenle bulgular ilgili boyutlara ilişkin çıkarımları sınırlamaktadır.

Tanımlar

Aşağıda araştırmada yer alan değişkenlerin tanımına yer verilmiştir.

Karar Stratejileri. Bireylerin karar verirken kullandıkları karar verme türleri karar stratejilerini oluşturur (Arroba, 1977; Coba, 2019; Atan ve Altan, 2020; Harren, 1979). Bu çalışmada geliştirilen KSÖ'den alınan yüksek puanlar bireyin hangi karar verme stratejisini kullandığına işaret etmektedir.

Karar Durumları. Rowe ve Boulgarides'e (1983) göre direktif, analitik, kavramsal ve davranışsal durumlarından oluşmaktadır. Bu durumlar:

Direktif Durum. Belirsizliğe toleransın düşük olduğu ve kararların daha hızlı alınması gereken, Problemlerle ilgili açık ve tartışmasız sebep sonuç ilişkilerinin önemine vurgu yapan ve daha çok teknik ve görev yönelimli kişilerin karar sürecini kolaylaştıran bir durumu ifade etmektedir (Boulgarides, 1983). KDÖ'nün direktif boyutundan alınan yüksek puanlar, bireylerinin eylem odaklı olduklarını ve sahip oldukları deneyimleri kararlarına yansıttıklarını ifade etmektedir.

Analitik Durum. Belirsizliğe toleransın yüksek olduğu ve birden fazla çözüm yolunun olabileceği durumların yönetilmesinde iyi işleyen, kararsızlık yaşamamanın temelinde konuyla ilgili yetersiz bilgi sahibi olmanın etkisine vurgu yapan ve yapı olarak görev ve teknik odaklı işlere yönelimli kişiler için uygun durumu ifade etmektedir (Jamian, 2013). KDÖ'nün analitik boyutundan alınan yüksek puanlar,

bireylerin karar verirken bilgi toplamaya ve alternatifleri araştırmaya meyilli olduklarını ifade etmektedir.

Kavramsal Durum. Belirsizliğe toleransın yüksek olduğu ve acil çözümler gerektirmeyen durumlarda iyi işleyen, başkalarının fikirlerinin önemsenmesine vurgu yapan ve genel yapısı itibariyle sosyal görevler ve insan odaklı kişilerin karar sürecini kolaylaştıran bir durumu ifade etmektedir (Klazema, 2014). KDÖ'nün kavramsal boyutundan alınan yüksek puanlar, bireylerin kararsız karar stratejilerini kullanma eğiliminde olduğunu, uzun vadede işleyen kararlar almayı önemsediklerini ifade etmektedir.

Davranışsal Durum. Belirsizliğe toleransın düşük olduğu ve daha çok iş birliğine yönelik grup çalışmalarında iyi işleyen, sezgilerin önemine vurgu yapan ve yapısı itibariyle sosyal işler ve kişiler arası ilişki odaklı kişilerin kolay karar verebildiği durumlardan birini ifade etmek için kullanılmaktadır (Rowe ve Boulgarides, 1983). KDÖ'nün davranışsal boyutundan alınan yüksek puanlar, bireylerin grup çalışması gerektiren işlere daha yatkın olduğunu, alternatiflerin değerlendirilmesinde beyin fırtınası gibi teknikleri tercih ettiklerini ifade etmektedir.

Bölüm 2

Araştırmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar

Bu bölümde karar stratejileri ve karar kuramlarına ilişkin yaklaşımlara, kariyer stratejileri ve karar durumlarına ilişkin literatür derlemelerine yer verilmiştir. Son olarak bu yaklaşımlar doğrultusunda yapılan araştırmalardan bahsedilmiştir.

Karar Stratejileri

Karar vermek doğası gereği tüm yaşamı içine alan, gündelik ve gündelik olmayan, basit ya da karmaşık, küçük ya da büyük tüm kararları barındıran bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Arslan ve Demir, 2020;Atan ve Altan, 2020). Bu süreç içerisinde kullanılan karar stratejileri kararın kendisi kadar önemli görülmektedir. Bu nedenle literatürde karar stratejileriyle ilgili çeşitli tanımlamalar mevcuttur. Genel anlamda karar verme aşamasında olan bir bireyin, belirlenen hedefe ulaşmak ve var olan sorunu çözmek için gerekli olan en iyi seçeneği tercih etmesini sağlayacak yol göstericilere ihtiyacı vardır. Bahsedilen bu yol göstericiler karar verme stratejileridir (Obi, 2018).

Uzun yıllar boyunca bahsedilen karar verme stratejilerin belirlenmesindeki asıl amaç, karar davranışının belirli bir sınıflandırmasını gerçekleştirebilmek ve karar sürecindeki davranış değişimlerini daha iyi anlamlandırabilmek olmuştur. Strateji kavramının davranışlarla ilgili olduğunu savunan sınıflandırmalar, strateji kavramını; karar sürecindeki bireylerin davranışlarının çeşitlilik gösterebilen tutarlı bir bütün oluşturduğu, (Arroba, 1977), bireyler tarafından öğrenilebilen alışkanlıklar olarak ifade edildiği (Calabretta, 2017; Driver vd., 1990; Ferrari ve Dovidio, 2000; Gümüşer vd., 2020) bir yöntem şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanımlamalar stratejilerin kişilik özelliğinden ziyade, davranış değişimiyle ilişkili olduğuna vurgu yapar. Oysa aynı dönemlerde stratejilerin seçiminde kişiliğin ön planda olduğu görüşünü savunan sınıflandırmalar bulunmaktadır.

Jung'un kişilik tiplerine üzerine yapmış olduğu çalışmalar, karar stratejilerinin sınıflandırılmasına katkı sağlamış ve karar stratejileri kavramı, kişinin geçmişi ve geleceğinden etkilenen, bilinç ve bilinçdışı etkileşimini içeren, duyumsama ve sezgi yoluyla bilgiye ulaştırılan bir yöntem (Calabretta, 2017; Kilmann ve Mitroff, 1976; Okoli ve Watt, 2018; Rowe ve Boulgarides, 1983) olarak tanımlanmıştır. Karar stratejilerinin kişilik özellikleri ve davranışsal faktörlerle

açıklanan bir yapıda olması, kavrama bakışı genişletmiş ve ilerleyen zamanlarda bilişsel özelliklerin, düşünce süreçlerinin ve bireylerin sahip olduğu sosyal tarzların karar stratejilerinin belirlenmesinde etkili olduğu vurgusu artmıştır.

Karar stratejilerinin bilgi toplama aşamasında, bilişsel süreçleri barındırdığını ve bu süreçlerin önemli olduğunu vurgulayan çalışmacılar, karar stratejilerini probleme yaklaşmayı (Coba, 2019; Phillips vd., 1984; Rayner vd., 1997; Coşkun, 2020)ve alternatifleri değerlendirmeyi (Eser, 2019; Harren, 1979; Johnson, 1978; Sundu ve Yaşar, 2020; Zintgraf, 2018) içeren bilişsel bir davranış örüntüsü olarak tanımlamışlardır. Karar stratejileri kavramından bahsederken sosyal tarz ifadesini kullanan çalışmacılar ise bireylerin tek bir stratejiyle karar vermediklerini, aksine sahip oldukları sosyal tarzların sayısına bağlı olarak birden fazla stratejiyi kararlarında kullanabileceklerini ifade etmişlerdir. Böylece strateji kavramını, bireyin çok yönlülüğü ile bağlantılı olarak kullandıkları yöntem veya yöntemler olarak (Larry, 1987; Leimbach ve Bailey, 2014) tanımlamışlardır. Karar stratejileri üzerine yapılan bu tanımlar, net bir tanımlamanın mevcut olmadığını aynı zamanda strateji kavramının birden çok kuramsal belirleyicisi olabileceğini göstermektedir. Bu durum, stratejilerden bahsederken daha farklı yorumlar yapılabilmesine olanak tanımaktadır. Karar stratejilerinin sadece davranışsal bir kalıp ya da kişiden kişiye değişen bir kişilik özelliği olduğu görüşünün yanında, son yıllarda yeni bir bakış olarak içinde bulunulan duruma göre stratejilerin şekillenip şekillenemeyeceği üzerine tartışmalar ortaya çıkmıştır. Bu tartışmalar karar stratejilerine dair yaklaşımları yeni bir bakış açısıyla ele almanın önünü açmaktadır.

Literatürde karar stratejilerinin durumsal faktörlere göre değişkenlik gösterebildiğine dair ortaya atılan bu görüş, özellikle yurt dışı literatüründe kendine geniş yer bulmaktadır (Calabretta, 2017; Coba, 2019; Hamilton vd., 2017; Zeijlmans vd. , 2019). Türkiye çalışmalarında bu yeni bakış çoğunlukla yönetimsel alanlarda ilgi görmüştür. (Arslan ve Demir, 2020; Bozkurt ve Ercan, 2019; Dervişoğlu, 2017; Sundu ve Yaşar, 2020). Oysaki, karar verme sürecinin yaşamla örtüşen yapısı güncel gelişmeleri, çalışma alanlarının kapsamına dahil etmektedir. Mevcut karar stratejileri literatürde ortaktır. Fakat bu stratejilerin kullanımına ilişkin yorumlamalar değişim göstermektedir. Özellikle rasyonel, sezgisel, kararsız ve bağımlı karar stratejilerine çalışmalarda sıklıkla vurgu yapılmaktadır (Bozkurt ve Ercan, 2019; Güner ve Şirin, 2018; Sleboda ve Sokolowska, 2017). Bir sonraki başlıkta güncel

bakış açılarına ağırlık verilerek bahsedilen karar stratejilerinin yeniden ele alınması amaçlanmaktadır.

Rasyonel karar stratejisi. Akılcı düşünme ve mantıklı karar verme üzerine birçok tanım yapılmıştır. Akılcı düşünmeyi Dean ve Sharfman (1993b) bireylerin hedeflerine ulaşmasında mantıklı olan davranışı gerçekleştirilmesi olarak ifade ederken; Heracleous (1994) mantıksal karar vermeyi, kararların alınma şekli olarak bakılması gerektiği görüşünü savunmuş ve rasyonel karar sürecinin basamaklarını şöyle sıralamıştır:

- Problemin tanımlanması
- Probleme ilgili hedeflerin belirlenmesi
- Alternatif çözüm yolları için kapsamlı arama
- Alternatiflerin nesnel değerlendirilmesi
- Hedeflere ulaşmada en olası alternatifin seçimi
- Seçilen alternatifin uygulanması
- Hedeflere göre sonuçları izleme
- Tatmin edici olmadığı zaman işlemin tekrar edilmesi

Dinklage (1996) ise yaptığı tanımlamada rasyonel karar vericilerin bilişleri ve duyguları arasında bir denge kurarak akılcı bir yaklaşımla karar verdiğini savunmuştur. Başka bir çalışmada ise Epstein vd.'nin bahsetmiş olduğu rasyonel yaşantısal stratejide rasyonelliğin tanımını:

- Analitik düşünme becerisine sahip olmak
- Kararların bilinçli ve kasıtlı verilmesi
- Kararlarını sebep odaklı verebilmek
- Alternatiflerle mantıksal bağlantılar kurabilmek
- Soyut semboller, kelimeler ve sayılardaki gerçekliği kodlarla ifade edebilmek
- Bilgiyi daha yavaş işleyip daha çok düşünmek

- Karar verirken daha aktif olup düşünceleri kontrol edebilmek olarak gerçekleştirmişlerdir (Epstein vd., 1996).

Rasyonel karar stratejileri üzerine birçok çalışma gerçekleştirmiş olan Epstein vd. (1996) Bilişsel-Yaşantısal Benlik Kuramını ortaya koymuşlardır. Bu kuram insanların bilgileri iki paralel, etkileşimli bir sistemle işlediklerini ileri sürmektedirler. Bahsedilen bu iki sistem rasyonel ve yaşantısal olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca kurama göre, rasyonel sistem öncelikle bilinçli düzeyde çalışır; kasıtlı, analitik ve sözeldir. Yaşantısal sistem ise sezgisel işlemin doğal bir parçasını temsil etmekte, rasyonel ve yaşantısal sistemin karar sürecinde eş güdümlü olarak kullanılmasının verimli sonuçlar doğuracağını vurgulamaktadır. Davranış ve bilinçli düşünce, iki sistemde de ortak bir işleve sahiptir. Sistemler normalde kesintisiz ve bütünleşik bir etkileşime girer, ancak bazen duygular ve düşünceler arasında bir mücadele olduğu zaman bu sistemler çatışır. Belirli durumlarda her iki sistemin görece baskınlık derecesi, bir sisteme diğerinden daha fazla güvenme tercihindeki bireysel farklılıklar dahil olmak üzere çeşitli değişkenlerle belirlenmektedir. Epstein vd.'ne göre, insanların yaşantısal ve rasyonel bilgi işleme biçimlerine güvenme derecelerinde önemli ölçüde bireysel farklılıklar bulunmaktadır.

Bir başka tanımda Oliveira (2007) rasyonel karar verme sürecini, karar vericilerin "nasıl" karar vermesi gerektiğini gösteren bir yol olarak değerlendirmiştir. Bu bağlamda, rasyonel karar verme sürecinde karar vericiler, bir seçim yapmadan önce farklı senaryolardan bir dizi olası alternatifi analiz etmekte, daha sonra bu senaryoların olasılıklarını netleştirip nihai seçim için en iyi senaryoyu ve en yüksek etkide sonuç olasılığına sahip olan seçeneği seçmektedirler. Aslında bu noktaya kadar rasyonel karar basamaklarının işlenmesine vurgu yapmış olsa da, rasyonelliğin seçim ve değer arasındaki uygunluk olduğunu vurgulayan Oliveria, akılcı davranışta seçilen alternatifi vurgulamak yerine, sonuçların değerinin ön plana çıkarıldığını ifade etmektedir. Örneğin, A'nın beklenen faydası B'ninkinden büyük olduğunda, alternatif bir "A" nın seçimi, "B" nin seçiminden her zaman daha iyi olacaktır. Ayrıca insanların nadiren mantıklı seçim modellerine bağlı kaldıklarını; karar verirken mantıklı olan ile arzu edilen arasında bir uyum sağlanarak karar verildiğini belirtmektedir (Oliveria, 2007).

Rasyonel karar verme stratejisi genel anlamda karar durumuyla ilgili en mükemmel seçeneğin tercih edilmesini kapsamaktadır. Bunu sağlayabilmek için var olan problemle ilgili bütün olasılıkların ve seçeneklerin bir arada değerlendirilmesi, her seçenek için bilginin elde edilmesi gerekmektedir (Arslan ve Demir, 2020; Sundu ve Yaşar, 2020). Bu nedenle karar stratejileri üzerine yapılan araştırmalar genellikle rasyonel karar stilinin sezgisel karar stiline göre üstünlüğüne odaklanmıştır (Hamilton vd., 2017). Bununla birlikte, içinde yaşanılan dünyada her alternatif hakkında tüm bilgilere ulaşmak mümkün olmamaktadır. Durumun getirdiği belirsizlikler, zamanın ya da konuyla ilgili bilginin sınırlı olması gibi faktörler tam anlamıyla bir rasyonel karar stratejisi kullanımını sınırlamaktadır (Gottwald ve Braun, 2019; Obi, 2018). Bu durum sınırlı rasyonellik kavramını literatüre kazandırmaktadır (Simon, 1976).

Sınırlı rasyonelikte, duruma özgü faktörlerden dolayı stratejinin tek başına kullanımı yetersiz kalabilmektedir. Bu durumda farklı bir karar stratejisinin rasyonel karar stratejisiyle birlikte kullanımı karar vermeyi daha güçlü kılabilir (Çelikten vd., 2019). Dolayısıyla sınırlı rasyonellik için diğer karar stratejilerinin kullanımı, destekleyici bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır (Gunten ve Scherer, 2017). Tüm bu etkiler, tek bir karar mekanizmasına göre hareket etmenin yanlış kararlar üzerinde etkili olabileceği görüşünü güçlendirmiştir. Aynı zamanda sınırlı rasyonellik kavramı sezgisel ve diğer karar stratejilerinin önemini yeniden ele alınmasına zemin hazırlamaktadır.

Sezgisel karar stratejisi. Sezgisel düşünme üzerine birçok araştırma tanım yapılmıştır. Sezgi kavramının bu kadar çok çeşitlilik göstermesinin altında yatan sebeplerden biri sezginin ölçülmesinin güçlüğü olmuştur (Sinclair ve Ashkanasy, 2005). Rasyonel stratejinin aksine, stratejik karar vermeyle ilgili çalışmalar çoğunlukla kuramsaldır (Harren, 1979; Oliveira, 2017; Özkan vd., 2018; Satan, 2015). Bu çalışmalarda sezgi kavramı bir düşünce stili olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamalarda Harren (1979) sezgisel düşünmeyi hayal kurma ve fanteziyle açıklamakta; karar verme aşamasındaki bireylerin var olan duygularını ön planda tuttuğunu ifade etmektedir. Harren sezgisel karar stratejisini kullanan bireylerin, bilgi arama davranışında bulunmaktan ve mantıksal düşünme basamaklarını izlemekten ziyade mevcut duygularına dayalı karar aldıklarını belirtmekle birlikte sezgisel düşünme stilini bilgiyi sıralı olmayan bir işleme yolu ile düzenleme olarak

tanımlamaktadır. Alınan kararların doğruluğunun içsel olarak belirlendiğini ve karar sürecinin rasyonel stratejiye göre görece daha hızlı olduğunu vurgulamaktadır. Krumboltz vd. (1986) de benzer şekilde sezgisel stili, genel anlamda, bir kararın olumlu sonuçlar vereceğine dair spesifik olmayan izlenim veya içgüdüsel his olarak tanımlamaktadırlar. Epstein vd. (1996) ise sezgisel stili iki temel düşünce kategorisinden biri olarak açıklamaktadırlar. Epstein vd.'ne göre, sezgisel düşünme stili bilgiyi otomatik, birleştirici, bütünsel, sözsüz ve hızlı bir biçimde işlemektedir. Bu işlemler genellikle gözlemlenilememekte ve sözle de ifade edilememektedir. Sözlü olarak ifade edilemeyen bu durum genel itibarıyla kişinin o anki duygu durumu ile ilişkilendirilen bir düşünme biçimi olarak açıklanmaktadır. Sezgi, tanımlarındaki çeşitlilikler genel olarak özetlenecek olursa, araştırmacılar sezgisel olayların bilincin ötesinde ortaya çıktığını, bilginin bütünsel olarak işlendiğini ve sezgisel algıların sıklıkla duygulara eşlik ettiğini kabul ederek sezgiyi, sorunu hissetme veya içgüdü hissine güvenme süreci olarak tanımlanmaktadır (Harren, 1979; Plessner vd., 2008; Shapiro ve Spence, 1997;). Bununla birlikte, tanımlamalarda dikkat çeken unsurlardan biri bu kavramın belirsizliği üzerinedir.

Sezgisel düşünme kavramının belirsizliği, kavrama ilişkin getirilen çelişkili açıklamalardan kaynaklanmaktadır. (Sinclair ve Ashkanasy, 2005). Örneğin; sezgiye duyguların eşlik ettiği bilinmekle birlikte, karar verme sürecinde duyguların olumlu veya olumsuz olmasına bakılmaksızın, yoğunluklarının etkili olduğu belirtilmektedir. Sinclair ve Ashkanasy (2005) ise yaptıkları bir çalışmada olumlu duyguların sezgi ile pozitif yönde ilişkisi olduğunu, olumsuz duygular ile negatif yönde bir ilişki içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Bu açıklamalar sezgi kavramının araştırılmasını zorlaştırmakta, karar süreçlerindeki olası faydaları görmeye engel olmaktadır. Oysa, yeni paradigmaları takip eden araştırmacılar sezgi kavramının tek başına bir karar stratejisi olmadığını, farklı karar stratejileri ile birlikte işleyen bir kavram olduğunu ileri sürmekte ve bu yapının rasyonel karar stratejileri kadar etkili olduğunu belirtmektedirler.

Gündelik kararların yanında karmaşık birtakım kararlar da vardır. Zeijlmans vd. (2019) bu karmaşık kararların sezgisel yöntemler gibi daha basit yollarla çözülebileceğini ifade etmektedirler. Rasyonel karar stratejileri kararlarla ilgili önyargı ihtimalini belli bir ölçüde azaltmasına rağmen karar sürecinde birçok girdiyle işlem yapmaktadır. Örneğin, problem durumuyla ilgili bilgilerin toplanması, alternatif

seçenekler oluşturulması gibi çeşitli basamaklardan geçilmesi zaman ve maliyet açısından zorlayıcı olabilmektedir. Fakat sezgisel karar stratejileriyle bir karar verilirken kullanılan basamaklar bilinç düzeyinde olmayıp, i gr ve duyguların kullanılmasıyla daha az bilgi işlemeyi gerektirmektedir. Bu durum karara ilişkin belirsizliği en aza indirgediği için sezginin etkili karar vermeyi kolaylaştırdığı söylenebilir. Bu nedenle sezgisel karar stratejisi nispeten daha kolay ve hızlı bir yoldur.

Araştırmacılar sezgisel karar verme stratejilerini hızlı olması ve rasyonel süreçleri göz ardı etmesi noktasında eleştirmektedirler.. Sezginin hızlı doğası onun rasyonel sürecin içerdiği basamakları göz ardı ettiği görüşüne sebep olmaktadır (Calabretta, 2017; Coba, 2019). Oysaki sezgi de kendi içinde bir analitik süreç barındırmaktadır (Sleboda ve Sokolowska, 2017). Rasyonelin sadece sistematik işleyişe odaklanması verilecek kararın doğru tanımlanmasını geciktirebilir ya da belirsizlikler nedeniyle yanlış tanımlanabilir. Buna karşın sezginin durumu anlamlandırma ve tanımlaması daha kolay ve doğru olabilmektedir (Arslan ve Demir, 2020). Bu doğrultuda bir soru işareti ortaya çıkmaktadır: Karar stratejileri birbirinden gerçekten bağımsız olarak mı ele alınmalıdır? şu ana kadar açıklanan karar stratejilerine bakıldığında araştırma bulguları karar stratejilerinin birbirini etkileyebildiğini ya da bazı karar stratejilerinin bir arada kullanılmasıyla daha verimli sonuçlar alınabildiğini göstermektedir.

Sezgisel karar stratejisini benimseyen birinin aynı zamanda mantıksal akıl yürütme becerisini de kullandığı (Coba, 2019; il, 2020; Epstein vd., 1996; Shapiro ve Spence, 1997 Zintgraf, 2018), kararsız bireylerin aslında bağımlı karar verenlerde olduğu gibi yanlış kararlar alıp önem verdikleri kişilerin onayını kaybetme korkusu yaşadıkları (Loera-Malvaez vd., 2017; Perry, 2008) gibi örnekler bu stratejilerin altında yatan bazı dinamiklerin birbiri ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Yine aynı şekilde karar verme sürecinin ilk evresinde sezginin ağırlıklı olması ve diğer evrelerde mantıksal düşünce süreçlerinin de devreye girmesi (Sinclair ve Ashkanasy, 2005) bu stratejilerin karar verme sürecinde bir döngü halinde kullanılıp kullanılamayacağı sorusunu akıllara getirmektedir. Sonuç olarak, sezgi kavramı hala yeterince ele alınmamıştır ya da bu konuda az sayıda inceleme vardır (Elbanna, 2006; Gunten ve Scherer, 2017; Yoon, 2017).

Bağımlı karar stratejisi. Bağımlı karar verme stratejisi, karar stratejileri içerisinde birçok araştırmacının önem verdiği bir kavram olmuştur (Arroba, 1977; Harren, 1979; Perry, 2008). Arroba (1977) bağımlı karar vermeyi, kişilerin karar sürecinde pasif olduğu ve sorumluluktan kaçtığı bir karar stratejisi olarak tanımlarken; Harren (1979) bireylerin, kararlarını başkalarının fikirleri doğrultusunda alma durumları olarak açıklamaktadır. Rasyonel ve sezgisel karar verme stratejilerini kullanan bireylerin kararlarının kişisel sorumluluğunu alabildiğini savunan Harren (1979), bağımlı karar stratejisini benimseyen bireyleri bu tanımlamadan hariç tutarak bu bireylerin çevresel etmenlerden etkilenecek karar verdiğini ifade etmektedir. Payne vd. (1993)'ne göre sosyal ve çevresel etmenler bağımlı karar verme stratejisi üzerinde etkili olabilmektedir. Bireylerin kendilerini aile bireylerine ya da diğer sevdikleri kişilere karşı sorumlu hissetmesi, karar verirken onların istekleri doğrultusunda kararlarını şekillendirmelerine etki edebilmektedir. Bu durum ebeveyn tutumlarının bağımlı karar stratejisinin kullanımında etkili olabileceğini göstermektedir. Yılmaz (2000) otoriter ya da korumacı ebeveynlere sahip ailelerde yetişen bireylerin, kararlarında bağımlı karar stratejilerini kullanmayı tercih ettiklerini ifade etmiştir. Bu durum karar verirken kullanılan stratejilerde çevresel etmenlerin de etkili olduğunu ve aslında kesin bir karar stratejisi seçme ayrımı yapılmadığını göstermektedir. Perry (2008) bağımlı karar veren bireylerin özelliklerini ifade ederken ebeveynlik tutumlarını dikkate alarak bağımlı karar stratejisini kullanan bireylerin başkalarının tavsiyesi veya onayı olmadan karar almayı tercih etmeyeceklerini vurgulamıştır. Aynı zamanda bağımlı karar verici bireylerin çaresiz ve çoğunlukla pasif davranışlar sergilemesi sayesinde sahip oldukları sorumluluklardan kaçtıklarını, değer verdikleri kişileri kaybetme korkusu yaşadıkları için istemedikleri halde diğerlerinin söyledikleri doğrultuda karar aldıklarını vurgulamıştır. Bu kişilerin çoğunlukla önem verdiği kişilerin ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarının üzerinde tutuyor olmaları, kararları üzerinde önemli bir etkiye yol açmaktadır (Perry, 2008). Sürekli başkalarının istek ve değerlerini ön planda tutan bireylerin manevi olarak psikolojik sağlamlıklarının olumsuz etkilendiğini dile getiren Demir vd. (2018) bu durumun bağımlı karar stratejisinin daha sık kullanılmasına neden olabileceğini ifade etmişlerdir.

Kararsız karar stratejisi. Holland ve Holland (1977) kariyer kararsızlığının birden fazla alt tipten oluşan heterojen bir grup olarak kavramsallaştırılabileceğini

öne sürerek kariyer kararsızlık araştırmalarını genişletmişlerdir. İlk olarak, üç kararsız öğrenci tipinden bahsetmişlerdir:

1. Karar verme sırasında ekstra bir baskı hissetmeyen öğrenciler
2. Karar verme olgunluğuna az sahip olan, az olgunlaşmış; kişilerarası ilişkilerde kısmen yetersiz ve kaygılı öğrenciler
3. Karar verme olgunluğuna hiç sahip olmayan, kişilerarası ilişkilerde yetersiz ve kaygılı öğrenciler

Böylece kararsızlık kavramının birden fazla boyuttan oluşabileceği ve öğrencilerin çok farklı faktörlerden etkilenerak heterojen gruplar oluşturabileceği düşüncesi yeni çalışmaların önünü açmış ve kararsızlık kavramının kullanımına yönelik birçok tanımlamalar yapılmıştır. (Larson vd., 1988). İngilizcede “indecisive” ve “undecided” kelimeleri, kararsız anlamı taşımakta ve birçok çalışmada birbirinin yerine kullanılmaktadır. Fakat araştırmacılar bu iki kavramı birbirinden önemli şekilde ayrı tutmaktadır. Holland ve Holland (1977) tarafından belirlenen kararsız kişiler undecided kavramı ile açıklanmaktadır. Indecisive kavramı ile bahsedilen kişiler ise yeterli bilgiye sahip olmadıkları için değil, karar verebilecekleri bir zihinsel duruma ulaşmalarına ve bir eylemde bulunmalarına izin vermeyecek kişisel niteliklere sahip olmaları nedeniyle önemli kararlar verememektedirler (Campagna, 2007; Çakır, 2011). Bu kişilerin kişilik özellikleri psikolojik anlamda kritik karar verebilmelerini engellemektedir. (Crites, 1969; aktaran Salomone, 1982). Tyler (1969) da benzer bir şekilde kararsız (indecisive) öğrenciyi nevrotik veya uyumsuz davranışlarla kendini gösteren kişisel problemlere sahip birey olarak tanımlamaktadır (Salomone, 1982). Kararsızlık tanımlamaları özetlendiğinde, günümüzde yaşanan kariyer kararsızlığı; kişilerin kariyer kararlarında yaşadıkları yoğun belirsizlik duygularıyla birlikte, birkararı vermek için harcanan zamanın uzunluğu ile doğrudan ilişkili bir kavram olarak tanımlanmaktadır. (Creed vd., 2006; Lopez ve Ann-Yi, 2006; Mansor, ve Rashid, 2013).

Kararsızlığın niteliğine ilişkin kuramsal bilgi ve tanımlamalardaki yetersizlikler, bu yapının tek boyutlu veya çok boyutlu olup olmadığına ilişkin birtakım belirsizliklere neden olmuştur. (Tinsley, 1992). Son yıllarda kararsızlık üzerine yapılan çalışmaların sayısında bir artış görülmesine karşın, bu yapıya ilişkin hala sınırlı sayıda bilgi yer almaktadır (Eser, 2019; Öztan-Ulusoy vd., 2019; Uçar,

2019). Kararsızlıkla ilgili yapılan çalışmalarda kararsızlık stratejisini benimseyen bireylerin olumsuz bir duygusal eğilim (Multon ve Lapan, 1995), düşük özgüvene sahip olma ya da mükemmeliyetçilikten doğan başarısızlık korkusu (Germeijs ve De Boeck, 2002) gibi birtakım özelliklere sahip oldukları bulgularına ulaşılmıştır. Aynı şekilde bağımlı karar stratejisini kullanan bireylerin de temelde yaşadıkları özgüven eksikliği ve yetersizlikten doğan bu başarısızlık korkuları (Deniz, 2006; Perry, 2008) kararsızlık stratejisini benimseyenlerle benzerlik göstermektedir. Bu bulgular bireylerin hangi stratejiyi kullanacaklarına dair net bir ayırım yapmanın doğru olmayabileceğini göstermektedir.

Karar Stratejileri Yaklaşımları

Kuramsal bilgi ve tanımlamalar doğrultusunda karar verme stratejilerine ilişkin yaklaşımlar kronolojik olarak verilmiştir. Geçmişten günümüze karar stratejilerinin değişen paradigmaları incelenerek var olan durumun değerlendirmesi yapılmıştır. Çalışma kapsamında stratejilerin duruma göre değişkenlik gösterdiği görüşü vurgulanarak, güncel karar stratejileri yaklaşımlarına değinilmiştir. Aşağıda bu yaklaşımlar sunulmaktadır.

Kilman ve Mitroff Yaklaşımı. Kilman ve Mitroff (1976) karar stratejilerini, Jung'un kişilik tipleri yaklaşımına dayanarak sezgisel, spekülâtif, mantıksal ve eleştirel olarak sınıflandırmışlar ve Jung'un, Dışadönüklük-İçedönüklük, Duyumsama-Sezme, Düşünme-Hissetme ve Yargılama-Algılama olarak sınıflandırdığı dört boyutlu kişilik tiplerinden, temelde düşünme ve sezgi olmak üzere iki karar verme biçiminin kullanıldığını ifade etmişlerdir. Bu karar biçimlerinden birinin bilgi toplama yönteminde diğerinin toplanan bilgilerin analizinde kullanıldığını belirten Kilman ve Mitroff, sezgisel karar stratejisini benimseyen bireylerin bilgileri sezgileriyle toplarken, bilgilerin analizini duygularıyla yaptıklarını; spekülâtif karar veren bireylerin bilgi toplamayı sezgi yoluyla, analizini düşüncelerle gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Mantıksal karar stratejisini benimseyen bireylerin bilgi toplamayı duyumsamayla, analizini düşüncelerle sağladıklarını, eleştirel karar stratejisini benimseyen bireylerin ise bilgi toplamada duyumsama yolunu, bilgilerin analizinde duygularını kullandıklarını ifade etmişlerdir. Kilman ve Mitroff karar verme sürecinde farklı stratejilerin bir arada işlediğini vurgulayarak,

stratejilerin bir kişilik özelliği olmasına rağmen bireylerin karar verme sürecinde birden fazla stratejiyi kullanabildiklerine dikkat çekmiştir. Bu durum stratejilerin değişmez ve tek doğru olarak kullanıldığı bakışını değiştiren yaklaşımlara ivme kazandırmıştır.

Arroba Yaklaşımı. Arroba (1977) bu yaklaşımı geliştirme amacıyla sanayi alanında yaptığı çalışmalarda karar stratejilerin, bir kişilik özelliği gibi tutarlı davranış örüntülerine sahip olduğunu belirtmiştir ve davranışların tek tip yerine çok çeşitli olduğunu, bu sebeple stratejilerin kişilik özelliği değil davranışsal bir özellik olarak sınıflandırılması gerektiğini ifade etmiştir. Bu stratejileri, kararsız, bağımlı, düşünmeden, duygusal, sezgisel, mantıklı karar verme olarak sınıflandırmıştır. Mantıksal karar vermede kişiler seçeneklerin olumlu ve olumsuz yanlarını değerlendirerek bir karara varırken; sezgisel karar vermede kişi içinde bulunduğu anda, fazla düşünmeden hissettiği ruh haliyle bir karar vermektedir. Mantıksal karar verme, sezgisel karar vermeye göre daha soğuk, nesnel ve donuk bir stratejidir. Bağımlı karar vermede kişi kararını bir başkasının fikirlerine göre alırken; kararı düşünmeme durumunda kişi karar vermek için bir çaba göstermemektedir. Kararsızlık durumu ise kişinin seçeneklerden uygun olanı seçmemesidir.

Arroba bu stratejilerin birbirinden bağımsız olmadığını, kendi içlerinde anlamlı etkileşimlerde bulunduğunu ifade ederek sezgisel karar stratejisi ile duygusal karar stratejisinin birbirlerine benzer niteliklere sahip olduğunu, düşünmeden karar verme stratejisinin de bu iki strateji ile benzerlik gösterdiğini belirtmiştir. Mantıksal karar stratejisi ile kararsız karar stratejisi arasındaki benzerliklere de dikkat çekerken, bağımlı karar stratejisinin diğerlerinden farklı bir grup oluşturduğunu söylemektedir. Stratejilerin birbirleriyle etkileşiminin yanında, bireylerin kararlarında kontrol sahibi olup olmadıklarına göre farklı stratejilere yönelebileceklerini belirtmesi, stratejilerin keskin sınırları olmadığı, bireylerin farklı strateji veya stratejileri kullanabilecekleri görüşünü destekler niteliktedir.

Simon Yaklaşımı. İktisat alanında Nobel alan Herbert Simon (1978), karar stratejilerini durumsal faktörlerle ilişkilendirmiş ve alan yazına bu anlamda en etkili katkılardan birini gerçekleştirmiştir. Özellikle rasyonel karar stratejisine getirdiği yeni bakış ve sınırlı rasyonellik kavramı, karar stratejilerinin yeniden yorumlanmasına imkân sağlamıştır. Simon (1978) saf bir rasyonel karar almanın insan doğası gereği mümkün olmadığını ifade etmektedir. Rasyonellik kendi içinde bir kusursuzluk

barındırdığı için kusursuz karar vermek de mümkün olmayacaktır. Karar süreci birçok belirsizliğin yer aldığı bir durum olduğu için, insanların önyargıları, zamanın kısıtlılığı, içinde bulunulan gelişim dönemi gibi faktörler karar vermeyi etkilemektedir. Böyle bir durumda sadece rasyonel karar stratejisine bağlı kalmak yanlış kararlara yol açabilir, görüşünü savunmuştur. Bu görüş doğrultusunda sezgisel karar stratejisinin bilinçdışı doğasında da birtakım stratejik basamaklar olduğunu vurgulamaktadır. Sınırlı rasyonelliği sezginin, ya da bağımlı bir karar stratejisinin tamamlayabileceği görüşünü yaptığı çalışmalarla ortaya koyarak karar durumlarının stratejiler üzerinde etkisini göstermenin yanında, sezginin olumlu katkısına açık olarak değinen yeni görüşlerin temelini atmıştır.

Harren Yaklaşımı. Harren (1979) karar verme davranışının açıklanmasında bireylerin karar sürecindeki düşünce çeşitliliği ve olgunluklarının yeterince ele alınmadığını savunmakta, karar verme stratejilerine kendi yaklaşımını getirerek kariyer kararını sezgisel, mantıksal ve başkalarına bağımlı olmak üzere kişiliğin üç farklı şekilde ifadesi olarak tanımlamaktadır. Mantıksal karar veren birey kararlarını bilinçli ve mantıklı bir şekilde almakta, kararlarının sorumluluğunu üstlenmekte, gelecekte karar vermesinin gerekliliğini ön görüp ona göre hareket etmektedir. Sezgisel karar veren birey karar verme sorumluluğunu üstlense de, geleceğe yönelik beklentileri üzerine düşünmemekte, kararına temel oluşturacak bilgiyi araştırmamakta veya seçeneklerin mantıksal analizini yapmamaktadır. Bireyler karar vermeye ilişkin süreçleri açıklamakta yetersiz kalmakta ancak kararlarının doğru olduğunu hissetmektedirler. Bağımlı karar veren birey, sorumluluğu almak yerine, başkalarının onayını önemsemekte ve sonuçtan memnun olmasa bile çevresindekilerin kararlarına uymayı daha kolay bulmaktadır. Karar verme stratejilerinde bireylerin kişisel özellikleriyle birlikte bağlamsal özelliklerin belirleyici olduğu ve tek bir bireye özgü bir karar verme stratejisi yerine bireylere yönelik farklı karar verme stratejilerinin var olduğunu belirtmiştir.

Rowe ve Boulgarides Yaklaşımı. Rowe ve Boulgarides (1983) karar stratejilerini Kilman ve Mitroff'un (1976) modelinden ve beynin sağ ve sol yarım kürelerinin farklı işlevlerinden esinlenerek direktif, analitik, kavramsal ve davranışsal olmak üzere dört durum kategorisinde sınıflandırmışlardır. Direktif durumlarda karar alma becerisine sahip olanlar, kısa vadede sonuç almayı önemseyen, belirsizliğe tahammülleri düşük bireylerken; analitik durumlarda karar

alma becerisine sahip bireyler belirsizliğe daha fazla tahammül gösterebilmelerinin yanında, karar vermek için acele etmemektedirler. Kavramsal durumlarda karar veren bireyler belirsizliğe tahammül edebilirken, kararsızlık durumlarıyla daha sık karşılaşmaktadırlar. Davranışsal karar durumlarında karar verenlerse belirsizliğe tahammül edememekte ve başkalarının fikirlerine uymayı daha çok önemsemektedirler. Model Tablo 1 de gösterilmiştir.

Tablo 1

Bilişsel-Olumsuzluk Karar Stil Modeli

	TEKNİK/GÖREV ODAKLI	SOSYAL/İLİŞKİ ODAKLI
Yüksek BELİRSİZLİĞE TOLERANS	ANALİTİK	KAVRAMSAL
Düşük	DİREKTİF	DAVRANIŞSAL

Rowe ve Boulgarides (1983)*

Modelde ifade edilen çevresel değerler boyutu, bireylerin içinde bulunduğu çevre ve karşılaştıkları farklı durumlara verdikleri tepkilere odaklanmaktadır. Modele göre iyi odaklanabilen bireyler genel olarak teknik ya da görev odaklı ortamları tercih ederken, esnek ve yaratıcı olan bireyler sosyal ve insana odaklanan ortamları tercih etmeye meyilli olacaktır. Rowe ve Boulgarides oluşturdukları karar modelinin puanlanmasını sıralamaya dayandırmışlar ve çıkan sonuçları dört farklı yoğunluk düzeyinde yorumlamışlardır. Birinci düzey yoğunluktaki strateji, bireylerin nadiren kullandığı ancak gereken durumlarda kullanabildiği stratejiyi ifade ederken; ikinci düzey yoğunluktaki strateji bireylerin bazı zamanlarda kullanmayı tercih ettikleri stratejileri tanımlamaktadır. Üçüncü düzey yoğunluk olarak tanımlanan strateji, bireylerin diğer stratejilere göre daha sık kullandığı stratejiyi ifade ederken; bireylerin birden fazla baskın strateji kullanabilecekleri ve bu stratejiler arasında geçişlerin

olabileceği vurgulanmaktadır. Dördüncü düzey yoğunluktaki strateji bireylerin en sık kullandığı ve durum ne olursa olsun ilk odaklandığı karar yöntemini tanımlamaktadır.

Bireylerin karar vermesini gerektiren dört durum belli karar stratejilerinin kullanımını gerekli kılmaktadır. Birey, analitik becerileri gerektiren problemlere ilişkin kararlarda rasyonel bir stratejiyi benimserken, direktif becerileri gerektiren problemlerde rasyonel stratejiyle birlikte sezgisel stratejileri kullanmaktadır. Davranışsal becerileri gerektiren bir problemde bireyler sezgisel ve bağımlı karar stratejilerini benimserken, kavramsal becerileri gerektiren bir problem durumunda, sezgisel stratejiyle birlikte kararsız karar stratejisini benimsemektedir. Etkili kararların alınmasında, durumun ön gördüğü karar stratejisinin kullanılmasının önemini ifade etmektedirler. Rowe ve Boulgarides tarafından bahsedilen bu model, karar stratejilerinin duruma özgü olabileceği görüşlerinin güçlenmesine katkı sağlamıştır. Analitik durum stratejisi, davranışsal durum stratejisi, kavramsal durum stratejisi ve direktif durum stratejisiyle ilgili özellikler Tablo 2' de verilmiştir.

Tablo 2

Karar Verme Durumları

ANALİTİK DURUM	DİREKTİF DURUM	KAVRAMSAL DURUM	DAVRANIŞSAL DURUM
<ul style="list-style-type: none">• Rasyonel kararları içerir• Belirsizliğe karşı yüksek tolerans• Uzun süreli karar verme• Çoklu alternatiften bilgi toplama• Kararsızlık bilgi eksikliğinden inancı• Birden fazla doğru cevabın olabileceği durumlar	<ul style="list-style-type: none">• Rasyonel kararlar• Problem çözmede sistematik mantıklı karar verme• Eylem odaklı karar vericiler• Belirsizliğe düşük tolerans• Kısa vadede hızlı sonuç almak isteme• Deneyimlerin önemine vurgu• Açık ve tartışmasız sebep sonuç ilişkileri olduğu durumlar	<ul style="list-style-type: none">• Belirsizliğe karşı yüksek tolerans• Karar vermede daha kararsız bir yaklaşım• Uzun vadede geleceğe yönelik kararlar• Daha sosyal ve iş birliğine açık bir strateji• Acil çözüm gerektirmeyen problemlerde iyi işler	<ul style="list-style-type: none">• Belirsizliğe düşük tolerans• Yoğunlukla sezgisel bir bakış• İnsanları önemseyen ve destekleyici• Grup çalışmalarında alternatiflerin tek tek değerlendirilmesi gereken durumlarda iyi işler

Boulgarides, 1984; Jamian, 2013; Kline, 1994; Kilman ve Mitroff , 1976; Klazema, 2014; Malhotra, 2018; Rowe ve Boulgarides, 1983*

Belirtilen durum stratejilerinin genel özelliklerine bakıldığında, hiçbirinin birbirinden bağımsız olmadığı ve bazı özelliklerde kesişime sahip oldukları (örneğin, rasyonel ve sezgisel karar stratejisinin direktif durumla ilişkili olması gibi) görülmektedir. Bu durum, stratejilerin lineer bir yapıdan ziyade döngüsel ve iç içe geçmiş bir yapıda olduğunu göstermektedir. Böylesi bir sonuç karar verme stratejilerine bakışı önemli ölçüde değiştirmekte, karar stratejilerinin birlikte kullanıldığı çalışmaların önemine dikkat çekmektedir.

Wilson Yaklaşımı. Karar verme davranışının altında yatan sebepleri bireylerin sahip oldukları sosyal tarzla ilişkilendiren Wilson, analitik, direktif, cana yakın ve etkileyici olmak üzere dört temel sosyal tarzdan bahsetmiştir. Dört tarzın eyleme dönük olma, bireysel olma, yönlendirici olma veya başkasına danışma durumlarına göre şekillendiğini belirtmişlerdir. Her bireyin birine danışma düzeyi ile diğerlerini yönlendirme düzeyleri arasında farklılıklar olduğunu, bu yüzden herkesin farklı sosyal tarzları benimsediğini ifade etmiştir. Sosyal tarzların bireyden bireye değiştiğini ve her bireyin bir sosyal tarzda baskın olduğunu belirtmesine rağmen kişilerin farklı sosyal tarzları da benimseyebileceklerini, bunun da çok yönlülük kavramıyla mümkün olduğunu söylemiştir. Wilson'a göre bireylerde çok yönlülük geliştirilebilen ve öğretilen bir kavramdır. Çok yönlülük düzeyi yüksek olan bireylerin de bir sosyal tarzdan diğerine geçiş ve uyum sağlaması çok yönlülük düzeyleri zayıf olan bireylerden daha kolaydır (Leimbach ve Bailey, 2014). Bireylerin değişen durumlarda esnek sosyal tarzlara sahip olmasının mümkün olduğunu vurgulaması, kariyer kararlarında etkili bir yol seçmenin öğretilebileceği görüşünü destekler niteliktedir. Buna ilişkin olarak Leimbach ve Bailey çok yönlülük kavramının sadece insan ilişkilerinde değil aynı zamanda iş yaşamında da önemini vurgulamış ve karar aşamasında başkalarının gerginlikleri ya da dalgınlıklarını anlayarak duruma göre kendi gerginliklerini kontrol edip, krizi yönetebilme becerilerini geliştirmelerinde çok yönlülüğün büyük etkisi olduğunu ifade etmişlerdir. Çok yönlü bireylerin bu eyleme yönelik ve görev odaklı yapısı kararlarını verme biçimleri üzerinde etkili olmaktadır.

Wilson (1987) daha çok görev odaklı, eyleme yönelik kararlarda bireylerin analitik ve direktif kararlar verme eğiliminde olduğunu söylemektedir. Aynı zamanda analitik karar vermeyi tercih eden bireylerin, diğer kişilere konuyla ilgili danışıp fikir almayı önemsediklerini; direktif karar vermeyi tercih eden bireylerin ise daha çok

diğer kişileri yönlendirmeyi önemsediklerini ifade etmektedir. Eylemlerden ziyade bireysel fikirleri ve kişilerin duygularını ön planda tutmayı gerektiren kararlarda bireylerin, davranışsal/cana yakın ve etkileyici/kavramsal karar verme yöntemlerini kullanma eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu bireylerden davranışsal karar vermeyi tercih edenler, konu ile ilgili diğer kişilerden fikir almayı tercih ederken; kavramsal karar vermeyi tercih eden bireyler daha çok çevresindekilere fikir vermeyi tercih etmektedirler.

Scott ve Bruce Yaklaşımı. Scott ve Bruce (1995) karar verme davranışının altında yatan sebeplerin sadece kişilik özellikleri ile açıklanmasını yetersiz bulmuş ve karar sürecinde kullanılan stratejilerin kişilik özelliklerine göre değil, bireyin bulunduğu bağlama ve karar durumuna göre farklılık gösterebileceğini ifade etmişlerdir. Karar vermede etkili olan stratejileri; bağımlı, kaçınan, sezgisel, rasyonel ve spontan olmak şeklinde sınıflandırmışlardır. Yaptıkları sınıflandırmada rasyonel, kaçınan, bağımlı ve sezgisel stratejilerin karar verme davranışlarını tam olarak açıklamadığını belirtmişlerdir. Değişen durumlara ve bireylerin bilişsel düzeylerine göre farklı stratejileri kullanmaları gerekebileceğini ifade ederek, beşinci bir strateji olarak spontan stratejiyi tanımlamışlardır. Kendilerinden önce yapılan strateji tanımlarının değişen vurgusuna ek olarak bireylerin karar verme sürecinde her zaman aynı stratejileri kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Örneğin, bağımlı karar stratejisini kullanan bireyler, diğerlerinin kararları üzerinde fikir sahibi olmalarını ve yönlendirici olmalarını istemektedirler. Kaçınan karar stratejisinde bireyler karar vermeyi mümkün olduğunca erteleyip, kaçınmaktadırlar. Sezgisel karar veren bireyler, kararlarını bilgi toplayarak değil doğru olduğunu hissettikleri seçenek üzerinde vermektedirler. Rasyonel karar stratejisini kullanan bireyler kararlarını verirken alternatiflerle ilgili bilgileri toplama ve analiz etme aşamalarını gerçekleştirmektedirler. Spontan karar stratejisini kullanan bireylerin ise düşünmek ve araştırma yapmak için fazla zaman bulunmadığında tercih ettikleri stratejiyi ifade etmektedir.

Simon (1978) tarafından ortaya atılan sınırlı rasyonellik görüşünden sonra karar stratejilerinin tek ve değişmez kullanımına ilişkin görüşler esnemekle birlikte, rasyonel stratejinin baskın strateji olarak görülmesi ve sezgisel, kararsız ya da bağımlı stratejilerin arka planda kaldığı görüşü bir süre daha devam etmiştir. Uzun yıllar sonra Simon'ın yaklaşımı yeni paradigmalara doğmasına tekrardan katkı

sağlamış ve diğer stratejilerin de olumlu yanları araştırmaya değer bulunmuştur. Bu araştırmalar sonucunda ortaya atılan yeni karar verme yaklaşımlarına ilişkin kuramsal açıklamalar aşağıda sıralanmıştır.

Calabretta Yaklaşımı. Calabretta (2017) var olan bakışı genişleterek karar durumlarının farklı stratejilerin kullanımını mecbur kıldığı görüşünü ifade etmektedir. Stratejik karar alabilmenin birden fazla strateji kullanımından geçtiğini vurgulayarak, bireyler arasındaki işbirliğinden doğan gerilimlerin çözümlenmesini, sezgiye veya rasyonaliteye daha bağlı olarak yönetmenin, stratejik karar almaya fayda sağlayabileceğini belirtmektedir. Sezgi ve rasyonelliği kullanarak etkili karar alabilmek için üç aşamalı bir süreçten bahsetmektedir. Buna göre bireyler ilk olarak belirsiz ve sıkıntılı bir durumda gerilim ve stres yaşayacakları için sezginin varlığını reddetme eğiliminde olacaktırlar. İkinci adımda sezginin ve rasyonel stratejinin birleştirilmesi ve bunun kabul edilmesi üzerine yaşanacak paradoksal düşüncelerin ortaya çıkması ile birey bir özümseme gerçekleştirecektir. Son adımda bu iki stratejinin uzun vadede bir arada kullanımını sürdürebilmek için bireylerin rasyonel stratejiye ağırlık vermesiyle karar süreci işleyecektir. Calabretta (2017) bu üç aşamada stratejilerin farklı kullanım yoğunluğuna sahip olduğuna dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, ilk aşamada sezginin yoğunluğuna, ikinci aşamada her iki stratejinin eşit kullanımına, son aşamada ise rasyonel stratejinin yoğun kullanımına değinmektedir. Bu durum, stratejiler eş zamanlı ama farklı baskınlık düzeylerinde kullanılabilir görüşünü savunmaktadır. Buna ek olarak sezginin bağımlı karar stratejisiyle bir arada kullanımının önemine de değinmektedir. Bu iki karar stratejisinin birlikteliği, bireylerin karar verirken empati kurma ve karşılıklı anlayış içerisinde olma düzeylerini arttırdığını, bu sayede sınırlı rasyonelliğin daha geniş bir bağlamda kullanılması gerektiğini belirtmektedir.

Yoon, Vo ve Venkatraman Yaklaşımı. Yoon vd. (2017) yaptıkları çalışmada sezgisel karar stratejisinin önemine dikkat çekmekle birlikte karar stratejisi ve karar durumlarını ilişkilendiren yeni görüşler ortaya atmışlardır. Karar durumları birtakım riskler içerdiği zaman bireylerin baskın olarak kullandıkları karar stratejisi yerine daha farklı karar stratejileri kullanabildiklerini ifade etmişlerdir. Bu stratejinin ağırlıklı olarak sezgisel ve bağımlı karar stratejileri olduğunu vurgulamakla birlikte kararsız ve rasyonel karar stratejilerinin de duruma göre kullanım düzeylerinin artış ya da azalış gösterdiğini belirtmektedirler. Riskli durum sadece teoride kaldığı zaman

bireyler çoğunlukla seçenekleri tartıp rasyonel karar stratejisinin basamaklarını sadık kalırken, riskli durum pratiğe döküldüğü zaman çoğunlukla sezgisel karar alındığı görülmektedir. Bu noktada dikkat çeken bir diğer nokta ise sezgisel verilen kararların çoğunlukla daha doğru sonuçlara yol açtığıdır. Bahsedilen bu görüş karar stratejilerinin var olan durumlardan ciddi etkilendiğini ifade eden yaklaşımlarla benzerlik göstermesi açısından önemlidir.

Obi Yaklaşımı. Karar durumlarının önemi üzerine çalışmalar yapan bir diğer araştırmacı Obi (2018) karar durumlarını iki temel başlık altında değerlendirmektedir. Ona göre kararlar kaygı ve endişe veren “çirkin” ve zevk veren “güzel” kararlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Stratejik kararların ,güzel veya çirkin, verilebilecek en tatmin edici kararlarla mümkün olabileceğini ifade etmektedir. Bu yaklaşımı sınırlı rasyonellik kavramıyla örtüşmektedir. Bireylerin belirli sebeplerden dolayı kararlarda rasyonelliği tam olarak ortaya koyamayacağını belirtmekle birlikte, yeni bir yorum ortaya koymaktadır. Obi (2018) batık maliyet kavramıyla dile getirdiği bu durumu insanların hatalı kararlarında ısrarcı olmasıyla açıklamaktadır. Bu bağlamda, duygusal ve bireysel birtakım süreçler, olaylar üzerinde etkili olup, bireylerin hatalı kararlar almalarını sürdürmelerine yol açmaktadır. Dolayısıyla bireylerin kararlarında tamamıyla rasyonel olmadıkları görülmektedir. Bu noktada problemin doğru ifade edilmesinin ve karar stratejilerinin doğru anlamlandırılmasının önemli olduğu belirtilmektedir.

Problemin tanımlanmasında en önemli noktada kararın programlı olup olmadığına dikkat edilmektedir. Programlanmış kararlar sınırlı rasyonellikle daha rahat çözüme kavuşabilirken, programlanmamış ya da sonucu daha sonrasında beklenmedik sorunlara yol açmış kararların yeniden verilmesinde rasyonel karar stratejisi tek başına yeterli olmayacaktır. Obi (2018) bu durumu kararların tepetaklak olması ile açıklamış ve kötü bir durumdan ziyade bireylerin deneyimlerinden elde ettikleri kazançları yeni durumlara aktarmanın bir yolu olarak görmüştür.

Özetle, tüm bu sebepler, içinde bulunulan karar durumunun, kullanılması gereken doğru stratejiyi belirleyen en önemli unsur olduğunu ortaya koymaktadır. Karar stratejileri eski paradigmalarda rasyonel karar stratejisinin üstünlüğü ve diğer karar stratejilerinin dezavantajlı yanlarının ifade edildiği bir konumdan, yeni paradigmalarda tüm stratejilerin belirli durumlarda kurtarıcı ve birbirine üstün

olabileceği bir konuma gelmiştir. Kararlar verildikten sonra ortaya çıkabilecek yeni durumlar, yeni kararlar almayı gerektirebilmektedir.

İlgili Araştırmalar

Bu bölümde eski ve güncel bakış açısını içeren karar verme çalışmaları, karar stratejileri ve karar durumları değişkenleriyle ele alınmış ve hem yurt içi hem de yurt dışında yapılan araştırmalara yer verilmiştir. Araştırmalara benzer örneklemin kullanıldığı çalışmalar da dahil edilerek, kronolojik bir sıra izlenmiştir.

Karar stratejileriyle ilgili yapılan araştırmalar. Krumboltz vd. (1979) bireylere rasyonel olarak nasıl karar verebileceklerinin öğretilip öğretilmeyeceğini ve bu tür eğitimlerin planlanmış kariyer kararlarının kalitesini yükseltip yükseltmeyeceğini belirlemeye yönelik deneysel bir çalışma yürütmüşlerdir. Çalışmanın örnekleminde toplam 255 lise yer almıştır. Bulgular, daha önceden rasyonel karar stratejisini ağırlıklı olarak kullanan bireylerin rasyonel karar verme eğitiminde bir ilerleme göstermediklerini, fakat bağımlı, sezgisel gibi karar stratejilerini ağırlıklı olarak kullanan bireylerin eğitimden fayda sağladıkları sonucuna ortaya koymuştur. Başak bir değişle birden fazla stratejinin kullanılmasının etkili karar vermeye daha çok yardımcı olduğunu ve bireylerin değişen durumlara göre kullandıkları stratejik yaklaşımların da değişebildiğini ifade etmişlerdir.

Kuzgun (1992) lise öğrencileri ve 25-40 yaş aralığındaki meslek sahibi bireylerle çalışma gerçekleştirmiştir. Bulgular, kız öğrencilerin bağımlı ve kararsız karar stratejilerinden aldıkları puanların erkek öğrencilerin puanlarından daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Erkek öğrencilerin sezgisel boyuttan aldıkları puan ortalamaları kız öğrencilerin aynı boyuttan aldıkları puanlardan yüksektir. Araştırma sonuçları öğrencilerin mantıklı, bağımlı, sezgisel ve kararsız stratejilerini kullandıklarını göstermiştir. Diğer bir bulgu, doktorluk mesleğine sahip olan bireylerin beklenilenin aksine mantıksal karar stratejisinden ziyade sezgisel karar stratejisini kullandığını göstermiştir (Kuzgun, 1992; aktaran Şahin, 2010). Bu durum, meslek seçiminde belirgin ve tek doğru strateji olmadığına ilişkin önemli bir bulguyu literatüre kazandırmıştır.

Scott ve Bruce (1995) örneklem olarak 1441 subay,84 lise öğrencisi ve 229 lisans öğrencisini çalışmaya dahil etmişlerdir. Çalışmanın sonucunda 5 karar verme

stillini ortaya koymuşlardır: rasyonel, sezgisel, bağımlı, çekingen ve spontan. Karar verme durumu, birbiriyle ilişkili bu beş stile göre değişebilmektedir. Karar verme stilleri, daha önce varsayıldığı gibi, karar alma sürecinin bilgi toplama veya karar verme aşamalarını etkilemiyorken bireylerin kararları kavramsallaştırma yöntemlerini etkiliyor olabilmektedir. Bu durumda stillerdeki farklılıklar karar sürecindeki çok daha erken bir evreyi yani hedef belirleme sürecini etkilemektedir. Hedef belirleme, karar verme sürecinin önemli bir bileşeni olarak görülmektedir (Galotti, 2006). Bununla birlikte, farklı karar stratejilerinin karar sonuçlarını nasıl daha iyi ve uzun vadeli bir şekilde etkili kıldığını gösteren yeterli çalışmaların olmaması bu karar stratejilerinin bir arada kullanılmasına ilişkin çalışmaların yapılmasına da vurgu yapmaktadır.

Akıntuğ ve Birol (2001) 64 kız ve 83 erkek olmak üzere toplam 147 lise öğrencisinin karar verme stratejileri ve mesleki olgunlukları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonuçları, öğrencilerin karar verme stratejisi ölçeğinden aldıkları puanlarda en yüksek stratejinin mantıklı karar verme stratejisi olduğunu bunu sırasıyla sezgisel, bağımlı ve kararsız karar verme stratejilerinin izlediğini ortaya koymuştur. Araştırmacılar bu sonuçları öğrencilerin ağırlıklı olarak demokratik ebeveynler aracılığı ile yetiştirilmesine ve seçilen okulun kolej olmasına bağlı olarak öğrencilerin ekonomik ve sosyal statülerinin nispeten daha iyi olmasına bağlamıştır. Bu sonuçlar karar stratejilerinde seçilecek karar verme stillinin çevresel faktörlerden de etkilenebildiğini göstermektedir.

Taşdelen (2001) 223 kız, 228 erkek toplam 453 üniversite son sınıf öğrencisi öğretmen adaylarının karar verme stratejilerinin çeşitli değişkenlerle arasındaki ilişkileri incelemiştir. Bulgular, rasyonel kaçınma ve bağımlı karar verme stillerinde bireyin problemleri ile baş etme becerisi ve bireyin kendisi ile ilgili kararlarında etkili olan kişileri değerlendirmesini içeren iki boyutta anlamlı düzeyde ilişkili olduğunu göstermiştir. Bu bulgular karar stratejilerinin birbirlerinden tamamen bağımsız olmadığını ve yordadıkları özellikler bakımından benzerlikler taşıdıklarını göstermektedir. Karar stratejilerinin keskin sınırlarla ayrılamayacağını gösteren bu sonuç, karar verirken bazı karar stratejilerinin kombinasyonlarını kullanıldığını göstermektedir.

Çakır (2004) 217, 9. Sınıf öğrencisinin kararsızlıkları üzerinde etkili faktörleri araştırmıştır. Çalışma neticesinde lise öğrencilerinin kararsızlığını belirlemeye

yönelik bir envanter geliştirmiştir. Çalışmada elde edilen bulgulara bakıldığında 9.Sınıf düzeyindeki öğrencilerinin büyük bir kısmının mesleki kararsızlık yaşadığı görülmektedir. Çakır bu kararsızlığa sebep olarak bilgi toplamada yetersizlik, düşük özgüven ve alınacak kararlarda başkalarına bağımlı olma gibi faktörler üzerine vurgu yapmıştır. Bu durum kararsızlık boyutunda aynı zamanda bağımlı karar vericilerin de etkili olabildiği böylece karar stratejilerinin etkileşiminin de mümkün olduğu sonucuna varılabilmektedir. Mesleki kararsızlık kavramını, karar verme aşamasında karşılaşılan gecikme şeklinde ifade eden Çakır (2004) bu gecikmeyi engellemek için bilgi toplama, problem çözme gibi mesleki gelişim görevlerinin bireyler tarafından gerçekleştirilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Özellikle mantıksal karar stratejisinin gelişim basamakları arasında yer alan bu görevler, kararsız karar verme durumunda mantıksal karar stratejilerinin fayda sağladığını göstermektedir.

Yiğit (2005) lise öğrencilerinin karar verme stratejilerini etkileyen faktörleri incelemiştir. Araştırmanın örneklemini 335 kız ve 290 erkek öğrenci oluşturmaktadır. Bulgular, ebeveynlerin eğitim düzeyi, algılanan sosyoekonomik düzey ve öğrencinin akademik başarısı ile karar stratejileri arasında anlamlı farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. Aynı zamanda en anlamlı fark öz saygı ve karar stratejileri arasında bulunmuştur. Bu durum, karar verirken kullanılan stratejilerin değişebileceğine dair yapılan vurguları destekler niteliktedir. Akademik başarı ve ekonomik düzeyin değişebilen özellikleri karar stratejileri üzerindeki değişimi mümkün kılmaktadır. Özellikle ergenlik çağındaki lise öğrencilerinin öz saygıları da değişime ve gelişime oldukça açık olduğundan okul psikolojik danışmanlarının kariyer alanında etkili danışma becerilerine sahip olmaları önemli olmaktadır.

Karar stratejilerinin günümüzde keskin sınırlarla ayrılmadığı ve birbirleriyle etkileşim halinde oldukları görüşü yaygınlık kazanmıştır. Örneğin, rasyonel karar verme stratejisiyle sezgisel karar verme stratejisinin birlikte kullanıldığı zaman daha etkili karar alınacağı görüşünü benimseyen Krieschok vd. (2009) tarafından yapılan bir çalışmada, rasyonelliğin ve sezginin etkili karar vermede bir arada işleyen bir çark olduğu vurgulanmıştır. Birçok çalışmacının da (Epstein,1991; Kahneman, 2003; Lieberman, 2003) vurguladığı gibi karar verme sürecinde sistem 1 ve sistem 2 olarak adlandırılan iki aşamadan bahsetmişlerdir. Sistem 1 aşaması daha çok sezgisel karar stratejisini barındırırken, sistem 2 aşaması elde edilen bilgileri

rasyonelize etmektedir. Bu açıklama yine karar verme sürecinde belli aşamalar olduğunu ve kullanılacak stratejilerin değişkenlik gösterebileceğini ortaya koymaktadır.

Eggert ve Bögeholz (2009) 195 kız, 175 erkek olmak üzere toplam 370 lise öğrencisiyle bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Araştırma sonuçları, özellikle lise düzeyinin ilk iki yılında öğrencilerin karar verme stratejilerini geliştirmeye isteği diğer yıllara oranla çok daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Kariyer danışmanlığının erken dönemlerde uygulanması ilerleyen yıllarda bu öğrencilerin karar verme yetkinliklerinin artacağına ilişkin vurgu, karar stratejilerinin öğrenmeye açıklığına ilişkin araştırma sonuçlarıyla benzerdir. Bir diğer önemli bulgu ise karar vermeye yönelik seçeneklerin hepsinin seçilebilir olduğu durumlara yöneliktir. Eğer bir karar durumu eşit derecede seçilebilir çözümlerden oluşuyorsa öğrencilerin “yedek” bir karar stratejisi daha benimsemeleri gerektiği, bu duruma ek olarak bazı durumlarda seçilen karar stratejisinin işlevsiz olma ihtimaline karşı karma karar stratejilerinin kullanılmasının kaçınılmaz olduğuna ilişkin elde edilen bulgular birden fazla karar stratejisinin kullanılabileceğine ilişkin görüşleri desteklemektedir.

Gati vd.’nin (2010) İsrail ve Amerika örnekleminde veri toplamıştır. Çalışmanın İsrail örneklemini 164 erkek 267 kadın olmak üzere toplam 431 kişi oluştururken, Amerika örneklemini 73’ ü erkek 135’i kadın olmak üzere toplamda 208 kişi oluşturmaktadır. Daha önceki araştırmaların, bireyleri baskın bir stratejide sınıflandırdığı görüşünün aksine, Gati ve arkadaşları bu çalışmada bireylerin baskın bir stratejide sınıflandırılması yerine onların kullandığı belli strateji ve davranışlar kümesinin daha bilgilendirici olacağına değinmişlerdir. Bu nedenle, bu araştırmanın amacı, stiller yerine kariyer karar verme profillerinde bireysel farklılıkları tanımlamak için kapsamlı, çok boyutlu bir model geliştirmek ve test etmek olarak ifade edilmiştir. Model, önceki araştırmalarda sunulan çeşitli kariyer karar verme stillerinin sistematik bir analizinden türetilmiştir. Önerilen çok boyutlu model, bireylerin aynı anda tek bir baskın stratejiden daha fazlasını kullanabileceklerini öne süren önceki araştırmalarla (Driver vd. 1990; Harren, 1979) uyumlu araştırma bulguları vermiştir (Gati vd. 2010).

Önerilen bu çok boyutlu modelin altında yatan varsayımlardan biri, bazı boyutların ağırlıklı olarak kişiliğe bağlı olduğu ve bu nedenle durumlar arasında oldukça tutarlı olduğu, diğerlerinin daha durumsal olduğu ve bireyin bulunduğu karar

verme sürecinin aşamasına bağlı olabileceğidir. Gati vd. (2010) bunu problemin aşamalarına göre örneklendirmiştir. Örneğin, bireyin karar verme sürecinin bilgi toplama boyutunda rasyonel strateji daha belirginken diğerlerine bağlılık boyutu son boyut olan seçim aşamasında kişi için daha belirgin olabilir. Bu sonuç önemli bir noktaya vurgu yapmaktadır. Karar stratejileri karar sürecinin aşamalarında değişkenlik gösterip belli bir döngü halinde birey tarafından kullanılabilir. Böylece karar stratejilerinin hem değişen durumlara hem kişilik özelliklerine bağlı daha kompleks bir süreç olduğu vurgusu yapılmaktadır.

Satan (2015) endüstri lisesi öğrencilerinin karar verme stratejileri incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunda lise son sınıfa devam eden 75 kız, 200 erkek öğrenci yer almıştır. Bulgular, öğrencilerin çoğunlukla sezgisel daha sonra mantıksal karar verme stratejilerini kullandıkları sonucunu ortaya koymuştur. Çalışmada sezgisel karar stratejisini olumsuz bir karar stratejisi olarak tanımlanması dikkat çekmektedir. Oysa yapılan araştırmalarda (Grant, 2003) risk alınması gereken ve hızlı karar gerektiren durumlarda sezgisel karar vermenin daha etkili bir strateji olabileceği bulguları etkili strateji veya stratejilerin duruma göre değişkenlik gösterebileceğini düşündürmektedir.

Motl vd. (2017) tarafından yapılan bir araştırmada da yine benzer sonuçlara rastlanmıştır. Araştırmanın örneklemini büyük bir Orta Doğu lisesinden 52 kız ve 84 erkek olmak üzere toplam 136 öğrenci, oluşturmaktadır. Molt vd. karar stratejilerinin pratikte çok da iyi çalışmayan bir mit olduğunu düşünerek ikili bir karar verme sisteminden bahsetmişlerdir. Bahsettikleri ikili karar sisteminin ilk kısmını bilinçli, kontrollü, rasyonel, açık, analitik, kurallara dayalı ve daha üst düzey olarak tanımlamışlardır. Sistemin ikinci kısmını ise bilinçsiz, otomatik, sezgisel, bütüncül, birleştirici ve itici olarak açıklamışlardır. Bu sistemin genellikle sınırsız ve sembolik olduğuna inandıklarını ve kapasite veya dil ile sınırlı olmadığı anlamına geldiğini vurgulamışlardır. Yazarlara göre bilinçli-rasyonel sistem sınırlıdır fakat soyutlama ile başa çıkma kabiliyetine sahiptir. Tersine, bilinçsiz sezgisel sistem kapasite veya dille sınırlı değildir; öz, imge ve duyguya dayanır. Molt vd.'nin araştırması, bilinçsiz bir bilişsel sistemin var olduğu ve karar verme veya hedef belirleme sürecinde vazgeçilmez bir rol oynadığını ortaya koymuştur. Bireylerin gizil öğrenmelerine dayanarak yeni stratejiler kullandıklarından bahsetmiş olmaları sezgisel karar stratejisini benimseyen bireylerin deneyimlerden de faydalanarak etkili kararı

verebilecekleri görüşünü desteklemektedir. Araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu, bilinçsiz sezgisel bir stratejinin daha iyi seçimler ürettiği bulunmamasına rağmen, bilinçli rasyonel veya kontrol stratejilerinden daha gerçek tahminler ürettiğini göstermektedir. Bu da tek başına rasyonel bir stratejinin etkili karar vermede yeterli olabileceği düşüncesini zayıflatmakta, var olan durumun gereklerine göre farklı stratejilerle desteklemenin gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

Özkan vd. (2018) tarafından yapılan bir çalışmada 195 kız ve 145 erkek toplam 330 lise öğrencisinin karar verme davranışları incelenmiştir. Örneklemde yer alan lise öğrencilerinin cinsiyet, yaş, akşamcı ve sabahçı olma durumu, sosyoekonomik düzeyleri gibi faktörler çalışmaya dahil edilmiştir. Öğrencilerin karar verirken risk alma becerileri de dikkate alınmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular risk almayı gerektiren durumlarda bireylerin rasyonel ve sezgisel karar stratejilerini kullandıklarını göstermektedir. Bunun yanında erkeklerin riskli durumlarda kızlara kıyasla daha fazla risk alabildiği, kız öğrencilerinse daha kaçınmacı bir strateji benimsediği bulguları elde edilmiştir. Bu bulgular karar stratejilerinin kullanımında bireysel ve durumsal farklılıklar olabileceğini göstermektedir.

İskifoğlu ve Çelik-İskifoğlu (2019) tarafından psikolojik danışma ve rehberlik bölümü son sınıf lisans öğrencisi 52 kadın ve 52 erkek toplam 104 kişiyle gerçekleştirilen bir çalışmada öğrencilerin rasyonel, kararsız, sezgisel ve bağımlı karar stratejilerinden aldıkları puanlar incelenmiştir. Elde edilen bulgularda, öğrencilerin hiçbirinin dört boyutta da kesme puanının üstünde çıkamadığını ve bir stratejide sınıflandırılmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu bulgular bireylerin karar verme davranışlarını anlamada karar stratejilerinin tek başına yeterli olamayabileceğini göstermektedir.

Eser (2019) 200 lise öğrencisiyle yaptığı bir çalışmada, karar stratejilerinin duygusal zekayla ilişkisini incelemiştir. Araştırma sonuçları duyguların öğretilmesiyle rasyonel ve sezgisel karar stratejilerinin daha verimli kullanılabildiğini, kararsız karar stratejisinin kullanımının azaldığını ortaya koymuştur. Karar stratejilerinin öğrenilebilir süreçler olmasına ve çoklu kullanımına vurgu yapan bu çalışma stratejileri yeni paradigmlar temelinde değerlendirmiştir.

Gümüüşer vd. (2020) hâlihazırda bir işe devam eden ve bulunduğu konumda başarılı olan insanlar ile lise son sınıf öğrencilerinden oluşan bir grupta karar

stratejilerini incelemişlerdir. Bulgular sadece kararsız karar stratejisinde kadınların erkeklerden daha yüksek puanlar aldığını göstermektedir. Araştırmacılar kadın ve erkek arasındaki bu farklılıkların sahip oldukları tecrübelerden etkilenebileceğini ifade ederek, durumsal farklılıklara işaret etmektedir.

Özellikle son yıllarda karar stratejileriyle ilgili yapılan çalışmalar kararların durumlara özgü özelliklerden etkilenebileceğine dair vurguyu arttırmaktadır. Kararın içinde bulunduğu zaman kısıtlılığı, bireylerin gelişimsel özellikleri duruma özgü bu faktörleri çeşitlendirebilmektedir. Bu sebeple son yıllarda yapılan çalışmalara dair bulgulara karar durumlarıyla ilişkili araştırmalar başlığı altında değinilmiştir.

Karar durumlarıyla ilgili yapılan araştırmalar. McWhirter, Rasheed ve Crothers (2000), 166 lise öğrencisinden oluşan örnekleme iki gruba ayırarak bir gruba kariyer eğitimi programı uygulamıştır. Diğer gruba ise kariyer eğitimiyle ilgili herhangi bir program uygulanmamıştır. Elde edilen sonuçlara göre, lise öğrencilerinin karar verme becerileri ve mesleğe yönelik öz yeterlilikleri kariyer eğitimi alan grupta anlamlı olarak çok daha yüksek bulunmuştur. Bu durum alan yazında yer alan karar stratejilerinin geliştirilebilir ve öğretilebilir olduğu bulgularını desteklemektedir.

Di Fabio ve Kenny (2012) İtalyan lise öğrencilerinin karar verme stratejilerinde duygusal zekanın ilişkisini araştırmışlardır. Çalışma 86 erkek, 120 kız olmak üzere, toplam 206 lise öğrencisini kapsamaktadır. Bulgular, duygusal zekanın kararsızlık ve bağımlılık stratejileriyle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Yetersiz duygusal becerilere sahip bireylerin sorumluluktan kaçındıklarını ve başkalarının onayına bağımlı olduğuna işaret etmektedir. Bu özelliklerin bahsedilen iki boyutla ilişkili olması, stratejilerin birbirinden net olarak ayrılmadığını da göstermektedir. Bu bulgulardan yola çıkarak yazarlar stratejilerin farklı durumlara ve zamana göre değişebileceğini ifade ederek, daha kapsamlı ele alınması gerektiğini vurgulamaktadırlar.

Gunten ve Scherer (2017) karar stratejilerinin duruma göre değişkenlik göstereceği görüşünü savunarak çeşitli karar durumları hazırlamışlardır. Araştırmaya 110 kız ve 35 erkek olmak üzere toplam 145 lise öğrencisi katılmıştır. Çalışmada katılımcılara %10 ihtimalle öldürücü bir hastalığın tedavisi için %5 ihtimalle ölüm riski içeren bir aşı olup olmayacakları sorulmuştur. Bulgular

katılanların sadece yarısının aşı olmayı kabul ettiklerini göstermiştir. Ayrıca başkaları adına bu kararı vermelerinin istendiği bir durumda, katılımcıların üçte ikisi bu kişilerin aşı olmaları gerektiği kararına varmışlardır. Gunten ve Scherer bu durumda bireylerin kendi adına karar alırken daha sezgisel karar stratejilerini kullandıklarını, bir başkası için karar alırken daha bağımlı ya da rasyonel karar stratejisine başvurduklarını ifade etmişlerdir.

Demiral ve Türkmenoğlu (2018) Genetiği Değiştirilmiş Organizma içeren gıdalarla ilgili bilgi sahibi olan 125 öğretmen adayıyla bir çalışma gerçekleştirerek karar stratejilerinin bilgi düzeyinden etkilenip etkilenmediğini araştırmayı amaçlamışlardır. Buna göre üç bilgi seviyesinde katılımcılar çalışmaya dahil edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre katılımcılar temelde üç karar stratejisi kullanma eğiliminde olmuşlardır. Bu stratejiler sezgisel, rasyonel ve bağımlı karar stratejilerinin kombinasyonlarını içermektedir. Orta seviyede bilgi birikimine sahip katılımcıların üç karar stratejisini karışık olarak kullandığı, düşük seviyede bilgi birikimine sahip bireylerin daha sezgisel stratejilere yöneldiği yüksek seviye bilgi birikimine sahip bireylerin ise daha çok rasyonel karar stratejilerine yöneldiği elde edilen bulgular arasındadır. Buna göre var olan durum hakkında sahip olunan bilgi düzeyinin karar vermeyi etkilediği görülmektedir.

Okoli ve Watt (2018) toplam 300 yöneticiden oluşan örnekleme gerçekleştirdikleri bir çalışmada koşulların bilgi toplamak için yeterli zaman içerdiği ve içermediği durumlar yaratarak karar stratejilerinin durumlara göre değişkenlik gösterip göstermediğini araştırmayı hedeflemişlerdir. Koşullar bilgi toplamak için yeterli işlem süresine izin verirse ya da durumun belirsizlikleri azaltılırsa karar performansının iyileştirilebileceğini ifade etmektedirler. Fakat genellikle belirsizlik, zaman baskısı ve sürekli değişen durumlar bunun mümkün olmasını engellemektedir. Bu çalışmayla böylesi bir kriz ortamında nasıl karar alındığına ilişkin yorumlar elde edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgular, tecrübeli yöneticilerin genel olarak rasyonel karar stratejisini baskın strateji olarak kullandığını fakat bir kriz durumunda sezgisel analizleri kullanmayı tercih ettiklerini göstermektedir. Kararla ilgili bir ikilem durumunda hızlı karar vermek gerekiyorsa bu yöneticilerin sezgisel yargılarına daha çok güvendikleri bulgusu, karar stratejilerinin üzerinde farklı durumların belirleyici olduğunu göstermektedir.

Bozkurt ve Ercan (2019) yaptıkları çalışmada bir işte çalışmakta olan toplam 89 kişiden oluşan örneklemin karar stratejilerinin duruma özgü değişikliklerden etkilenip etkilenmediğini araştırmayı hedeflemişlerdir. Çalışmadan elde edilen bulgular alan yazında karar durumlarıyla karar stratejilerinin etkileşimine dair görüşle paralellik göstermektedir. Buna göre çalışma yaşamında kendini kariyerinin zirvesinde algılayan bireylerin kendi tecrübelerine çok daha fazla güvendikleri ve bu nedenle daha çok sezgisel ve bağımlı karar stratejilerini kullandıkları bulguları elde edilmiştir. Benzer şekilde kariyerinin orta seviye ilerleme gösterdiğini düşünen bireylerin, kariyerinin başlangıcında bulunan meslektaşlarına kıyasla daha az kararsız ve daha çok sezgisel kararlar verebildikleri görülmüştür. Bu bulgular aynı zamanda başarılı iş yaşamı deneyimleyen bireylerin rasyonel strateji dışında farklı stratejileri kullanarak kararlar alabildiklerini ve bu kararların doğru olabileceğini göstermesi açısından önemlidir.

Uçar (2019), karar stratejilerinin değişen durumlardan etkilendiğini, bireyin içinde bulunduğu belirsizlikler ve kararın getireceği risklerin de ön planda tutulması gerektiğini ifade eden görüşünü test etmek amacıyla 150 ilköğretim 1. Sınıf öğrencisiyle bir çalışma yürütmüştür. Bu çalışmadan elde edilen bulgularda, karar stratejilerinin kullanımında cinsiyetler arasında fark yoktur ve okul öncesi eğitim alan öğrencilerin kararsız karar strateji puanları daha düşük olmuştur. Bu durumu önceki öğrenme yaşantılarının karar durumlarına etkisiyle açıklayan Uçar, karar stratejilerinin belirsizliklerden etkilenebildiğini ifade etmiştir. Karar stratejilerinin cinsiyetten etkilenmemiş olması çalışma yapılan örneklemin gelişimsel dönem itibarıyla cinsiyet ayrımını içselleştirememiş olmasından kaynaklanıyor olabilir.

Adam ve Dempsey (2020) prematüre doğan bebeklerin bulunduğu bir doğumhanede çalışan toplam 20 sağlık personeliyle gerçekleştirdikleri çalışmada karar stratejilerinin gerçek yaşamda nasıl kullanıldığını görmeyi amaçlamışlardır. Bu doğrultuda doğum sırasında alınması gereken riskli ve zamanın olmadığı durumlarda kararın nasıl verildiğini incelemişlerdir. Elde edilen bulgulara göre doğum uzmanlarının önemli bir kısmının ellerinde var olan teorik bilimsel bilgilere rağmen sezgilerine güvenerek riskli kararlarda sezgisel karar stratejilerine yöneldikleri görülmektedir. Pratikte karşılaşılan durumun hastaya özgü birtakım farklılıklar içerebildiği zamanlarında yeni doğan uzmanlarının tecrübelerine dayalı birtakım zihinsel analizler sonucu sezgisel karar verdiği ifade edilmektedir. Bu

durum sezgilerin de kendi içlerinde çeşitli analiz süreçlerini barındırdığı sonucunu güçlendirmektedir.

Alan yazında karar stratejilerine yönelik var olan çalışmalar karar sürecinin tek bir strateji seçiminden ibaret olmadığına dair vurguları artırmaktadır. Özellikle Amerika ve Avrupa'da iş yaşamının talepleri, ergenlik çağının gelişim ve değişim etkileri göz önünde bulundurularak karar verme sürecine yeni bakış açıları kazandırılmaktadır. Bu bakış açıları Türkiye alan yazında kendine hızla yer bulmaya başlarken, eğitim ve sosyal çalışma alanlarında henüz yeterli ilgiyi görememektedir. Bu çalışmayla yeni gelişen bakış açısını alan yazına kazandırmak ve karar süreçlerini yeniden yorumlamak amaçlanmaktadır. Aynı zamanda ergenlik döneminin gelişim süreci dikkate alınarak yeni bir karar stratejisi bakışının liselerde çalışan uzmanlara yol gösterici olması hedeflenmektedir.

Bölüm 3

Yöntem

Bu bölümde sırasıyla araştırma yöntemi, çalışma grubu, veri toplama süreci, ölçme araçları ve verilerin analiz yöntemlerine ilişkin bilgiler verilmiştir.

Bu çalışmada rasyonel/kuramsal yaklaşıma dayalı karar durumları ile karar stratejileri ölçekleri geliştirilmiştir. Ayrıca cinsiyet, sınıf ve sosyoekonomik düzeye göre karar durumları ve karar stratejileri puan ortalamaları arasında fark olup olmadığı nedensel karşılaştırma deseni kapsamında incelenmiştir (Frankel, Wallen ve Hyun, 2011).

Bu araştırmayla, lise öğrencilerinin sahip oldukları karar eğilimleriyle karar durumları arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır. Araştırmanın kuramsal temelini Kilman ve Mitroff'un (1976) farklı karar durumlarında bireylerin alternatif karar stratejilerine yönelebildiklerine dair yaklaşımları ile Rowe ve Boulgarides'in (1984) bir karar durumunu birden fazla stratejiyle ilişkilendirildikleri yaklaşımları oluşturmaktadır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın çalışma grubunu bir büyükşehirin merkez ilçelerinde, 2019-2020 eğitim ve öğretim yılı bahar döneminde öğrenimlerine devam eden 432 lise öğrencisi oluşturmuştur. Katılımcılar uygun örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Formlarda eksik işaretleme yaptığı veya rastgele doldurduğu belirlenen toplam 5 katılımcı veri setinden çıkarılmıştır. Nihai analizler 427 katılımcıdan elde edilen veriler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre dağılımları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3

Öğrencilerin Sınıf Düzeyi ve Cinsiyet ve Sosyoekonomik Düzeye Göre Dağılımı

Değişken	Kategori	Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kız	216	50.6
	Erkek	211	49.4
Sınıf Düzeyi	9	105	24.6
	10	90	21.1
	11	103	24.1
	12	129	30.2
Sosyoekonomik Düzey	Yüksek	99	23.2
	Orta	294	68.9
	Düşük	34	8.0
Lise türü	Anadolu	357	
	Fen	70	

Tablo 3 'te görüldüğü gibi öğrencilerin %50.6'sı (n=216) kız, %49.4'ü (n=211) erkek öğrenciden oluşmaktadır. Öğrencilerin %24.6'sı 9. sınıf, %21.1'i 10. sınıf, %24.1'i 11. sınıf ve %30.2'si 12. sınıfa devam etmektedir. Sosyoekonomik düzeylerini öğrencilerin %8'i düşük, %68.9'u orta ve %23.2'si yüksek olarak algılamaktadırlar.

Veri Toplama Süreci

Öncelikle Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitü onayı ve Etik Komisyon onayı alınmıştır (EK-E). Ayrıca araştırmacının yapıldığı şehrin il Milli Eğitim Müdürlüğünden liselerde uygulama izinleri alınmıştır (EK-F). Araştırmacı okul yöneticileri ve okul psikolojik danışmanlarıyla görüşmüş, psikolojik danışmanların belirlediği saatlerde taslak ölçekler araştırmacı tarafından 2019-2020 yılı bahar döneminde ders saatleri içerisinde araştırmacı tarafından öğrencilere uygulanmıştır.

İlk görüşmede ölçekler uygulanmadan önce öğrencilere araştırma hakkında bilgiler verilmiş, Gönüllü Onam Formu sınıfta araştırmacı tarafından okunmuştur. Öğrencilere aile ve öğrenci onam form formları dağıtılmıştır. İkinci görüşmede öğrenci ve aile formlarını imzalayanlara ders saatinde ölçekler uygulanmıştır. Araştırmaya katılan öğrenciler Kişisel Bilgi formu, KSÖ ve KDÖ'yü yanıtlamışlardır. Ölçeklerin uygulanması yaklaşık 25 dakika sürmüştür. Uygulama boyunca okul rehber öğretmeni ve araştırmacı sınıfta bulunmuştur.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada araştırmacı tarafından geliştirilen KSÖ, KDÖ ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Tablo 4 de veri toplama araçlarına yönelik bilgiler verilmiştir.

Tablo 4
Veri Toplama Araçları

Veri Toplama Aracı	Geliştiren	Ölçeceği Nitelik	Madde Sayısı
Kişisel Bilgi Formu	Araştırmacı	Demografik özellikler	3
KDÖ	Araştırmacı	Karar Durumları	24
KSÖ	Araştırmacı	Karar Stratejileri	18

Kişisel bilgi formu. Araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu (KBF) lise öğrencilerinin cinsiyetine, sınıf düzeyine ve algıladığı sosyoekonomik düzeyine ilişkin üç sorudan oluşmaktadır. Hazırlanan Kişisel Bilgi Formu EK-B’de verilmiştir.

Karar stratejileri ölçeği. Bireyler her gün çeşitli kararlar almakta, gündelik yaşamdaki kararların bir kısmı büyük ölçüde geri dönülemez ve hayati öneme sahip olabilmektedir. Karar verme süreçlerinin ve stratejilerinin öğretilmesi, öğrencileri yaşama hazırlamak açısından okulların görevleri arasında sayılmalıdır. Bu kapsamda öğrencilerin durumlarını tespit etmeye yönelik ölçekler geliştirilmesi, bu çalışmaların bir parçasını oluşturmaktadır. Harren (1979) ve Arroba (1977) tarafından belirlenen dört karar verme stratejisi (mantıksal karar verme, sezgisel karar verme, bağımlı karar verme, kararsızlık) hazırlanan KSÖ’nün alt boyutlarını oluşturmaktadır. Lise öğrencilerinin ağırlıklı olarak kullandığı karar stratejilerini ölçmeyi amaçlayan bu ölçeğin madde kökleri, nötr ifadelerden oluşmaktadır. Maddelerin seçeneklerinin her biri rasyonel, sezgisel, kararsız ve bağımlı karar stratejilerini ölçen ifadeler şeklinde düzenlenmiştir. Örneğin,

“Önem verdiğiniz kişilerin kararınızı onaylamaması durumunda nasıl bir yol izlersiniz?”

Kararımın sebeplerini tartışırım.” rasyonel,

Umursamadan kararımı uygulayım.” sezgisel,

Tereddütte kalırım.” kararsız,

Onların kararına uyarım.” bağımlı

KSÖ madde kökünde değil, seçeneklerde katılımcıları karar verme stratejilerine gruplandırmaktadır. Bu formatla daha az sayıda maddeyle (toplam 18 madde) katılımcıların karar verme stratejilerinin belirlenmesi mümkün olabilmektedir. Yanıtlayıcılar her maddede bir seçenek işaretlemekte; seçilen seçenek (strateji) için bir, diğer seçenekler (stratejiler) için sıfır puan verilmektedir. Örneğin; “Başkalarının kararlarında sizi en çok ne şaşırtır?” sorusuna “a) Konuyu kapsamlı araştırmadan karara varmaları” cevabını veren biri için a şıkkına 1 puan, kalan şıklara 0 puan verilmektedir. Maddelerin puanlaması tamamlandığında, her strateji için toplam puanlar hesaplanmaktadır. Her strateji için ortalamanın iki standart sapma üstünde puan alanlar o strateji ağırlıklı, iki sapma düşük puan alanlar düşük düzeyde kullanılmaktadırlar anlamına gelmektedir. Buna göre, bir öğrencinin birden fazla stratejiyi fazlasıyla kullanması mümkün olabilmektedir. KSÖ için geçerlik ve güvenilirlik çalışma sonuçları bulgular bölümünde verilmiştir. Faktörlere ilişkin örnek maddeler EK-B’de verilmiştir.

Karar durumları ölçeği. Karar modelleri incelendiğinde, farklı durumlarda birden fazla karar stratejisinin bir arada kullanıldığı görülmektedir. Bu incelemeden yola çıkılarak, Rowe ve Boulgarides’in karar modeli de temele alınarak, KDÖ dört karar verme durumunu (analitik, kavramsal, direktif ve davranışsal) ölçmek üzere hazırlanmıştır. KDÖ’de dört karar durumuna yönelik her birinde altı olmak üzere toplamda 24 madde yer almaktadır. Bu maddelerin her biri için rasyonel, sezgisel, kararsız ve bağımlı stratejilerini ölçen dört seçenek yazılmıştır.

Örneğin; “Servisi kaçırdınız. İlk derste önemli bir sınavınız var. Fazla vaktiniz kalmadığı için nasıl bir yol izlersiniz?” soru kökü “direktif” bir karar durumuna yöneliktir

a) Hangi aracı seçeceğimi düşünürüm.” rasyonel,

b) Aklıma gelen ilk seçeneği uygulayım.” sezgisel,

c) Donup kalırım.” kararsız

d) Ailemden yardım isterim” bağımlı

Kuramsal incelemeler doğrultusunda analitik durumun rasyonel ve kararsız; kavramsal durumun kararsız ve bağımlı; direktif durumun rasyonel ve sezgisel; davranışsal durumun da sezgisel ve bağımlı stratejilerin bir arada kullanılmasıyla oluştuğu değerlendirilmiştir. Bu düşünceye kanıt oluşturmak amacıyla KDÖ'deki her bir soru için seçeneklerin frekansları bulgular bölümünde sunulmuştur.

Buradan yola çıkarak, direktif durumu ölçen maddelerde rasyonel ya da sezgisel seçeneğini işaretleyenlere bir puan, diğer iki stratejiyi işaretleyenlere 0 puan verilmiştir. Diğer durumlar da o boyutla ilişkili stratejiler göz önünde tutularak benzer şekilde puanlanmıştır.

Örneğin; "Üniversite tercihi yapmanız gerekiyor ama ailenizin istediği bölümleri yazmazsanız üzülecekler. Bu sorunu ailenizle birlikte çözerken nasıl bir yol izlersiniz?" sorusuna " d) Ailemin istediği bölümleri yazarım." ya da "b) Hislerime güvenirim" cevabını veren biri için b ve d şıkları 1 puan a ve c şıkları 0 puan olarak puanlanmaktadır.

Maddelerin puanlaması tamamlandığında, her durum için toplam puanlar hesaplanmaktadır. Her durum için ortalamanın iki standart sapma altında puan alanlar o duruma uygun ya da durumun gerektirdiği kararları almadıkları kabul edilmektedir. Buna göre bir öğrencinin farklı durumlarda bir ya da daha fazla stratejiyi kullanarak, etkin kararlar alabilmesi mümkün olabilmektedir. KDÖ için geçerlik ve güvenilirlik çalışma sonuçları bulgular bölümünde verilmiştir. Faktörlere ilişkin örnek maddeler EK-B'de verilmiştir. Madde ve faktörler arasındaki ilişkileri gösteren grafik EK-C'de verilmiştir.

Ölçek Geliştirme Süreci

KSÖ ve KDÖ'yü geliştirmek için Carpenter (2017), Clark ve Watson'ın (2016) belirtmiş olduğu işlem basamakları dikkate alınmıştır. Ölçek geliştirme basamakları şu şekilde özetlenmektedir:

Araştırılacak kavram birkaç anahtar sözcükle literatürde taranmalıdır:

Bu hususta her iki ölçek için de uygun kavramsal etiketler seçilmeye özen gösterilmiştir. "karar", "karar stratejileri", "karar durumları", "stratejik kararlar" gibi anahtar sözcükler literatür taramasında kullanılan etiketlerden birkaçıdır. Daha sonrasında konuyla ilgili literatür taraması yapılmıştır. Karar durumları ölçeğinin

hazırlanmasında Rowe ve Boulgarides'in (1984) karar modeli temele alınmıştır. Karar durumlarına göre bireyler aynı anda birden fazla karar stratejisini kullanabilmektedir. Farklı karar durumlarında farklı stratejilerin kullanılmasını öngören bu yaklaşımda Coba'ya (2019) göre karar stratejileri kişiden kişiye değişmekte; Coşkun'a göre (2020) içinde bulunulan durumun belirsizlik düzeyi kullanılacak karar stratejilerini de çeşitlendirmektedir.

Kavramların olası boyutları belirlenmelidir:

Ölçeklerin boyutları kuramsal açıklamalar doğrultusunda belirlenmiştir. Buna göre KSÖ rasyonel, sezgisel, kararsız ve bağımlı; KDÖ direktif, davranışsal, kavramsal ve analitik boyutlarından oluşmuştur. Bu aşamada boyutların içerikleri tanımlanmıştır.

Madde havuzu oluşturulmalıdır:

Ölçeklerin boyutları ve bu boyutların içerikleri belirlendikten sonra her iki ölçek için de araştırmacı tarafından bu tanımlamalara uygun bir madde havuzu oluşturulmuştur. Sonraki adımda araştırmacı ve tez danışmanı yazılan maddeleri kuramsal açıklamalara ve tanımlara uygunluk açısından gözden geçirmiş, madde kökü ve seçeneklerini düzeltmişlerdir. Birbirine benzer olan maddeler havuzdan çıkarılmış; tanımlar doğrultusunda KSÖ için madde kökleri nötr, KDÖ için madde kökleri karar durumlarını yansıtan ve her iki ölçekte de madde seçenekleri karar stratejilerini içeren sorular oluşturulmuştur.

Deneme formu oluşturulduktan sonra uzman görüşü alınarak maddelerin uygunluğu için uzman görüşü alınmalıdır:

Biri ölçme ve değerlendirme, dördü rehberlik ve psikolojik danışma alanında görev yapan öğretim üyesi ile Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda çalışmakta olan iki psikolojik danışmandan uzman görüşü alınmıştır. Uzmanlara verilen formda örneğin karar durumları ölçeği için; "madde kökü belirtilen durumla ilgilidir" ifadesinin altında "1 ilgili değil", "2 orta ilgili", "3 ilgili" seçenekleri bulunmaktadır. Uzmanların verdikleri yanıtların yanında ölçek için buldukları öneriler de dikkate alınmıştır (EK-Ç).

Deneme formu küçük bir örneklem grubuna uygulanmalı ve analiz sonuçları değerlendirilmelidir:

Uzman görüşleri tez danışmanıyla gözden geçirilmiş; 8 madde yeniden yazılmış 4 maddenin ifadesi düzeltilmiştir. Ölçeklerin taslak formları 10 kişilik bir öğrenci grubuna uygulanarak ölçek maddelerinin anlaşılabilirliği, ölçek formatına öğrencilerin tepkileri, yanıtlama süreleri incelenmiştir.

Nihai form, örnekleme uygulandıktan sonra veriler analiz edilmelidir:

KSÖ ve KDÖ araştırmacı tarafından hedef gruba uygulanmış, veriler doğrulayıcı faktör analizi, madde tepki kuramı ve varyans analizi teknikleriyle çözümlenmiştir.

Verilerin Analizi

Çalışma kapsamında karar verme stratejilerini ve karar durumlarını ölçmeye yönelik KSÖ ve KDÖ olmak üzere iki ölçme aracı geliştirilmiştir. Analizler öncesi değişkenler (madde puanları) arası çoklu bağlantı, multivariate normallik, aykırı gözlemler ve doğrusallık sayıltıları açısından incelenmiştir.

KSÖ her biri rasyonel, sezgisel, kararsız ve bağımlı stratejiyi dört seçenekli toplam 18 maddeden oluşmaktadır. Aynı sorular dört stratejinin her biri için ayrı puanlandığından, bir katılımcının bir sorudaki strateji puanlarından biri bir, diğerleri sıfır puan almaktadır. Böylelikle, bireyler için çoğunlukla bir stratejide puanlarının bir, diğer stratejilerdeki puanlarının sıfır olduğu, 72 maddelik bir veri seti elde edilmektedir. Veri setindeki çoğu puan sıfır, bu nedenle de alt ölçeklerin bir arada analizi, çoklu bağlantıya (singularity) sebep olduğundan, dört stratejiye bir arada faktör analizi yapılamamıştır. Bu nedenle her bir strateji için ayrı DFA yapılmıştır. KDÖ de ikili puanlamasına karşın, her maddede 1 puan alabilecek seçenek sayısı iki tane olduğundan boyutların bir arada faktör analiziyle incelenebilmesi mümkün olmuştur.

Faktör yükleri Mplus 8'de WLSMV kestirim yöntemi kullanılarak hesaplanmıştır. McDonald Omega katsayıları faktör yükleri kullanılarak elle; KR-20, madde güçlük (geliştirilen ölçme araçları davranış testleri olduğu için güçlük ifadesi yerine konum parametresi kavramının kullanılması kuramsal açıdan daha uygun olmaktadır) ve ayırıcılık değerlerinin tahmini içinse Winstep 4.8 kullanılmıştır. Öğrenciler KSÖ'den aldıkları puanlara dayalı olarak, k-ortalamar kümeleme analizi yoluyla dört grupta (sezgisel, kararsız, rasyonel ve bağımlı) sınıflandırılmıştır.

Böylelikle, her katılımcı dört karar stratejisi grubundan birinde yer almıştır. Ayrıca KDÖ ve KSÖ puan ortalamalarının cinsiyet, sınıf ve sosyoekonomik düzeye göre farklılık göstermekte midir? sorusuna yanıt aramak amacıyla tek-yönlü anova analizleri SPSS 26'da yapılmıştır.

Analizler 427 katılımcıdan elde edilen veriler üzerinde yapılmıştır. Faktör analizi için örneklem büyüklüğünün ne olmasına ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır. Anderson ve Gerbing (1984) 100; Tanaka (1987) madde sayısı *5 katılımcı olsun derken; Hu ve Bentler (2000) 400'den fazla katılımcıya ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedirler. Bununla birlikte, DFA'da faktörün güvenirlik katsayısının yüksek olması, tüm etkilerin doğrusal olması, modelde etkileşim teriminin bulunmaması durumlarında daha az sayıda katılımcıdan elde edilen veriler üzerinde işlem yapılabilmesini mümkün kılmaktadır (Kyriazos, 2018). Bu araştırmada her bir ölçek için güvenirlik katsayılarının $>.70$; maddeler arası ilişkilerin doğrusal ve modellerin nispeten basit (az sayıda parametre tahmini gerektirmesi) olması nedenleriyle; örneklemin doğrulayıcı faktör analizi kullanılarak geçerlik çalışmaları yapılabilecek büyüklükte olduğuna karar verilmiştir. KDÖ ve KSÖ puanlarında gruplar arasında bir farklılık olup olmadığını saptamak, böylelikle ayrı normlara ihtiyaç olup olmadığını belirlemek amacıyla öğrencilerin puanları demografik özelliklerine göre gruplandırılmıştır. Bu grupların puan ortalamaları arasındaki farklar tek yönlü ANOVA testiyle incelenmiş; gruplar arasında fark bulunması durumunda varyanslar homojenken Tukey HSD, heterojenken Dunnett C testi post hoc analizler olarak kullanılmıştır.

Bölüm 4

Bulgular ve Yorumlar

Bulgular alt problemlerin sırasına uygun olarak aşağıda verilmiştir.

KSÖ'den edilen ölçümlerin geçerlik ve güvenirlik katsayıları ne düzeydedir?

DFA sonuçlarına ilişkin genel uyum/uyumsuzluk indeksleri Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5

KSÖ Alt Boyutlarına İlişkin Genel Uyum/Uyumsuzluk İndeksleri

Model	χ^2	Normlaştırılmış χ^2	CFI	RMSEA	RMR
Rasyonel	379.46**	2.81	.92	.07	.09
Sezgisel	366.72**	2.72	.78	.06	.11
Kararsız	328.60**	2.43	.83	.06	.13
Bağımlı	264.63**	1.96	.94	.05	.11

** $p < .01$

Tablo 5'te, normlaştırılmış kıkare değeri ve RMSEA'ların kabul edilebilir düzeyde oldukları; kıkare, CFI ve SRMR'lerin kabul edilebilir düzeyin altında kaldıkları görülmektedir. Madde istatistiklerine ilişkin sonuçlar ise Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6

KSÖ Madde İstatistikleri

Madde	Ortalama (ss)	PT Ölçüm Cor.	Eğiklik	Basıklık	Taban etkisi %	Tavan etkisi %	a 1 vs 0	b 1 vs 0	λ
R1	.53(.5)	.53	-0.11	-2.00	.47	.53	1.26	-0.08	.61
R2	.46(.5)	.46	0.16	-1.99	.54	.46	0.96	0.21	.51
R3	.47(.5)	.55	0.12	-2.00	.53	.47	1.53	0.15	.67
R4	.45(.5)	.45	0.21	-1.96	.55	.45	0.90	0.30	.48
R5	.35(.48)	.52	0.61	-1.63	.65	.35	0.17	0.57	.69
R6	.55(.5)	.56	-0.20	-1.97	.45	.55	1.36	-0.17	.65
R7	.45(.5)	.59	0.19	-1.97	.55	.45	1.94	0.21	.75
R8	.34(.48)	.48	0.66	-1.57	.66	.34	1.29	0.68	.59
R9	.36(.48)	.56	0.57	-1.68	.64	.36	2.02	0.50	.74
R10	.36(.48)	.53	0.58	-1.67	.64	.36	1.84	0.53	.72
R11	.31(.46)	.53	0.82	-1.34	.69	.31	1.84	0.71	.70
R12	.35(.48)	.47	0.65	-1.59	.65	.35	1.12	0.73	.54
R13	.35(.48)	.52	0.64	-1.60	.65	.35	1.60	0.60	.66
R14	.57(.5)	.59	-0.29	-1.93	.43	.57	1.57	-0.22	.70

R15	.36(.48)	.53	0.57	-1.68	.64	.36	1.64	0.54	.68
R16	.42(.49)	.42	0.31	-1.91	.58	.42	0.84	0.44	.46
R17	.55(.5)	.44	-0.20	-1.97	.45	.55	0.81	-0.27	.45
R18	.46(.5)	.50	0.15	-1.99	.54	.46	1.25	0.18	.59
S1	.26(.44)	.37	1.08	-0.83	.74	.26	0.84	1.41	.50
S2	.26(.44)	.41	1.11	-0.77	.74	.26	0.97	1.29	.53
S3	.31(.46)	.44	0.84	-1.30	.69	.31	0.96	1.00	.51
S4	.34(.47)	.38	0.68	-1.55	.66	.34	0.71	1.04	.40
S5	.49(.5)	.45	0.03	-2.01	.51	.49	0.84	0.04	.44
S6	.22(.42)	.38	1.34	-0.21	.78	.22	0.86	1.67	.49
S7	.24(.43)	.44	1.20	-0.56	.76	.24	1.19	1.19	.59
S8	.3(.46)	.43	0.88	-1.24	.70	.30	0.87	1.12	.47
S9	.33(.47)	.42	0.74	-1.47	.67	.33	0.87	0.95	.45
S10	.48(.5)	.40	0.07	-2.00	.52	.48	0.62	0.12	.35
S11	.24(.43)	.35	1.20	-0.56	.76	.24	0.68	1.82	.41
S12	.29(.45)	.45	0.93	-1.15	.71	.29	1.00	1.06	.51
S13	.27(.45)	.39	1.02	-0.97	.73	.27	0.86	1.30	.47
S14	.11(.32)	.45	2.46	4.08	.89	.11	1.89	1.66	.83
S15	.34(.47)	.52	0.68	-1.55	.66	.34	1.41	0.63	.64
S16	.25(.43)	.48	1.17	-0.63	.75	.25	1.36	1.07	.67
S17	.18(.39)	.35	1.65	0.72	.82	.18	0.81	2.09	.47
S18	.34(.47)	.37	0.68	-1.55	.66	.34	0.65	1.11	.39
B1	.09(.29)	.59	2.80	5.86	.91	.09	3.64	1.45	.91
B2	.19(.4)	.54	1.55	0.40	.81	.19	1.29	1.42	.64
B3	.14(.34)	.60	2.13	2.56	.86	.14	2.65	1.31	.83
B4	.07(.26)	.49	3.31	8.97	.93	.07	2.52	1.77	.84
B5	.08(.27)	.49	3.12	7.75	.92	.08	2.36	1.75	.80
B6	.08(.27)	.43	3.06	7.39	.92	.08	1.54	2.11	.65
B7	.06(.24)	.39	3.69	11.64	.94	.06	1.80	2.16	.68
B8	.19(.39)	.52	1.59	0.53	.81	.19	1.26	1.47	.56
B9	.17(.38)	.58	1.73	1.01	.83	.17	1.93	1.26	.72
B10	.08(.27)	.46	3.18	8.13	.92	.08	1.96	1.91	.73
B11	.28(.45)	.61	0.98	-1.05	.72	.28	1.42	0.90	.64
B12	.12(.32)	.52	2.36	3.56	.88	.12	1.75	1.65	.71
B13	.07(.26)	.49	3.37	9.43	.93	.07	2.43	1.82	.82
B14	.11(.31)	.41	2.58	4.68	.90	.10	1.29	2.09	.64
B15	.06(.24)	.44	3.69	11.64	.94	.06	2.14	2.00	.75
B16	.04(.19)	.34	4.89	22.00	.96	.04	1.83	2.49	.70
B17	.14(.34)	.53	2.13	2.56	.86	.14	1.70	1.57	.71
B18	.05(.23)	.43	3.97	13.80	.95	.05	2.28	2.03	.79
K1	.12(.32)	.44	2.39	3.73	.88	.12	1.94	1.60	.77
K2	.09(.28)	.47	2.95	6.73	.91	.09	2.78	1.62	.86
K3	.09(.28)	.41	2.95	6.73	.91	.09	1.75	1.93	.75
K4	.14(.35)	.44	2.08	2.32	.86	.14	1.41	1.70	.66
K5	.07(.26)	.40	3.24	8.54	.93	.07	1.75	2.05	.72
K6	.15(.35)	.43	2.02	2.10	.86	.14	1.32	1.73	.62
K7	.24(.43)	.53	1.20	-0.56	.76	.24	1.67	0.99	.70
K8	.17(.37)	.45	1.80	1.24	.83	.17	1.42	1.52	.61
K9	.14(.34)	.32	2.13	2.56	.86	.14	0.75	2.72	.40
K10	.08(.27)	.35	3.12	7.75	.92	.08	1.28	2.39	.60
K11	.16(.37)	.32	1.82	1.33	.84	.16	0.50	3.40	.26
K12	.24(.43)	.44	1.20	-0.56	.76	.24	0.85	1.53	.45

K13	.31(.46)	.47	0.84	-1.30	.69	.31	0.95	1.01	.50
K14	.21(.41)	.43	1.42	0.03	.79	.21	0.99	1.58	.55
K15	.24(.43)	.46	1.24	-0.45	.76	.24	1.02	1.38	.51
K16	.29(.45)	.47	0.93	-1.15	.71	.29	0.92	1.13	.52
K17	.13(.34)	.32	2.19	2.82	.87	.13	0.66	3.11	.36
K18	.14(.35)	.37	2.05	2.21	.86	.14	1.15	1.91	.58

Not: PT: Madde Toplam Korelasyonu; a: ayırıcılık katsayısı; b: konum parametresi;

λ = Faktör yükü

Tablo 6'da görüldüğü gibi, madde puanların ağırlıklı ortalaması (rasyonel 0.43, sezgisel 0.29, bağımlı 0.11 ve kararsız 0.17)'dir. Madde - toplam korelasyon katsayıları (PT) ortalaması sırasıyla rasyonel .51, sezgisel .42, bağımlı .49, kararsız .42'dir. Ortalama eğiklik ve basıklık katsayıları rasyonel 0.30, -1.80; sezgisel .99, -0.75; bağımlı 2.66, 6.71 ve kararsız 1.98,1.47'dir. Taban ve Tavan ortalama katsayıları rasyonel .57, .43; sezgisel .72, .29; bağımlı .89, .11 ve kararsız .83, .17'dir. Madde konum parametreleri ise rasyonel -.28 ile .73; sezgisel .51 ile 1.13; bağımlı .90 ile 2.55 ve kararsız .99 ile 3.82 arasındadır. Madde ayırıcılık indeksi sırasıyla .51 ile 1.13, .38 ile 1.01, .68 ile 2.26 ve .27 ile 1.66 arasındadır. Faktör yükleri (λ) rasyonel boyutu için .45 ile .75, sezgisel boyutu için .35 ile .83, bağımlı boyutu için .56 ile .91 ve kararsız boyutu için .26 ile .86 arasındadır. Alt boyutların kendi madde setlerinde açıkladıkları ortalama varyanslar (AVE) sırasıyla .40, .27, .54 ve .36'dır.

Mcdonald omega katsayısı KSÖ alt boyutları için rasyonel .92, sezgisel .86, bağımlı .95 ve kararsız .90'dır. KR-20 güvenilirlik katsayıları sırasıyla .85, .74, .85 ve .76 olarak bulunmuştur.

KDÖ'den edilen ölçümlerin geçerlik ve güvenilirlik katsayıları ne düzeydedir?

Karar modelleri birden fazla stratejinin farklı durumlarda kullanıldığını ileri sürmektedirler. Bu inceleme ile Rowe ve Boulgarides modelinden yola çıkarak, her bir karar durumu için altı olmak üzere toplamda 24 madden oluşan ve seçenekleri dört karar stratejisini ölçen karar durumları ölçeği hazırlanmıştır. KDÖ'de her bir durumda bir ya da daha fazla strateji kullanıldığını gösterebilmek, bir durumun puanlanmasında ilgili stratejileri belirleyebilmek amacıyla her bir madde için seçeneklerin frekansları hesaplanmıştır. Bir karar durumunda frekansları yüksek

olan stratejiler, o durumla ilişkili kabul edilmiştir. Buna göre, KDÖ'ye verilen yanıtların seçeneklere göre frekans dağılımları Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7

KDÖ Seçeneklerinin Frekans Dağılımı

Sorular	Rasyonel	Sezgisel	Kararsız	Bağımlı
Direktif 1	159	165	10	43
Direktif 2	106	221	39	11
Direktif 3	152	183	19	23
Direktif 4	117	200	8	52
Direktif 5	128	208	28	13
Direktif 6	130	171	31	45
Analitik 1	289	61	7	20
Analitik 2	232	14	75	56
Analitik 3	300	31	40	6
Analitik 4	282	68	23	4
Analitik 5	258	68	34	17
Analitik 6	285	38	49	5
Kavramsal 1	116	120	108	33
Kavramsal 2	65	129	112	71
Kavramsal 3	76	115	139	47
Kavramsal 4	122	110	133	12
Kavramsal 5	101	133	107	36
Kavramsal 6	75	138	125	39
Davranışsal 1	36	266	19	56
Davranışsal 2	108	157	12	100
Davranışsal 3	16	187	8	166
Davranışsal 4	79	156	15	127
Davranışsal 5	60	179	17	121
Davranışsal 6	57	188	25	107

Tablo 7'deki frekanslar, öngörüldüğü gibi direktif durumda rasyonel ve sezgisel; davranışsal durumda sezgisel ve bağımlı strateji seçeneklerinin ağırlıklı olarak puanlandığını göstermektedir. Ayrıca analitik durumda öğrencilerin rasyonel stratejiye; kavramsalda ise rasyonel, sezgisel ve kararsız stratejilere yöneldiklerini ortaya koymaktadır. Bu sonuçlara göre direktif ve davranışsal durumların ön görüldüğü şekliyle, analitik ve kavramsalın ise kısmen ölçüldükleri ifade edilebilir.

Yapı geçerliği kapsamında KDÖ veri setine DFA uygulanmış, analiz sonucunda elde edilen genel uyum/uyumsuzluk indeksleri Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8

KDÖ Kuramsal Modeline İlişkin Genel Uyum/Uyumsuzluk İndeksleri

Model	χ^2	Normlaştırılmış χ^2	CFI	RMSEA	SRMR
Kuramsal	361.88**	4.10	.96	.09	.05

** p<.01

Tablo 8’de görüldüğü gibi RMSEA dışında diğer indeksler kabul edilebilir düzeydedir. Madde istatistiklerine ilişkin sonuçlar ise Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9

KDÖ Madde İstatistikleri

Madde	Ortalama (ss)	PT			Taban etkisi %	Tavan etkisi %	a		λ
		Ölçüm Cor.	Eğiklik	Basıklık			1 vs 0	b 1 vs 0	
Direktif 1	.94 (.24)	.82	-3.69	11.64	.06	.94	2.64	-	.81
Direktif 2	.95 (.21)	.93	-4.30	16.61	.05	.95	4.10	-	.90
Direktif 3	.94 (.24)	.94	-3.69	11.64	.06	.94	4.37	-	.89
Direktif 4	.94 (.23)	.84	-3.87	13.02	.06	.94	3.38	-	.85
Direktif 5	.95 (.22)	.94	-4.07	14.65	.05	.95	5.46	-	.94
Direktif 6	.88 (.33)	.84	-2.29	3.25	.12	.88	3.06	-	.78
Kavramsal 1	.81 (.39)	.96	-1.59	0.53	.19	.81	11.71	-	.81
Kavramsal 2	.90 (.30)	.63	-2.66	5.12	.10	.90	1.80	-	.90
Kavramsal 3	.87 (.34)	.62	-2.22	2.96	.13	.87	1.47	-	.89
Kavramsal 4	.88 (.33)	.63	-2.29	3.25	.12	.88	1.62	-	.85
Kavramsal 5	.90 (.29)	.60	-2.75	5.60	.10	.90	1.43	-	.94
Kavramsal 6	.93 (.25)	.64	-3.52	1.46	.07	.93	1.48	-	.78
Analitik 1	.83 (.37)	.51	-1.80	1.24	.17	.83	1.11	-	.81
Analitik 2	.88 (.32)	.70	-2.39	3.73	.12	.88	2.16	-	.90
Analitik 3	.94 (.24)	.52	-3.77	12.30	.06	.94	1.76	-	.89

		.09	-3.00	7.05	.08		0.29	-	.85
Analitik 4	.92 (.28)					.92		8.40	
		.36	-2.46	4.08	.11		0.67	-	.94
Analitik 5	.89 (.32)					.89		3.35	
		.42	-3.45	9.93	.07		1.15	-	.78
Analitik 6	.93 (.25)					.93		2.74	
Davranışsal		.29	-2.39	3.73	.12		0.69	-	.81
1	.88 (.32)					.88		3.16	
Davranışsal		.85	-1.85	1.41	.16		9.10	-	.90
2	.84 (.37)					.84		0.97	
Davranışsal		.60	-2.90	6.42	.09		1.80	-	.89
3	.91 (.29)					.91		1.84	
Davranışsal		.57	-1.67	0.79	.18		1.45	-	.85
4	.82 (.38)					.82		1.39	
Davranışsal		.63	-2.50	4.27	.11		1.44	-	.94
5	.89 (.31)					.89		1.89	
Davranışsal		.42	-2.05	2.21	.14		0.73	-	.78
6	.86 (.35)					.86		2.67	

Not: PT: Madde Toplam Korelasyonu; a: ayırıcılık katsayısı; b: konum parametresi;

λ = Faktör yükü

Tablo 9'da görüldüğü gibi, madde puanların ağırlıklı ortalaması (direktif 0.93, kavramsal 0.88, analitik 0.90 ve davranışsal 0.87)'dir. PT'ler sırasıyla direktif 0.89, kavramsal 0.68, analitik 0.43 ve davranışsal 0.56'dır. Ortalama eğiklik ve basıklık katsayıları direktif -3.65, 11.80; kavramsal -2.51, 3.15; analitik -2.81, 6.39 ve davranışsal -2.23, 3.14'tür. Taban ve Tavan ortalama katsayıları direktif 0.07, 0.93; kavramsal 0.12, 0.88; analitik 0.10, 0.90 ve davranışsal 0.13, 0.87'dir. Madde konum parametreleri sırasıyla -1.75 ile -1.24; -2.31 ile -.85; -8.4 ile -1.53 ve -3.16 ile -.97; madde ayırıcılık indeksleri 2.64 ile 5.46, 1.43 ile 11.7, .29 ile 2.16 ve .69 ile 9.10 arasındadır. λ 'lar direktif 0.78, 0.94 arasında olup, alt boyutların kendi madde setlerinde açıkladıkları ortalama varyans (AVE) .86'dır.

Mcdonald omega katsayıları .95'tir. KR-20 güvenirlik katsayıları sırasıyla .97, .87, .69 ve .80 olarak hesaplanmıştır.

Farklı karar stratejilerini kullananların farklı karar durumlarındaki puanlarının incelenmesi

Farklı karar verme stratejilerini (sezgisel, kararsız, rasyonel ve bağımlı) kullanan katılımcıların KDÖ'den aldıkları puan ortalamaları (direktif, analitik, davranışsal ve kavramsal) tek yönlü ANOVA testleriyle karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçları ve betimsel istatistikler Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10

Farklı Karar Stratejisi Kullananların Karar Durumları Puan Ortalamaları, Standart Sapma Değerleri ve Varyans Analizi Sonuçları

Ölçekler	Rasyonel		Sezgisel		Kararsız		Bağımlı		F(3, 423)	η^2
	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss		
Direktif	5.73	0.78	5.58	0.99	5.37	1.40	5.43	1.38	2.41	.02
Analitik	5.50	0.82	5.29	0.89	5.31	1.08	5.47	0.73	1.90	.01
Kavramsal	5.27	1.19	5.32	1.09	5.15	1.29	5.70	0.75	1.66	.01
Davranışsal	5.18	1.17	5.25	1.06	5.08	1.06	5.33	1.12	0.50	.00

Tablo 10 farklı karar stratejinde sınıflandırılan öğrencilerin karar durumları puan ortalamaları arasında önemli bir farklılık olmadığını göstermektedir. Diğer bir deyişle, örneğin direktif durumda uygun karar verme bakımından rasyonel, sezgisel, kararsız ya da bağımlı stratejilerinden birini kullanan öğrenciler arasında farklılık yoktur. Kısmi eta değerleri de farklı karar verme stratejilerinin farklı karar durumları üzerindeki etkisinin önemsiz olduğunu ortaya koymaktadır.

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre KDÖ ve KSÖ'den aldıkları puan ortalamalarının incelenmesi

Lise öğrencilerinin KDÖ'den aldıkları puanların cinsiyetlerine göre istatistiksel bakımdan anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan tek yönlü ANOVA testi sonuçları Tablo 11' de gösterilmiştir.

Tablo 11

Cinsiyete Göre KDÖ Puan Ortalamaları ve Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

Ölçekler	Kız (n=216)		Erkek (n=211)		F(1, 425)	η^2
	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss		
Direktif	5.63	0.94	5.56	1.12	0.49	.00
Analitik	5.45	0.83	5.33	0.94	2.01	.00
Kavramsal	5.22	1.24	5.37	1.15	1.99	.00
Davranışsal	5.31	1.12	5.09	1.13	4.26*	.01

* p<.05

Tablo 11'de görüldüğü gibi, kız ve erkek öğrencilerin direktif, analitik kavramsal ve davranışsal boyutlardaki puan ortalamaları arasında farklılıkların olduğu görülmektedir. Farklılıkların önemli olup olmadığını incelemek için yapılan varyans analizi sonuçları kızların erkeklere göre davranışsal boyutta puan

ortalamlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Kısmi eta kare cinsiyetin davranışsal durum üzerindeki etkisinin düşük olduğunu göstermektedir. Diğer boyutlarda gruplar arasında önemli bir farklılık bulunmamaktadır. Diğer bir deyişle, değişen durumlar her iki cinsiyetin karar puanlarında farklılık yaratmamaktadır.

Öğrencilerin KSÖ'den aldıkları puanların cinsiyetlerine göre istatistiksel bakımdan anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan tek yönlü ANOVA testi sonuçları da Tablo 12' de verilmiştir.

Tablo 12

Cinsiyete Göre KSÖ Puan Ortalamaları ve Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

Ölçekler	Kız (n=216)		Erkek (n=211)		F(1, 425)	η^2
	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS		
Rasyonel	6.37	4.34	9.09	4.59	39.58**	.09
Sezgisel	5.33	3.55	5.19	3.39	0.17	.00
Kararsız	3.70	3.15	2.28	2.52	26.41**	.06
Bağımlı	2.60	3.25	1.44	2.46	17.24**	.04

** p<.01

Tablo 12'de görüldüğü gibi, erkek öğrencilerin rasyonel strateji puan ortalamaları kız öğrencilerden istatistiksel bakımdan önemli düzeyde daha yüksektir, $F(1, 425) = 39.58$, $p=.00$. Kısmi eta kare cinsiyetin rasyonel strateji puanları üzerindeki etkisinin orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Ayrıca sezgisel strateji puan ortalamaları arasındaki gözlenen farklılıklar istatistiksel bakımdan önemsizken, $F(1, 425) = 0.17$, $p=.68$; kızların bağımlı ($F(1, 425) = 143.92$, $p=.00$) ve kararsız ($F(1, 425) = 17.24$, $p=.00$) strateji puanlarının erkeklerden daha yüksek olduğu saptanmıştır. Kısmi eta kareler cinsiyetin bağımlı strateji üzerindeki etkisinin orta; kararsız strateji üzerindeki etkisinin düşük (önemsiz) düzeyde olduğunu göstermektedir.

Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre KDÖ ve KSÖ'den aldıkları puan ortalamalarının incelenmesi.

Lise öğrencilerinin KDÖ'den aldıkları puan ortalamalarının sınıf düzeylerine göre anlamlı bir fark oluşturup oluşturmadığını belirlemek amacıyla puan ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Puan ortalamaları arasındaki farkların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla da tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13

Sınıf Düzeyine Göre KDÖ Puan Ortalamaları ve Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Ölçekler	9. sınıf (n=105)		10. sınıf (n=90)		11. sınıf (n=103)		12. sınıf (n=129)		F(3, 423)	η^2
	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS		
Direktif	5.79	0.66	5.76	0.74	5.12	1.54	5.72	0.83	10.66**	.07
Analitik	5.38	0.91	5.82	0.51	5.16	1.01	5.29	0.89	10.62**	.07
Kavramsal	5.09	1.28	5.27	1.06	5.60	0.91	5.24	1.23	8.66**	.06
Davranışsal	5.07	1.14	5.63	0.92	4.85	1.22	5.27	1.09	3.80**	.03

** p<.01

Tablo 13'te yer alan tek yönlü varyans analizi sonuçları sınıf düzeyine göre KDÖ'nün alt boyutlarından alınan puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak önemli bir fark olduğunu göstermektedir, Sırasıyla direktif (F[3, 423] = 10.66, p=.00), analitik (F[3, 423]= 10.62, p=.00), kavramsal (F[3, 423]= 8.66, p=.01) ve davranışsal (F[3, 423]= 3.80, p=.00). Bununla birlikte, kısmi eta kareler sınıf düzeyinin orta düzeyde etkili olduğunu göstermektedir. Tukey HSD analizi 10. sınıfların direktif ve davranışsal durum puanlarının 9. ve 11. sınıflardan; 12. sınıf puanlarının da 11. sınıf puanlarından daha yüksek olduğunu göstermektedir. 10. sınıf analitik durum puanı 9., 11. ve 12. sınıflardan daha yüksektir. Ayrıca 11. sınıf kavramsal durum puanı 9. sınıf puanlarından daha yüksektir. Diğer ikili karşılaştırmalar arasındaki fark önemsizdir.

KSÖ'den alınan puanların sınıf düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadıkları tek yönlü ANOVA ile incelenmiştir. Analiz sonuçları ve betimsel istatistikler Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14

Sınıf Düzeyine Göre KSÖ Puan Ortalamaları ve Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Ölçekler	9. sınıf (n=105)		10. sınıf (n=90)		11. sınıf (n=103)		12. sınıf (n=129)		F(3, 423)	η^2
	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS		
Rasyonel	8.44	5.03	7.64	4.32	7.05	4.80	7.69	4.44	1.56	.01
Sezgisel	5.50	3.92	5.02	3.13	5.17	3.50	5.32	3.29	0.33	.00
Kararsız	2.32	2.47	3.66	3.57	3.27	3.00	2.88	2.64	3.78*	.03
Bağımlı	1.74	2.98	1.68	1.76	2.50	3.54	2.11	3.02	1.70	.01

* p<.05

Tablo 14'te, rasyonel ($F[3, 423]= 1.56, p=.20$), sezgisel ($F[3, 423] =0.33, p=.80$) ve bağımlı ($F[3, 423] =1.70, p=.17$) boyutlarında puan ortalamalarının sınıf düzeyine göre istatistiksel bakımdan önemli düzeyde farklılaşmamaktadır. Kararsız boyutta puan ortalamaları arasındaki fark ise istatistiksel bakımdan önemlidir, $F(3, 423) =3.78, p=.01$. Kısmi eta kare bu farkın düşük (önemsiz) düzeyde olduğunu göstermektedir. Tukey HSD testi 9. sınıf puan ortalamasının 10. sınıf puan ortalamasından daha düşük olduğunu göstermektedir. Diğer sınıflar arasındaki puan farklılıkları ise önemsizdir.

Öğrencilerin sosyoekonomik düzeylerine göre KDÖ ve KSÖ'den aldıkları puan ortalamalarının incelenmesi.

Lise öğrencilerinin algıladıkları sosyoekonomik düzeyleri “yüksek” “orta” ve “düşük” olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. KDÖ'den alınan puan ortalamaları arasındaki farkın algılanan sosyoekonomik düzey açısından fark olup olmadığını incelemek ve farkın anlamlılığını yorumlayabilmek için tek-yönlü ANOVA analizi yapılmış, puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 15'te verilmiştir.

Tablo 15

Sosyoekonomik Düzeye Göre KDÖ Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Ölçekler	Yüksek (n=99)		Orta (n=294)		Düşük (n=34)		F(2, 424)	η^2
	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS		
Direktif	5.60	0.96	5.60	1.02	5.62	1.33	0.01	.00
Analitik	5.49	0.85	5.33	0.91	5.68	0.73	3.22*	.02
Kavramsal	5.25	1.22	5.37	1.08	4.79	1.39	2.83	.01
Davranışsal	5.09	1.13	5.19	1.15	5.62	0.85	3.93*	.02

* $p<.05$

Tablo 15' te görüldüğü üzere, direktif ($F(2, 424) =0.01, p=.99$) ve kavramsal ($F(2, 424) = 2.83, p=.06$) boyutlarında sosyoekonomik düzeye bağlı puan ortalamaları arasındaki farklar istatistiksel bakımdan önemsizdir. Analitik ($F(2, 424) = 3.22, p=.04$) ve davranışsal ($F(2, 424) = 3.93, p=.02$) boyutlarındaki puan ortalamaları ise önemlidir. Analitik ve davranışsal boyutların homojenlik testleri $p<.05$ olduğu için Dunnett's C testi yapılmıştır. Buna göre, düşük sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin analitik durum puanları orta sosyoekonomik düzeydekilerden; davranışsal durum puanları da orta ve yüksek düzey sosyoekonomik düzeye sahip öğrencilerden daha yüksektir. Bununla birlikte, kısmi

eta kare değerleri bu boyutlarda sosyoekonomik düzeyin etkisinin kk (nemsiz) olduğunu göstermektedir.

KS'den alınan puanların sosyoekonomik düzeye göre farklılaşp farklılaşmadıkları da tek yönlü ANOVA ile incelenmiştir. Analiz sonuçları ve betimsel istatistikler Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16

Sosyoekonomik Düzeye Göre KS Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Ölçekler	Yüksek (n=99)		Orta (n=294)		Düşük (n=34)		F(2, 424)	η^2
	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS		
Rasyonel	7.86	4.74	7.64	4.65	7.91	4.73	0.12	.00
Sezgisel	4.86	3.46	5.49	3.56	4.50	2.39	2.14	.01
Kararsız	2.99	3.23	2.95	2.73	3.53	3.72	0.62	.00
Bağımlı	2.29	3.04	1.93	2.94	2.06	2.72	0.57	.00

Tablo 16 sosyoekonomik düzeye bağlı olarak karar stratejilerinin dört boyutunda da puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Kısmi eta kareler sosyoekonomik düzeyin karar stratejileri üzerindeki etkisinin düşük (nemsiz) olduğunu ortaya koymaktadır.

Bölüm 5

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgular literatür temel alınarak tartışılmış ve sonuçlar özetlenmiştir. Tartışma ve sonuçlardan yola çıkılarak araştırmacılara, okul psikolojik danışmanlarına ve politika yapıcılara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Sonuç

Karar çalışmaları, birden fazla karar stratejisinin bir arada kullanıldığını, hangi stratejilerin kullanılacağını karar verme durumunun belirlediğini ortaya koymaktadır. Türkiye’de yapılan araştırmaların büyük bir çoğunluğu üniversite örneklemiyle yürütülmektedir. Liselerdeki rehberlik uygulamalarında rasyonel karar puanları düşük olanların belirlendiği ve eğitimlerle öğrencilerde bu yanın güçlendirilmeye çalışıldığı gözlenmektedir. Karar stratejilerinin bir arada karar sürecine katkılarına ve durumsal faktörlere ilişkin çalışmalara ise rastlanmamaktadır. Bu kapsamda özellikle üniversite tercihinin yönelik istatistikler verilen hizmetlerin etkililiğini sorgulanır hale getirmektedir.

Bu çalışmada okul faaliyetlerine ilişkin çeşitli karar durumlarında, öğrencilerin karar stratejilerinden birinde sınıflandırılıp sınıflandırılmayacağı; alınan kararlarda bağlamın kullanılan stratejiyi de belirleyip belirlemediği incelenmiştir. Bu amaçla da karar stratejileri ve karar durumları olmak üzere iki ölçme aracı geliştirilmiş; puan ortalamaların cinsiyete, sınıf ve sosyoekonomik düzeye göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Çalışma sonucunda, ölçme araçlarından elde edilen ölçümlerin genel uyum, faktör yükleri, madde konum - ayırıcılık parametreleri ve güvenilirlik katsayıları büyük oranda kabul edilebilir düzeyde bulunmuştur. Ayrıca öngörüldüğü gibi, öğrencilerin karar durumlarının gerektirdiği stratejileri kullandıkları ifade edilebilir. Bununla birlikte, ölçme araçlarından aldıkları puanların öğrencilerin cinsiyetlerine, sınıf ve sosyoekonomik düzeylerine göre önemli düzeyde fark görülmüştür:

1. Davranışsal karar durumunda kızlar erkeklerden daha yüksek puanlar almıştır.

2. Karar stratejileri ölçeğinde erkeklerin rasyonel; kızların kararsız strateji puanlarının daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

3. 10. ve 12. sınıflarda karar durumlarına göre stratejilerin kullanımı, diğer sınıf düzeylerine göre yüksek bulunmuştur.

Kararlar üzerinde durumsal faktörlerin etkisini ortaya koyan bu sonuçlar, rehberlik çalışmalarında karara bakış açısının yenilenmesini, öğrencilere strateji kullanımını bağlamla ilişkilendirerek yardım edilmesini önermektedir. Bu kapsamda durumsal faktörleri çeşitlendiren, karar verme sürecinde karşılaşılabilecek belirsizlikleri, sorunları ve beklenmedik durumları içeren müdahale programlarının hazırlanması gelecek çalışmalar için planlanabilir.

Tartışma

KSÖ'den edilen ölçümlerin geçerlik ve güvenirlik düzeylerine ilişkin tartışma.

KSÖ maddelerin ayırıcılığı 0.17 ile 3.64, madde güçlüğü -0.22 ile 3.40; λ 'lar .26 ile .91 arasındadır. KSÖ'nün tüm alt boyutları için McDonald ve Kuder-Richardson güvenirlik katsayıları yüksek; genel uyum katsayıları kısmen kabul edilebilir düzeyin üzerindedir. Taban ve tavan etki ortalamaları sırasıyla .75 ve .24'tür.

Harris (1989) maddelerin ayırıcılık indekslerinin genel olarak 0.00 ile 2.00; madde konum parametrelerinin ise -3.00 ile +3.00 aralığında değerler aldığını belirtmektedir. Buna göre rasyonel boyutta yer alan maddelerin güçlü bir ayırıcılığa ve düşük düzeyde güçlüğüne sahip olduğu ileri sürülebilir (ortalama $a= 1.33$, $b= -0.90$). Sezgisel boyutta yer alan maddelerin oldukça ayırıcı ve güç maddeler olduğu (ortalama $a= 0.97$, $b= 1.14$), kararsız (ortalama $a= 1.28$, $b= 1.85$) ve bağımlı boyuttaki (ortalama $a= 1.99$, $b= 1.73$) maddelerin ise yüksek güçlükte ve ayırıcılıkta olduğu ifade edilebilir. Rasyonel (sırasıyla .57 ve 0.43) ve sezgisel (sırasıyla .71 ve 0.29) boyutlarında taban ve tavan etkileri görülmezken; maddelerinin konum parametre seviyeleriyle bağlantılı olarak, kararsız (sırasıyla .83 ve 0.17) ve bağımlı (sırasıyla .89 ve 0.11) puanlarında taban etkisine rastlandığı ifade edilebilir. İç tutarlık katsayısının kaç olması gerektiğine dair literatürde ".70 ve üzerinde olması" gerektiğine dair yaygın bir görüş bulunmaktadır (Cronbach ve Shavelson, 2004;

Devellis, 2003; Kline, 2005). KSÖ'nün alt boyutlarının iç tutarlık katsayıları kabul edilebilir değerin üstündedir.

DFA'da kabul edilebilir bir genel uyum için Schermelleh-Engel vd. (2003) CFI indeksinin .90'a eşit ya da daha büyük olması; Hu ve Bentler (1999) RMSEA indeksinin .10'a eşit ya da daha küçük olması gerektiğini belirtmektedirler. Benzer şekilde, Byrne (2011) de örneklem sayısının 250 ve üzeri olması durumunda CFI değerinin .90 ve üzerinde olması gerektiğini ifade etmektedir. RMSEA indeksinin .07 ve altındaki değerleri alması görüşü genel kabul olarak ifade edilmektedir (McQuitty, 2004; Yaşlıoğlu, 2017). Bu doğrultuda, KSÖ'nün rasyonel ve bağımlı boyutları için genel uyum/uyumsuzluk indeksleri kabul edilebilir değerler aralığında bulunmaktadır. Sezgisel ve kararsız boyutlarında CFI düzeyi kabul edilebilir düzeyin altında kalırken, bağımlı ve rasyonel alt boyutu için CFI düzeyi kabul edilebilir düzeyin üstündedir. Tüm alt boyutlar için RMSEA değeri kabul edilebilir düzeyde ve SRMR değerleri .10'dan küçüktür. DFA'da modelin uyumu birden fazla genel uyum katsayısının kabul edilebilir düzeyde olması, maddelerin faktör yükleri ve boyutların güvenilirlik düzeyleri göz önünde tutularak değerlendirilmektedir. Bu açıklama ve araştırma bulguları ışığında, KSÖ'nün hedef örneklem için kullanımının uygun olduğu düşünülebilir.

KDÖ'den edilen ölçümlerin geçerlik ve güvenilirlik düzeylerine ilişkin tartışma.

KDÖ Seçeneklerinin Frekans Dağılımı

KDÖ'ye verilen yanıtlar incelendiğinde, katılımcıların rasyonel ve sezgisel yanıtlara yöneldiği görülmektedir (Tablo 7). Bu sonuçlar önceki araştırmalara benzerlikler göstermektedir (Akıntuğ ve Birol, 2001; Aktaş, 2016; Dervişoğlu, 2017; İme, vd., 2020; Satan, 2015; Şahin, 2010). Bu çalışmalarda benzer şekilde lise öğrencilerinin sırasıyla rasyonel, sezgisel, kararsız ve bağımlı stratejilerini kullandıklarını ortaya koymaktadırlar. Dervişoğlu (2017) rasyonel karar verme stratejisinin sezgisel ve bağımlı stratejilere göre daha yüksek düzeyde kullanıldığını belirtmektedir. İme vd. (2020) rasyonel karar stratejisinin karar verme sürecinde ilk sırada tercih edildiğini ileri sürmektedirler.

Çalışma sonuçları Çimen'in (2017) araştırma sonuçlarıyla tutarsızlık göstermektedir. Çimen lise öğrencilerinin kararsız ve bağımlı stratejilerini daha fazla

kullandıklarını ileri sürmektedir. Aktaş (2016) stratejilerin bireylerin karar vermeye yönelik özgüvenleriyle bağlantılı olduğunu vurgulayarak şekillendiğini ifade etmiş ve Anadolu liselerine giden öğrencilerin daha yüksek özgüvene sahip olduğunu böylece daha çok ihtiyatlı karar vermeyi kullandıklarını belirtmiştir. Bu çalışmanın örnekleminde, Anadolu lisesine giden öğrencilerin çoğunlukta olması ve örneklemin fen lisesi öğrencilerini de kapsıyor olması, Aktaş'ın çalışma bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Bu durum kararsız ya da bağımlı karar stratejisinin ilk sırada tercih edilmemesinin nedenlerinden biri olarak da görülebilir.

Öte yandan, önceki araştırma sonuçlarının çoğu KDÖ bulgularıyla tutarlık göstermekle birlikte, sosyal beğenirlik kavramının tartışılmasını da gerekli kılmaktadır (Loera-malvaez, 2017; Taylor, 2015). Karar verme süreçlerinde çoğunlukla rasyonel karar stratejilerine yönelmek ve bunun takdir edilen bir özellik olduğu öğretmenlerce vurgulanmaktadır. Mantıklı karar stratejilerinin somut işlem basamakları ve diğer karar stratejilerinin olumsuz özelliklerine yapılan vurgular karar verirken daha rasyonel olma inancıyla hareket edilmesine sebep olabilir.

KDÖ Madde İstatistikleri

KDÖ maddelerin ayırıcılığı 0.29 ile 11.71, madde güçlüğü -8.40 ile -.85; λ 'lar .78 ile .94 arasındadır. KDÖ'nün tüm alt boyutları için McDonald ve Kuder-Richardson güvenirlilik katsayıları yüksek; genel uyum katsayıları kabul edilebilir düzeyin üzerindedir. Taban ve tavan etki ortalamaları sırasıyla .11 ve .90'dır.

Madde ayırt edicilik ve madde konum indekslerine ilişkin açıklamalar (Harris, 1989) doğrultusunda, KDÖ'nün alt boyutlarının güçlü bir ayırıcılığa (boyut ortalama değerleri 1.19 ile 3.84 arasında) sahip olduğu ileri sürülebilir. Bununla birlikte, boyutların madde güçlükleri düşüktür ayırıcılığa (boyut ortalama değerleri -3.34 ile -1.58 arasında). Tavan ve taban etkileri katılımcıların %15'inden fazlasının en yüksek ya da en düşük puanı almaları, böylelikle ölçeğin yüksek ya da düşük puan alanlar arasındaki bilgi/yetenek farkını ayırt edememesi durumudur (McHorney ve Tarlov, 1995; Terwee ve ark., 2007). Bu bağlamda maddelerinin güçlük seviyeleriyle bağlantılı olarak, alt boyutlarda tavan etkisine rastlandığı ifade edilebilir (boyut ortalama değerleri .87 ile .93 arasında). KDÖ'nün alt boyutlarının iç tutarlık katsayıları kabul edilebilir değerlerin üstündedir. Bu katsayılar ölçek maddelerinin ölçülen özelliklere düşük düzeyde sahip olanlarda iyi ayırıcı olduğunu; orta ya da yüksek düzeylerde ayırıcılıklarının düşük olduğunu göstermektedir. KDÖ'de her

madde için ölçülen duruma uygun iki stratejiden biri seçildiğinde bir puan, seçilmediğinde (diğer iki seçenek) sıfır puan verilmektedir. Araştırmanın başında kişinin ağırlıklı kullandığı strateji ne olursa olsun, durumların (koşulların) strateji kullanımını belirleyeceği varsayılmıştır. Dolayısıyla katılımcıların beklenen seçeneklere yönelmeleri öngörülen bir durumdur. Bununla birlikte, ölçülen özelliğe orta ve yüksek düzeyde sahip olanların değerlendirilebilmesi için madde köklerinin gözden geçirilmesi (zor örnek olaylar seçilmesi), maddelerde genelde ölçülen duruma uygun düşmeyen strateji seçeneklerinin (çalışmayan diğer iki seçenek) kuvvetlendirilmesi gerekmektedir.

Farklı karar stratejilerini kullananların farklı karar durumlarındaki puanlarına ilişkin tartışma.

Karar durumları ölçeği kuramsal olarak tanımlanan dört karar durumunu ölçmeye yönelik ifadelerden oluşmaktadır. Bu ölçeğin hazırlanmasının öncelikle amacı bir stratejiyi ağırlıklı olarak kullanan bireylerin farklı karar durumlarında, duruma mı yoksa kullandıkları stratejiye mi göre karar verdiklerini belirlemektir. Bu amaçla öğrenciler KSÖ'den aldıkları puanlarla rasyonel, sezgisel, bağımlı ve kararsız olmak üzere dört grupta sınıflandırılmıştır. Bu grupların KDÖ'den aldıkları puanların ortalamaları karşılaştırılmış ve gruplar arasında önemli bir fark bulunmamıştır.

KDÖ'ye verilen yanıtlar incelendiğinde, bireylerin ağırlıklı olarak, durumun gerektirdiği şekilde karar stratejilerini belirledikleri görülmektedir. Örneğin; durum riskli birtakım özellikler barındırdığı, çoğunlukla direktif durumlar olduğu zaman bireyler çoğunlukla bu duruma uygun hızlı karar almaktadırlar. Tablo 10'da görüldüğü gibi, farklı stratejileri kullananların direktif durum puan ortalamaları arası fark olmaması buna kanıt oluşturmaktadır. Benzer şekilde, grup çalışmalarını içeren ya da birden çok kişiyi ilgilendiren kararlar alınmasını gerektiren davranışsal durumlarda yine puan ortalamaları arasında fark olmaması, öğrencilerin o durumun gerektirdiği gibi davrandığı anlamına gelmektedir.

Araştırma sonuçları önceki çalışmalarla tutarlık göstermektedir. Janis ve Mann (1977) Kişilerin bireysel veya toplumsal olarak karşılaştığı tehditler ve acil durumlar karşısında hızlı ama etkili kararlar alabilme becerilerine sahip olduğunu, bunu yaparken de durumun içerdiği riskleri, kayıp ve kazanç ihtimallerini, alternatif

çözümleri de karar sürecinde göz ardı etmediklerini belirtmişlerdir. Krumboltz vd. (1979) karar stratejilerini eğitimlerle kazandırarak, öğrencilerin değişen durumlarda birden fazla karar stratejisini kullanabildiklerini vurgulamışlardır. Fredrickson (1985) yöneticiler üzerinde karar stratejilerini incelemiş, karar aşamasında durum hem rasyonel hem sezgisel kararları gerektirdiğinde, yöneticilerin iki stratejiyi bir arada kullanabildiklerini belirtmiştir. Eisenhardt (1989) da karar verme sürecinin iki aşamalı olabileceğini ve her aşamada duruma göre ayrı karar stratejilerinin kullanılmasının etkili sonuçlar verebileceğine değinmiştir. Brown ve Mann (1990) ergenlerin karar verme aşamasında çevresel koşullardan etkilendiklerini; durumlar değiştikçe kullandıkları karar stratejilerinin de değişeceği bulgusuna ulaşmışlardır. Payne vd. (1993) ve Scott ve Bruce (1995) birden fazla karar stratejisinin tek bir stratejiye göre problem çözmeye daha etkili olduğunu ileri sürmüşlerdir. McWhirter vd. (2000) karar stratejilerinin bireylere öğretilmesi yoluyla stratejiler arasında geçiş sağlayacak esnekliğin kazanılabileceğini belirtmişlerdir. Eggert ve Bögeholz (2009) öğrencilerin ağırlıklı kullandıkları stratejinin yanında, ikinci bir strateji daha benimsediklerini, böylece problem çözümünde şanslarını arttırdıklarını ifade etmişlerdir. Gati vd. (2010) bireylerin karar verme sürecinin bilgi toplama basamağında rasyonel karar stratejisi kullanılırken, karar verme aşamasına geldiklerinde içinde bulunulan duruma göre bir strateji belirleme yoluna gittiklerini belirtmektedirler. Di Fabio ve Kenny (2012) karar stratejilerinin farklı durumlarda bir arada kullanılabilirliğini, bu sebeple de daha geniş araştırılması gerektiğine vurgu yapmaktadırlar.

Yaşar (2016) karar stratejilerinin bireylerin soruna yaklaşımlarına göre ve eldeki bilgilerin düzeyine göre çeşitlilik gösterdiğini ileri sürmüştür. Abubakara vd. (2017) karmaşık gözükten ve hızlı kararlar almanın gerektiği durumlarda sezginin doğru kararlarda etkili olduğunu ifade etmektedir. Özkan vd. (2018) risk almanın gerektiği durumlarda lise öğrencilerinin öncelikli olarak sezgisel daha sonrasında rasyonel karar stratejisinin kullandıklarını belirtmiştir. Zintgraf (2018) sezginin kullanımı sırasında, duruma göre bir başka stratejinin daha kullanımının tercih edildiğini vurgulamıştır. Ming ve Hushang'ın (2019) aynı anda birden fazla karar stratejisinin kullanılmasıyla var olan duruma özgü olarak daha sağlıklı kararlar alınabildiğini ifade etmişlerdir. Dursun ve Kara (2019) öğrencilerin karar stratejilerinin ailelerinin tutumu ve çevresel koşulların etkisiyle değişebileceğini vurgulamakta, bu faktörlerin etkisiyle öğrencilerin bağımlı ya da kararsız karar

stratejilerini kullandıklarını belirtmişlerdir. Arslan ve Demir (2020) hem rasyonel hem sezgisel karar stratejisinin birlikte kullanılmasının motivasyonu arttırdığını dile getirmektedirler.

Bulgularla tutarsız sonuçlara sahip çalışmalar da bulunmaktadır. Çakır (2004) rasyonel karar stratejisinin tek başına kullanımının diğer karar stratejilerinden daha etkili olduğunu savunmaktadır. Satan (2015) rasyonel karar stratejisinin tek başına etkili karar vermede kullanılabileceğini vurgulamış ve sezgisel karar stratejisinin karar sürecini zedeleyici bir unsur olduğunu belirtmiştir. Motl vd. (2017) insanların günlük hayatta sezgisel ya da kararsız karar stratejisine yöneldiklerini ileri sürmektedirler. Yoon vd. (2017) ortada kesin bir bilgi olmasına rağmen insanların deneyimlerine, sezgilerine güvenmeyi tercih ettiklerini dile getirmektedirler. Şirin ve Güner (2018) bireylerin sahip oldukları tecrübelerin karar stratejilerini etkilediğini; işle ilgili tecrübesi olanların baskın karar stratejisinden ziyade, sezgisel karar stratejisine yöneldiklerini; tecrübesi daha az olanların ise kararsız karar stratejilerini kullanmaya yöneldiklerini ifade etmişlerdir. Bozkurt ve Ercan (2019) baskın karar stratejilerinden bağımsız olarak, kariyerinin ortasında bulunan bireylerin kararsız karar stratejisini; daha kıdemli olanların ise sezgisel ve bağımlı karar stratejilerini kullandıklarını ileri sürmüşlerdir.

Bulgulardaki farklılıklar örneklemelerin farklı olması yanında, karar vermeye bakış açısındaki farklılıklardan kaynaklanabilir. Bu çalışmalarda diğer karar stratejilerinin kullanılmasında nasıl bir sonuç alınacağına dair hipotezler test edilmemiştir. Örneğin, Çakır (2004) mesleki kararı rasyonel stratejinin problem çözme basamaklarıyla ilişkilendirmektedir. Şirin ve Güner'in (2018) ifade ettiği gibi, iş yaşamındaki konum, örneğin, alt ve üst düzey yöneticilik pozisyonları, farklı stratejileri ağırlıklı kullanmayı gerektirebilir. Ayrıca Motl vd (2017) ve Yoon vd.'nun (2017) belirttikleri gibi, kişilikle açıklanabilecek bazı özellikler, örneğin, bağımlılık ya da kararsızlık, bireyin kararlarında büyük ölçüde etkili olabilir.

Özetle, bu sonuçlar kariyer durumlarının bireylerin stratejileri üzerinde belirleyici olabileceğinin altını çizmesi bakımından önemlidir. Bulguların tutarsız olduğu çalışmalar ise stratejileri incelerken kişilik özellikleri ve konum (pozisyon) gibi faktörlerin farklı durumlarla birlikte ele alınması gerektiğine işaret etmektedir.

KDÖ ve KSÖ'den elde edilen ölçümlerin cinsiyete göre incelenmesine ilişkin tartışma.

Araştırma sonuçları kız öğrencilerin davranışsal durum (KDÖ) ve kararsız strateji (KSÖ) puanlarının erkeklerden daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Kısmi eta kareler bu etkilerin düşük olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte, KSÖ'de kız öğrencilerin bağımlı, erkek öğrencilerin rasyonel strateji puan ortalamalarının yüksek olduğunu göstermektedir. Kısmi eta kareler bu etkilerin orta düzeyde olduğuna işaret etmektedir. Kızların duygularını ifade etme ve anlama düzeyinin erkeklerden daha yüksek olması (Köksal vd., 2007), kız öğrencilerin daha ılımlı ve iş birlikçi yaklaşım gerektiren davranışsal durumlarda karar alma verimliliklerine katkı sağlayabilmektedir.

Araştırma bulguları önceki çalışma sonuçlarıyla tutarlık göstermektedir. Friedman ve Mann (1993) erkek öğrencilerin kızlara göre bilgiye erişme ve seçenekleri araştırma puanlarının daha yüksek olduğunu ifade etmişlerdir. Radford, vd. (1993) kız öğrencilerin erkeklere göre daha stresli olup karar vermekte zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Uzman (2002) kız öğrencilerin erkeklere göre daha az öz güvenli oldukları için başkalarının fikirlerine daha çok önem verdiklerini; stresli oldukları için de daha fazla kararsız yaşadıklarını ileri sürmüştür. Kesici (2002) erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha rasyonel davrandıklarını, eşit düzeyde sezgisel davrandıklarını savunmuştur. Bilgiç ve Bilgin (2016) kızların erkek öğrencilerden daha yüksek kararsızlık yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Aktaş (2016) erkek öğrencilerin daha az kaygı duyup rasyonel kararlara eğilimli olduklarını, kız öğrencilerin karar aşamasında daha çok stres yaşayıp kaçınan ya da bağımlı karar stratejilerine yöneldiklerini vurgulamıştır. Duru (2019) kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha kararsız davrandıklarını ifade etmiştir.

Cinsiyet farklılıkları kültürel faktöre bağlanabilir. Kültürel yapı kızların daha anlayışlı ve uyum sağlayıcı olmasını pozitif olarak desteklemektedir. Bu nedenle karar verirken kızların, başkalarının fikirlerini önemsemeleri beklenebilir. Benzer şekilde, erkeklerin daha çok fikir belirttiği, daha aktif olduğu ataerkil toplum yapısı karar verirken erkeklerin daha rasyonel ve bilgi işleme basamaklarına önem vermelerine yol açıyor olabilir. Kız öğrencilerin kararsızlık puan ortalamalarının erkek öğrencilerden yüksek olması kullanılan stresle başa çıkma yöntemleri arasındaki farklılıklarla açıklanmaktadır (Friedman ve Mann, 1983). Buna göre, kız

öğrenciler strese sebep olan bir durumda daha kaçınmacı olmayı tercih ederken, erkek öğrenciler durumu görmezden gelmeyi tercih etmektedirler. Bu durum katılımcıların davranış biçimleri için de geçerli olabilir. Bir başka çalışmada Kaya (2019) kadınların başkaları tarafından gözlemlendikleri durumlarda daha fazla uyma eğilimi gösterdiklerini ifade ederek, kız öğrencilerin kendilerinden beklentiler olduğunu düşündükleri durumlarda davranışlarını başkalarının fikirleri doğrultusunda değiştirebileceğini vurgulamaktadır. Bu durum kız öğrencilerde kararsızlık meydana getirebilir. Ayrıca, kızlardan seçim durumlarında daha ziyade aileyi ve ilişkileri ön plana alarak seçim yapmaları bekleniyor, bu da karar vermeyi güçleştiriyor olabilir.

Bulgularla tutarsız sonuçlara sahip çalışmalar da bulunmaktadır. Yiğit (2005) kız öğrencilerin erkeklerden daha rasyonel davrandıklarını ileri sürmektedir. Alver (2005) ise rasyonel karar stratejisinde cinsiyetler arası farkın olmadığını savunmaktadır. Ayrıca Izgar ve Altınok (2013) karar stratejilerinin cinsiyete bağlı değişmediğini; Gökçe ve Traş (2017) erkek öğrencilerin kızlara göre daha kararsız davrandıklarını belirtmişlerdir.

Bulgular ile tutarsız sonuçlar araştırma katılımcılarının yaşadığı kültürel çevreden kaynaklı olabilir. KDÖ verilerinin elde edildiği katılımcılar her ne kadar Anadolu ve Fen lisesine devam eden öğrencilerden oluşsa da kızların daha pasif; erkek öğrencilerin daha aktif ve sorgulayan bireyler olmasını destekleyen, geleneksel cinsiyet rollerinin devam ettiği bir çevrede yetişmiş olmaları ve ailelerin kısıtlı eğitime sahip olmaları bu duruma sebep olarak gösterilebilir (Avşaroğlu ve Üre, 2007). Kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha rasyonel kararlar alabilmesini sahip oldukları bilişsel esneklik olabilir (Bilgin, 2017). Kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla daha rasyonel karar alabilmesi, kızların da erkekler kadar kendilerini ifade edebildikleri, özgür ortamlarda yetişmesiyle açıklanabilir.

KDÖ ve KSÖ'den elde edilen ölçümlerin sınıf düzeyine göre incelenmesine ilişkin tartışma

Araştırma sonuçları 10. sınıfların direktif ve davranışsal durum puanlarının 9. ve 11. sınıflardan; 12. sınıf puanlarının, 11. sınıf puanlarından daha yüksek olduğunu göstermektedir. Analitik durum puanlarında 10. sınıfların ortalaması 9., 11. ve 12. sınıflardan daha yüksektir. Kavramsal durum puanlarında ise 11. sınıfların

puan ortalaması 9. sınıf puanlarından daha yüksektir. KSÖ'den alınan puanlarda ise, 9. sınıf öğrencilerinin kararsız strateji puanlarının diğer sınıf düzeylerinden daha düşük olduğunu ortaya koymuştur. Kısmi eta kareler sınıf düzeyi etkisinin KDÖ üzerinde orta düzeyde, KSÖ üzerinde düşük düzeyde olduğunu göstermiştir

KDÖ araştırma bulguları önceki çalışmalarla tutarlılık göstermektedir. Scott ve Bruce (1995) 12. sınıf öğrencilerinin karar vermeye diğer sınıf düzeylerinden daha yakın olduklarını ve önlerinde birden çok seçeneğin olduğunu bildikleri ifade etmektedir. Başarılı öğrenciler sınavlara genelde 11. sınıftan itibaren çalışmaya başlamakta; onların önemli bir kesimi, henüz sınava iki yıl olduğundan üniversite tercihlerini sınav sonrasına ertelemektedirler (Eser, 2019; Sundu ve Yaşar, 2020). Öğrenciler, özellikle sınav yaklaştıkça, deneme sınavlarından aldıkları puanlara göre tercih listelerini revize etmektedirler. Bu durum onların 11. sınıftakilere göre daha mantıklı (gerçekçi) karar vermelerini ve seçeneklerini netleştirerek belirsizliği ortadan kaldırmalarını geliştiriyor olabilir. Benzer bir durum 10. sınıfta yaşanmaktadır. Öğrenciler 10. sınıfta alan seçmektedirler ve alan seçimi sadece lise eğitimini değil, aynı zamanda üniversite tercihlerini etkilemektedir. Bu yüzden bu kararı verirken başkalarının görüşlerini önemsemeleri, seçeneklerin artı ve eksilerini değerlendirmeleri, aynı zamanda kısa zamanda karar vermeleri gerektiği için belirsizliğe toleranslarının düşük olduğu düşünülebilir. Öğrenciler aynı zamanda 10. sınıfta sınav baskısını en az yaşamakta, çoğunluğu okullarına alışmaktadır. Eggert ve Bögeholz (2009) 9. ve 10. sınıf öğrencilerinde kariyer karar stratejilerinin gelişmeye ve değişmeye açık; kariyer danışmanlığının bu öğrencilerde öğretici etkisinin yüksek olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu nedenlerle içinde buldukları sınıf düzeyi, 10. sınıflara farklı karar durumlarında henüz okula alışma çabasında olan 9. sınıflara ve sınava hazırlanan 11. ve 12. sınıflara göre avantaj sağlamış olabilir.

KSÖ'den elde edilen bulgular kararsızlık dışında, sınıf düzeyine göre önemli farklılık olmadığını göstermektedir. Bu durum lise öğrencilerinin ergenlik döneminin benzer evrelerinde olmaları ve benzer süreçlerden geçmeleriyle açıklanabilir (Kesici, 2002). Kararsız boyuttan alınan puan ortalamalarının 9. sınıf öğrencilerinde diğer kademelere göre daha düşük olması, bu öğrencilerin lise hayatına yeni başlamış olmaları ve önemli kararlar için daha fazla zamanları olmasıyla açıklanabilir (Mutlu, 2011). Bu durumu aynı zamanda öğrencilerin yaşantı

eksikliğiyle (Scott ve Bruce, 1995), gelişim döneminin başında olmalarıyla (Bozkurt ve Ercan, 2017) açıklanabilir.

KDÖ ve KSÖ'den elde edilen ölçümlerin sosyoekonomik düzeye göre incelenmesine ilişkin tartışma

Araştırma sonuçları düşük sosyoekonomik düzeydeki bireylerin analitik ve davranışsal boyuttaki (KDÖ) puan ortalamalarının orta ve yüksek sosyoekonomik düzeydeki bireylerden yüksek olduğunu; KSÖ'nün dört boyutunda da sosyoekonomik düzey puan ortalamalarının ise farklılaşmadığını ortaya koymuştur. Kısmi eta kareler bu etkilerin KDÖ için düşük düzeyde olduğunu göstermiştir.

Analitik durumlar karar vermeden önce bilgi toplamayı, belirsizliğe karşı yüksek tolerans göstermeyi, birden fazla doğru cevabın olabileceği durumları kapsamaktadır. Davranışsal durumlar ise alternatiflerin sunulmasını ve bu alternatiflerin artı ve eksilerinin tek tek değerlendirilmesini, belirsizlikle tek başına mücadele yerine başkalarının fikirleriyle hareket etmeyi içermektedir. Bu açıklamalar doğrultusunda sosyoekonomik düzeyini düşük algılayan bireylerin karar vermeden önce çok daha kapsamlı düşünmek zorunda oldukları, bu nedenle detaylı araştırmalar yaptıkları bununla birlikte karar vermekte daha fazla zorluk yaşadıkları sonucuna varılabilir. KSÖ'deki bağımlılık ve kararsızlık puanları da bu sonucu doğrulamaktadır. Bu sonucun bir nedeni, düşük sosyoekonomik düzeydekilerin bilgiye erişimdeki teknolojik yetersizlikleri olabilir (Mutlu, 2011). Araştırma grubundakiler sosyoekonomik düzeyi düşük fakat başarılı öğrencilerdir. Kendilerinin ve ailelerinin gelecekte beklenenleri yüksek olabilir ve bu grupta eğitim yoksulluk döngüsünü kırmamanın neredeyse tek yoludur. Bu durum bilgi elde edebilmek için çok daha fazla araştırma yapmayı, bilgiye ulaşmak için alternatif yollar oluşturmayı gerekli kıldığı için analitik durum puanlarının yüksek olması beklenilebilir. Bunun yanında yeterli çevresel imkana sahip olmamalarına bağlı olarak kendilerini tanıma sürecini sağlıklı geçiremeyebilirler. Özellikle ergenlik döneminde kimlik karmaşası yaşayan bireyler, kendileriyle ve çevreyle ilgili bilgi sahibi olabilmek için çok daha fazla mantıksal düşünme basamaklarına ihtiyaç duyabilmektedir. Yeterli bilgiye ulaşılamama durumunda kararlarını başkalarının fikirlerine sunmaları beklenebilir. Aynı zamanda düşük sosyoekonomik düzeydeki bireyler, ailelerine daha bağımlı, kararlarında onları da düşünme eğiliminde olabilmektedirler. Ayrıca sosyoekonomik

düzeyi düşük olan ebeveynler, çocuklarını daha kısıtlayıcı yetiştirme eğilimindedirler ve bu durum ilerleyen dönemde ergenlerin kararlarında bağımsızlıklarını kazanabilmelerini zorlaştırmaktadır (Taylor, 2015). Kararlarında bağımsızlıklarını elde edemeyen düşük sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin başkalarının fikirlerini almadan karar vermeleri güçleşmektedir (Gökçe ve Traş, 2017). Dolayısıyla karar durumlarına ilişkin sosyoekonomik düzey etkisi beklenen bir durumdur.

Taşdelen (2002) bireylerin sosyoekonomik düzeyinin bağımlı karar verme stratejisiyle ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Özellikle yüksek sosyoekonomik düzeydeki bireylerin sahip oldukları öz güvenin fazla olduğuna dikkat çeken Taşdelen, bu durumun daha az bağımlı karar vermeye yol açtığını belirtmektedir. Bacanlı vd. (2013) sosyoekonomik düzeyini yüksek algılayan lise öğrencilerinin daha rasyonel kararlar verdiklerini ifade etmektedirler. Bu çalışmalardan hareketle, sosyoekonomik düzeyin karar stratejileri üzerinde de etkili olacağı düşünülmüş ancak fark bulunmamıştır. KSÖ'den elde edilen sonuçlar Şahin'in (2010) araştırma bulgularıyla tutarlı olsa da beklenmeyen bir durumdur. Bu bulgular öğrencilerin algıladıkları sosyoekonomik düzey farklılık gösterse de nispeten gelir seviyesi düşük bir bölgeden toplanmıştır. Öğrencilerin benzer çevrede, yaşayıp aynı okullarda okumaları, sosyoekonomik düzeyin etkisini törpülemiş olabilir.

Öneriler

Bu bölümde konuyla ilgili elde edilen sonuçlar ve tartışmalar doğrultusunda, uygulayıcılara, araştırmacılara, psikolojik danışmanlara, ebeveynlere ve politika yapıcılara birtakım öneriler sunulmuştur.

Ölçeklerin uygulanmasına ilişkin öneriler.

- Ölçeğin uygulama aşamasında KDÖ ve KSÖ'nün amaçları açık ve net bir şekilde ifade edilmeli gerekirse örnek bir maddeyle açıklanmalıdır.
- Öğrencilerin sonuçlara göre kesin bir sınıfa ayırmadıkları, aslında uzak olduklarına inandıkları karar stratejisini de kullanabilme potansiyeline sahip oldukları açıklanmalıdır.
- Uygulanan ölçeğin öğrencilerin akademik başarısı ile ilişkili olmadığı öğrencilere ifade edilmeli ve öğrencilerin "başarısız/başarılı olduğum

için x karar stratejisine yöneldim” anlayışına kapılmalarının önüne geçilmelidir.

Araştırmacılara öneriler.

- Bu araştırmayla birden fazla karar stratejisinin farklı durumlarda kullanıldığı saptanmıştır. Ayrıca farklı stratejileri kullananlar için karar sürecinin nasıl ilerlediğine hangi basamakta farklı stratejilere başvurulduğunu (ya da başvurulmadığını) belirlemek amacıyla boylamsal çalışmaların yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.
- Duruma uygun karar verirken birden fazla stratejinin kullanımı mümkündür. Bununla birlikte, kararsızlık ve bağımlılık gibi kişilik özellikleri bireyin davranışlarını etkilemeye devam etmektedir. Ayrıca bireylerin buldukları pozisyonlar da (alt ve üst düzey yönetici gibi) karar verme biçimlerini etkilemektedir. Bu yüzden karar sürecinde bilişsel ve kişisel faktörleri bir arada ele alan çalışmalar yapmak gerekir.
- KDÖ'nün analitik ve kavramsal durum boyutları, hedeflenen stratejileri kısmen ölçmektedir. Bu durum sonuçların iç ve dış geçerliklerini azaltmaktadır. Bu nedenle sonraki çalışmalar için KDÖ'nün bu iki alt boyutunun yeniden tanımlanması, KDÖ'nün sorularının gözden geçirilmesi önerilir.
- KSÖ'den alınan puan ortalamalarının cinsiyete göre; KDÖ'den alınan puan ortalamaları arasındaki farkların sınıf düzeyine göre yanlı olup olmadığı yeni araştırmalarda incelenmelidir.
- Araştırmanın uygulamaları Covid-19 pandemisinin başladığı döneme rastlamıştır. KDÖ ve KSÖ soruları okul yaşamıyla ilgilidir. Pandemi öğrencilerin üniversite sınavı gibi uzak yaşantılara ilişkin hazırlıklarını ve ölçeklere verilen cevapları etkilemiş olabilir. Bu tarihsel etkiyi incelemek için çalışmanın normalleşme sağlandıktan sonra tekrarlanması önerilir.

- Cinsiyet, sosyoekonomik ve sınıf düzeylerine göre KDÖ ve KSÖ puan ortalamaları değişmektedir. Bu değişkenlerle ilgili sonraki çalışmalarda denklik / yanlılık testlerinin yapılması önerilmektedir.
- Öz değerlendirme şeklindeki karar ölçeklerinde yanıtlayıcıların rasyonel stratejiyi kullandıkları saptanmaktadır. Tezde de örneklendiği gibi ÖSYM verileri bu duruma uygun düşmemektedir. Bu nedenle karar ölçeklerinin sosyal beğenirlik ölçekleriyle birlikte uygulanması, karar puanlarının beğenirlik puanlarından arındırılarak incelenmesi önerilmektedir.
- Karar stratejilerinin bir arada kullanımına ilişkin psiko-eğitim programları düzenlenerek öğrencilerin sahip oldukları karar stratejilerinde esnekliklerini artırabilmeleri sağlanabilir.

Psikolojik danışmanlara öneriler.

- KDÖ rehberlik hizmetlerinde farklı durumlarda, duruma uygun karar veren ve veremeyen öğrencilerin belirlenmesinde kullanılabilir.
- Sonuçlar öğrencilerin karar durumlarına göre davrandıklarını ortaya koymaktadır. Buna göre okul psikolojik danışmanları, öğrenciler ile görüşme yapabilir. Karar verme stratejilerini öğrenme yoluyla geliştirip öğrencilerin karar stratejilerini esnetmelerinde yol göstericilik yapabilir.
- Okullarda karar vermenin bir süreç olduğu, tek bir karar stratejisinden ziyade birden fazla stratejinin etkileşimiyle daha verimli kararlar alınabileceğine dair örnekler içeren çeşitli sunumlar gerçekleştirilebilirler.
- Okul psikolojik danışmanları hem ebeveynlerle hem öğrencilerle bir arada ve ayrı ayrı görüşmelerle süreci destekleyebilir.

Politika yapıcılara öneriler.

- Özellikle tercih zamanına gelmeden önce bakanlıklar ve belediyeler aracılığıyla birtakım seminerler düzenlenerek karar stratejileri hakkında öğrenci ve ebeveynlere bilgilendirici içerikler hazırlanmasına katkı sağlanabilir.

- Üniversitelerin kariyer merkezleriyle iş birliği sağlanarak ölçekten elde edilecek sonuçlara göre öğrenci ve veliler için rehber niteliğinde eğitimler ve konferanslar düzenlenebilir.
- Ölçeğin bilgisayar destekli uygulanması sağlanarak daha geniş bir örneklem kitlesine ulaşılmasına katkı sağlanabilir.

Kaynaklar

- Abubakar, A. M., Elrehail, H., Alatailat, M. A., & Elçi, A. (2019). Knowledge management, decision-making style and organizational performance. *Journal of Innovation and Knowledge*, 4(2), 104–114. <https://doi.org/10.1016/j.jik.2017.07.003>
- Acciarini, C., Brunetta, F., & Boccardelli, P. (2020). Cognitive biases and decision-making strategies in times of change: a systematic literature review. *Management Decision*. <https://doi.org/10.1108/MD-07-2019-1006>
- Adam, F., & Dempsey, E. (2020). Intuition in decision making - Risk and opportunity. *Journal of Decision Systems*, 00(00), 1–19. <https://doi.org/10.1080/12460125.2020.1848375>
- Akdeniz, S. (2009). *Algıların , Algılanan Ana- Baba Tutumu Ve*.
- Akintuğ, Y., & Birol, C. (2011). Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk ve karar verme stratejilerine yönelik karşılaştırmalı analiz. *Hacettepe Eğitim Dergisi*, 41, 1–12.
- Aktaş, N. (2016). *Lise öğrencilerinin motivasyon kaynakları ve karar verme stratejileri*.
- Alver, B. (2005). Psikolojik Danışma ve Rehberlik Eğitimi Alan Öğrencilerin Empatik Beceri Ve Karar Verme Stratejilerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 19–34.
- Alver, B., Ada, Ş., Çakıcı, D. (2006). Okul Yöneticilerinin Karar Verme Stratejilerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1.
- Anderson, J. C., & Gerbing, D. W. (1984). The Effect of Sampling Error on Convergence, Improper Solutions, and Goodness-of-Fit Indices for Maximum Likelihood Confirmatory Factor Analysis. *Psychometrika*, 49, 155-173. <https://doi.org/10.1007/BF02294170>

- Arık, N., Seyhan, B. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Kariyer Planlamasında Teknoloji Bilgisi ve Gelecek Beklentilerinin Rolü. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(7), 2218–2231.
- Arroba, T. (1977). Styles of Decision Making and their Use: An Empirical Study. *British Journal of Guidance & Counselling*, 5(2), 149–158. <https://doi.org/10.1080/03069887708258110>
- Arslan, E., Demir, H. (2020). The effect of decision-making styles of managers on employees ' motivation and performance. *Kocatepeiiibf Dergisi*, 22(2), 115–131.
- Atan, M., & Altan, Ş. (2020). Karar Analizi. *Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri*, 23–42.
- Avşaroğlu, S., Üre, O. (2007). Üniversite öğrencilerinin karar vermede özsaygı, karar verme ve stresle başa çıkma stillerinin benlik saygısı ve bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 85–100.
- Bacanli, F., Eşici, H., & Berkay, M. (2013). Kariyer Karar Verme Güçlüklerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(40), 198–211. <https://doi.org/10.17066/pdrd.71875>
- Bahadır, R. Y., & Tez, S. (2018). *Lise öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik beklentilerinin anne baba tutumları ve başa çıkma stilleri açısından incelenmesi.*
- Borgonovo, E., Cappelli, V., Maccheroni, F., & Marinacci, M. (2018). Risk analysis and decision theory: A bridge. *European Journal of Operational Research*, 264(1), 280–293. <https://doi.org/10.1016/j.ejor.2017.06.059>
- Boulgarides, J. D. (1984). The Decision Style Inventory: O.D. Applications. *Management Research News*, 7(4), 17–20. <https://doi.org/10.1108/eb027850>
- Bozkurt, Ö., & Ercan, A. (2019). Çalışanların işe adanmışlıklarında karar verme tarzları belirleyici olabilir mi? *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 70, 882–902. <https://doi.org/10.17755/esosder.480088>

- Briggs, S. R., & Cheek, J. M. (1986). The role of factor analysis in the development and evaluation of personality scales. *Journal of Personality*, 54(1), 106–148. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1986.tb00391.x>
- Brown, J. E., Mann, L. (1990). The relationship between family structure and process variables and adolescent decision making. *Journal of Adolescence*, 13(1), 25–37. [https://doi.org/10.1016/0140-1971\(90\)90039-a](https://doi.org/10.1016/0140-1971(90)90039-a)
- Büyükgöze-Kavas, A. (2012). Kariyer karar ölçeği'nin Türkçe uyarlaması: geçerlik ve güvenirlik çalışması. 4(38), 159–168. <https://doi.org/10.17066/pdrd.39688>
- Calabretta, G. (2017). The interplay between intuition and rationality in strategic decision making: A paradox perspective. *Organization Studies*, 38(3–4), 365–401. <https://doi.org/10.1177/0170840616655483>
- Campagna, C.G., Curtis, G. J. (2007). So worried I don't know what to be: Anxiety is associated with increased career indecision and reduced career certainty. *Australian Journal of Guidance and Counseling*, 17, 91–96.
- Carpenter, S. (2017). Ten Steps in Scale Development and Reporting: A Guide for Researchers. *Communication Methods and Measures*, 12(1), 25–44. <https://doi.org/10.1080/19312458.2017.1396583>
- Clark, L.A., Watson, D. (1995). Constructing validity: Basic issues in objective scale development. *Psychological Assessment*, 7(3), 309–319.
- Coba, L., Rook, L., Zanker, M., & Symeonidis, P. (2019). Decision making strategies differ in the presence of collaborative explanations: Two conjoint studies. *International Conference on Intelligent User Interfaces, Proceedings IUI, Part F1476*, 291–302. <https://doi.org/10.1145/3301275.3302304>
- Cohen, J. (1988). (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*. Routledge.
- Cortina, J. M. (1993). What Is Coefficient Alpha? An Examination of Theory and Applications. *Journal of Applied Psychology*, 78(1), 98–104. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.78.1.98>
- Coşkun, Ü. (2020). *Karar ve karar verme süreci*. 53, 1181–1191. <https://doi.org/10.7816/ulakbilge-08-53-08>

- Cronbach, L. J., & Shavelson, R. J. (2004). My Current Thoughts on Coefficient Alpha and Successor Procedures. *Educational and Psychological Measurement*, 64(3), 391–418. <https://doi.org/10.1177/0013164404266386>
- Çakır, M. A. (2004). Mesleki karar envanterinin geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 001–014. https://doi.org/10.1501/egifak_0000000098
- Çakır, M. A. (2011). Meslek seçimi, mesleki karar ve mesleki kararsızlık. *Ankara: Anı Yayıncılık*.
- Çimen, S. (2017). *Duygusal özerklik kazanımında benlik saygısı ve karar verme stillerinin etkilerinin belirlenmesi*.
- Dağ, İ. (2002). Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ): Ölçek Geliştirme , Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 77–90.
- Dean, J.W., Sharfman, M. P. (n.d.). The relationship between procedural rationality and political behaviour in strategic decision making. *Decision Sciences*, 24, 1069–1083.
- Demiral, Ü., & Türkmenoğlu, H. (2018). The relationship of preservice science teachers' decision making strategies and content knowledge in socio-scientific issues. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(31), 309–340. <https://doi.org/10.19171/uefad.450141>
- Deniz, M.E. (2006). The relationships among coping with stress, life satisfaction, decision-making styles and decision self-esteem: an investigation with turkish university students. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 9(34), 1161–1170. <https://doi.org/10.2224/sbp.2006.34.9.1161>
- Deniz, M Engin, & Satıcı, S. A. (2019). Ergenlerin kendilik algıları ve okul doyumunu: Öznel zindeliğin aracılık rolünün değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 44, 367–381.
- Derman, O. (2008). Ergenlerde Psikososyal Gelişim. *İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Eğitimi Etkinlikleri Adölesan Sağlığı II Sempozyum Dizisi*, 63, 19–21.
- Dervişoğlu, C. (2017). Okul Yöneticilerinin Karar Verme Stratejilerinin İş tatmini Üzerine Etkisi: İstanbul İli Üzerine Bir Araştırma. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

- Di Fabio, A., Kenny, M. E. (n.d.). The Contribution of Emotional Intelligence to Decisional Styles Among Italian High School Students. *Journal of Career Assessment*, 20(4), 404–414. <https://doi.org/10.1177/1069072712448893>
- Dinklage, L. B. (1996). Adolescent Choice and Decision-Making, Monograph. *Harvard School of Education*.
- Driver, M. J., Brousseau, K. R., & Hunsaker, P. L. (1990). The dynamic decisionmaker five decision styles for executive and business success. *Harper & Row: New York*.
- Dursun, A., & Kara, A. (2019). Ortaöğretim Öğrencilerinde Kariyer Karar Verme Güçlüklerinin Yordayıcısı Olarak Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi ve Kariyer Seçiminde Aile Etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 17(1), 39–55.
- Eggert, S., & Bögeholz, S. (2010). Students' use of decision-making strategies with regard to socioscientific Issues: An application of the rasch partial credit model. *Science Education*, 94(2), 230–258. <https://doi.org/10.1002/sce.20358>
- Eisenhardt, K. M. (1989). Making fast strategic decision in high velocity environments. *Academy of Management Journal*, 32, 543–576.
- Elbanna, S. (2006). Strategic decision-making: Process perspectives. *International Journal of Management Reviews*, 8(1), 1–20.
- Epstein, S. (1991). Cognitive-experiential self-theory: An integrative theory of personality. In R. Curtis (Ed.). *The Relational Self: Convergences in Psychoanalysis and Social Psychology*, 111–137.
- Epstein, S., Pacini, R., Des-Raj, V., Heier, H. (1996). "Individual Differences in Intuitive-Experiential and Analytical-Rational Thinking Styles." *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(2). <https://doi.org/10.1037/0022-3514.71.2.390>
- Erdoğan, İ., & Öztürk, M. Ü. (2017). An Investigation into the Relationship between Thinking and Decision-Making Styles in High School Students. *HAYEF: Journal of Education*, 14(2), 33–57. <https://doi.org/10.26650/hayef.2017.14.2.0004>
- Erikson, E. (1968). No Title. *Identity, Youth and Crisis.*, Newyork.

- Eryılmaz, A. (2009). Ergenlik Döneminde Stres ve Başa Çıkma (ss.20-37). *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 20–37.
- Eser, G. (2019). *Duygusal zeka ile karar verme stratejileri arasındaki ilişki*.
- Ferrari, J. R., & Dovidio, J. F. (2000). Examining behavioral processes in indecision: Decisional procrastination and decision-making style. *Journal of Research in Personality*, 34(1), 127–137. <https://doi.org/10.1006/jrpe.1999.2247>
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. (2011). *How to design and evaluate research in education*. McGraw-Hill Humanities/Social Sciences/Languages.
- Fredrickson, J. W. (1985). Effects of decision motive and organizational performance level on strategic decision processes. *Academy of Management Journal*, 28, 821–843.
- Galotti, K. M., Ciner, E., Altenbaumer, H. E., Geerts, H. J., Rupp, A., Woulfe, J. (2006). Decision-making styles in a real-life decision: Choosing a college major. *Personality and Individual Differences*, 41(4), 629–639. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2006.03.003>
- Gati, I., Krausz, M., & Osipow, S. H. (1996). A Taxonomy of Difficulties in Career Decision Making. *Journal of Counseling Psychology*, 43(4), 510–526. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.43.4.510>
- Gati, I., Landman, S., Davidovitch, S., Asulin-Peretz, L., & Gadassi, R. (2010). From career decision-making styles to career decision-making profiles: A multidimensional approach. *Journal of Vocational Behavior*, 76(2), 277–291. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2009.11.001>
- Germeijs, V., De Boeck, P. (2002). A measurement scale for indecisiveness and its relationship to career indecision and other types of indecision. *Journal of Psychological Assessment*, 18(2), 113–122. <https://doi.org/10.1027//1015-5759.18.2.113>
- Gılıç, F., Çelikten, M., Çelikten, Y., & Yıldırım, A. (2019). Karar Verme Süreci. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 581–592. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.596817>
- Gottwald, S., Braun, D. (2019). *Bounded Rational Decision-Making from Elementary Computations That Reduce Uncertainty*. 21(4).

- Gökçe, Z., Traş, Z. (2017). Lise Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlükleri ve Ego Kimlik Statülerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(1), 58–69.
- Grant, R. M. (2003). Strategic planning in a turbulent environment: evidence from the oil majors. *Strategic Management Journal*, 24, 491–517.
- Güçray, S. (2013). The Relationship Between Decision Making Behavior and Self-Respect and Problem Solving Skills in Adolescents. *Çukurova University Journal of Social Sciences*, 8, 106–121.
- Gümüşer, B., Uysal, Ö. C., & Ayverdi, L. (2020). Farklı Mesleklerde başarıkişilerinin Düşünme Ve Karar verstilleriÇeşitliDeğişkenler açısındanincelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 53–66. <https://doi.org/10.20875/makusobed.708764>
- Hamilton, K., Mohammed, S. (2017). The predictive validity of the decision styles scale: An evaluation across task types. *Personality and Individual Differences*, 19, 333–340. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.08.009>
- Harren, V. A. (1979). A model of career decision making for college students. *Journal of Vocational Behavior*, 14(2), 119–133. [https://doi.org/10.1016/0001-8791\(79\)90065-4](https://doi.org/10.1016/0001-8791(79)90065-4)
- Harris, D. (1989). *Comparison o 31Parameter IRT Models*. 1–7.
- Heracleous, L. T. (1994). Rational Decision Making: Myth or Reality? *Management Development Review*, 7(4), 16–23. <https://doi.org/10.1108/09622519410771628>
- Holland, J. L., Holland, J. E. (1977). Vocational indecision: More evidence and speculation. *Journal of Counseling Psychology*, 24, 404–414.
- Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6(1), 1–55. <https://doi.org/10.1080/10705519909540118>
- Izgar, G., Altınok, V. (2013). Okul Yöneticilerinin Karar Verme Stratejileri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 41–55.
- İskifoğlu, G., Çelik-İskifoğlu, T. (2019). Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

- Öğrencilerinin Kuramlara Hakimiyetlerinin ve Karar Verme Stratejilerinin İncelenmesi. *Journal of Education for Life*, 33(1).
- Jamian, L. S., Sidhu, G. K., & Aperapar, P. S. (2013). Managerial Decision Styles of Deans in Institutions of Higher Learning. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 90(incult 2012), 278–287. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.07.092>
- Janis, I. L., & Mann, L. (1977). Emergency decision making:A theoretical analysis of responses to disaster warnings. *Journal of Human Stress*, 3(2), 35–48. <https://doi.org/10.1080/0097840X.1977.9936085>
- John, O. P., & Soto, C. J. (2007). The importance of being valid: Reliability and the process of construct validation. *Handbook of Research Methods in Personality Psychology*, 461–494.
- Johnson, R. H. (1978). Individuals styles of decision making: A theoretical model for counseling. *Personnel and Guidance Journal*, 56, 530–536.
- Kahneman, D. (2003). A Perspective on Judgment and Choice: Mapping Bounded Rationality. *American Psychologist*, 58(9), 697–720. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.58.9.697>
- Kararırmak, Ö., Kocabaş, E., Toker, N. (2016). *Ergenlerde Olumsuz Kimlik Gelişiminin Önlenmesine Yönelik Aile Rehberlik Programı*. 30(2), 1–20.
- Kesici, Ş. (2002). Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stratejilerinin Psikolojik İhtiyaç Örüntüleri ve Özlük Niteliklerine Göre Psikolojik Danışma ve Rehberlik Eğitimi Alan Öğrencilerin Empatik Beceri Ve Karar Verme Stratejilerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi K. *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Kıral, E. (2015). Yönetimde karar ve etik karar verme sorunsalı. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 73–89.
- Kilmann, R. H., & Mitroff, I. I. (1976). Qualitative versus Quantitative Analysis for Management Science: Different Forms for Different Psychological Types. *Interfaces*, 6(2), 17–27. <https://doi.org/10.1287/inte.6.2.17>

- Klazema, A. (2014). Types Of Quantitative Research for Students and Researchers. *De La Salle University*.
- Kline, T. J. B. (1994). Measurement of Tactical and Strategic Decision Making. *Educational and Psychological Measurement*, 54(3), 745–756. <https://doi.org/10.1177/0013164494054003021>
- Koç, M. (2004). Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(17), 231–238. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erusosbilder/issue/23750/253040>
- Köse, E. (2019). Karar Verme Tarzları ile Sorun Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin Araştırılması. *İdari ve İktisadi Bilimler Dergisi*, 49–60.
- Krieshok, T. S., Black, M. D., mckay, R. A. (2009). Career decision making: The limits of rationality and the abundance of non-conscious processes. *Journal of Vocational Behavior*, 75, 275–290. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2009.04.006>
- Krumboltz, J. D., Scherba, D. S., Hamel, D. A., Mitchell, L., Rude, S., Kinnier, R. (n.d.). The effect of alternate career decision making strategies on the quality of resulting decisions (Final report). *CA: Stanford University. (ERIC Document Reproduction Service No. 195 824)*.
- Kurban, C., & Yaşar, M. (2017). Decision Making Styles Of School Managers According To Their Individual Perception. *Kuramsal Eğitim Bilim*, 10(1), 170–190. <https://doi.org/10.5578/keg.26430>
- Kurt, D. G., & Ergene, T. (2017). Prediction of risk behaviours among Turkish adolescents. *Eğitim ve Bilim*, 42(189), 137–152. <https://doi.org/10.15390/EB.2017.6354>
- Kuzgun, Y., Bacanlı, F. (2006). Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programlar Dizisi. *Nobel*.
- Kuzgun, Y. (1992). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. *ÖSYM Yayınları*.
- Kyriazos, T. A. (2018). Applied Psychometrics: Sample Size and Sample Power Considerations in Factor Analysis (EFA, CFA) and SEM in General. *Psychology*, 9, 2207-2230. <https://doi.org/10.4236/psych.2018.98126>

- Larry, W. (1987). *Social Styles Sales Strategies*. Eden Prarie, MN: Wilson Learning Center.
- Larson, L. M., Heppner, P. P., Ham, T., Dugan, K. (1988). Investigating multiple subtypes of career indecision through cluster analysis. *Journal of Counseling Psychology*, 35(4), 439–446. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.35.4.439>
- Leimbach, M., Bailey, P. (2014). *Global Versatility*. Wilson Learning.
- Lieberman, M. D. (2003). Reflective and reflexive judgment processes: A social cognitive neuroscience approach. *Cambridge University Press: Cambridge*, 44–67.
- Loera-Malvarez. (2017). Analysis of the Relationship Between Psychological Well-Being and Decision Making in Adolescent Students. *Frontiers in Psychology*, 11(July). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01195>
- Loevinger, J. (1954). The attenuation paradox in test theory. *Psychological Bulletin*, 51(5), 493–504. <https://doi.org/10.1037/h0058543>
- Loevinger, J. (1957). Objective Tests as Instruments of Psychological Theory. *Psychological Reports*, 3(3), 635–694. <https://doi.org/10.2466/pr0.1957.3.3.635>
- Lopez, F. G., & Ann-Yi, S. (2006). Predictors of career indecision in three racial/ethnic groups of college women. *Journal of Career Development*, 33(1), 29–46. <https://doi.org/10.1177/0894845306287341>
- Malhotra, G., Leslie, D.S., Ludwig, C. J. H. (2018). Time-varying decision boundaries: insights from optimality analysis. *Psychonomic Bulletin & Review*, 25, 971–996. <https://doi.org/10.3758/s13423-017-1340-6>
- Mann, S. (1989). No Title. *The Short Story Cycle: A Genre Companion and Reference Guide*.
- Mansor, M. Rashid, A. M. (2013). Career Indecision: A Cross-Sectional Survey among Students of National Youth Skills Training Institutes. *Journal of Scientific Research*, 17(8), 1073–1079.

- Mark, D., Clark, B. (2020). Probability Logic Fails in Immitigable Uncertainty, But Strategic Logic Does Not. *Academy of Management Review*, 43(3). <https://doi.org/10.5465/amr.2020.0120>
- Mazzetti, G., Chiesa, R., Guglielmi, D., & Petruzzello, G. (2018). Psychometric examination of the psychological capital (psycap) and the career decision-making process (CDMP) scales. *BPA Applied Psychology Bulletin*, 66(281), 46–58. <https://doi.org/10.26387/bpa.281.5>
- Mccrae, R. R., Kurtz, J. E., Yamagata, S., & Terracciano, A. (2011). Internal consistency, retest reliability, and their implications for personality scale validity. *Personality and Social Psychology Review*, 15(1), 28–50. <https://doi.org/10.1177/1088868310366253>
- Mchorney, C. A., Tarlov, A. R. (1995). Individual-patient monitoring in clinical practice: are available health status surveys adequate? *Quality of Life Research*, 4(4), 293–307. <https://doi.org/10.1007/bf01593882>
- Mcwhirter, E. H., Crothers, M., Rasheed, S. (2000). The effects of high school career education on social-cognitive variables. *Journal of Counseling Psychology*, 47(3), 330–341. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.47.3.330>
- Ming, T., Huchang, L. (n.d.). *From conventional group decision making to large-scale group decision making: What are the challenges and how to meet them in big data era? A state-of-the-art survey.* <https://doi.org/10.1016/j.omega.2019.102141>
- Morgado, F. F. R., Meireles, J. F. F., Neves, C. M., Amaral, A. C. S., & Ferreira, M. E. C. (2017). Scale development: Ten main limitations and recommendations to improve future research practices. *Psicologia: Reflexao e Critica*, 30(1), 1–20. <https://doi.org/10.1186/s41155-016-0057-1>
- Motl, T. C., Krieshok, T. S., & Multon, K. D. (2018). The Effect of Rational and Intuitive Decision-Making Strategies on Interest Appraisals. *Journal of Career Assessment*, 26(4), 616–630. <https://doi.org/10.1177/1069072717723095>
- Multon, K. D., Heppner, M. J., Lapan, R. T. (1995). An Empirical Derivation of Career Decision Subtypes in a High School Sample. *Journal of Vocational Behavior*, 47(1), 76–92. <https://doi.org/10.1006/jvbe.1995.1030>

- Nas, S. (2010). Karar verme stillerine bilimsel yaklaşımlar. *Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi*, 2(2).
- Nickerson, J., Argyres, N. (2018). Strategizing Before Strategic Decision Making. *Strategy Science*, 3(4). <https://doi.org/10.1287/stsc.2018.0066>
- Nunes, I., & Jannach, D. (2017). A systematic review and taxonomy of explanations in decision support and recommender systems. *User Modeling and User-Adapted Interaction*, 27(3–5), 393–444. <https://doi.org/10.1007/s11257-017-9195-0>
- Obi, J. N., Ph, D., Strategies, D., & Maduabum, I. C. P. (n.d.). *DECISION-MAKING STRATEGIES BY*.
- Okoli, J., & Watt, J. (2018). Crisis decision-making: the overlap between intuitive and analytical strategies. *Management Decision*, 56(5), 1122–1134. <https://doi.org/10.1108/MD-04-2017-0333>
- Oliveira, A. (2007). A Discussion of Rational and Psychological Decision-Making Theories and Models: The Search for A Cultural-Ethical Decision-Making Model. *Electronic Journal of Business Ethics and Organization Studies*, 12(2).
- Osipow, S. H. (1999). Assessing career indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 55, 147–154.
- Ölçme, S. Ve Y. M. (2020). *YKS Yerleştirme sonuçlarına ilişkin sayısal bilgiler*.
- Özkan, M. S., Gündoğan, S., & Eldeleklioğlu, J. (2018). An analysis of risk taking behaviors of high school students in terms of their decision making skills and various factors. *Elementary Education Online*, 17(3), 1238–1251. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2018.466334>
- Pabuçcu, H., & Esmer, Y. (2019). Stratejik Kariyer Planlama: Bulanık Mantık Yaklaşımı. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 34(1), 111–124. <https://doi.org/10.24988/ije.2019341835>
- Payne, W. J., Bettman, R. J. Johson, J. E. (1993). *The Adaptive Decision Maker*. Cambridge University Press: Cambridge.

- Peng, H. (2005). Reduction in state anxiety scores of freshmen through a course in career decision. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 5, 293–302.
- Perry, J. C. (2008). Dependent Personality Disorder. *Stern, TA. Massachusetts General Hospital Comprehensive Clinical Psychiatry*.
- Petrillo, F., Rosati, G. (2020). *Variation in primate decision-making under uncertainty and the roots of human economic behaviour*.
- Phillips, S. D., Paziienza, N. J., & Ferrin, H. H. (1984). Decision-making styles and problem-solving appraisal. *Journal of Counseling Psychology*, 31(4), 497–502. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.31.4.497>
- Plessner, H., Betsch, C. & Betsch, T. (2008). Intuition in Judgment and Decision Making. *Newyork: Taylor & Francis Group*.
- Rayner, S., & Riding, R. (1997). Educational Psychology : An International Journal of Experimental Towards a Categorisation of Cognitive Styles and Learning Styles Towards a Categorisation of Cognitive Styles and Learning Styles. *An International Journal of Experimental Educational Psychology*, 17:1-2(December 2012), 5–27. <http://dx.doi.org/10.1080/144341970170101>
- Rowe, A. J., & Boulgarides, J. D. (1983). Decision Styles — A Perspective. *Leadership & Organization Development Journal*, 4(4), 3–9. <https://doi.org/10.1108/eb053534>
- Salomone, P. R. (1982). Difficult Cases in Career Counseling: II-The Indecisive Client. *The Personnel and Guidance Journal*, 60(8), 496–500. <https://doi.org/10.1002/j.2164-4918.1982.tb00703.x>
- Sarıdoğan, E. (2019). *Karar alma teknikleri*.
- Satan, A. (2015). No Title. *Endüstri Meslek Lisesi Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Ile Karar Stratejileri Arasındaki İlişkinin Analizi. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 40(40), 133–145.
- Sauter, V.L. (1999). Intuitive decision-making. *Communications of the ACM*, 42, 109–115.

- Sauter, Vicki L. (1999). Intuitive Decision Making: Combining advanced Intuitive analytical tools with human intuition increases insight into Decision-Making. *Communications of the ACM*, 42(6), 109–115.
- Savickas, M. L. (1995). Constructivist Counseling for Career Indecision. *The Career Development Quarterly*, 43(4), 363–373. <https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.1995.tb00441.x>
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., & Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *MPR-Online*, 8(2), 23–74.
- Schmitt, N. (1996). Uses and abuses of coefficient alpha. *Psychological Assessment*, 8(4), 350–353. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.8.4.350>
- Schulz, M. (2020). Uncertain preferences in rational decision. *Inquiry (United Kingdom)*, 63(6), 605–627. <https://doi.org/10.1080/0020174X.2020.1758767>
- Scott, S., & Bruce, R. (1995). 1995 Scott & Bruce, Scale develop.pdf. In *Educational and Psychological Measurement* (Vol. 55, Issue 5, pp. 818–831).
- Shapiro, S., & Spence, M. T. (1997). Managerial intuition: A conceptual and operational framework. *Business Horizons*, 40(1), 63–68. [https://doi.org/10.1016/s0007-6813\(97\)90027-6](https://doi.org/10.1016/s0007-6813(97)90027-6)
- Shimaoka, M. (2015). Strategic Career Planning for Physician-Scientists. *Journal of Orthopaedic Science*, 20(3). <https://doi.org/10.1007/s00776-015-0697-5>
- Simon, H. (1976). Administrative behavior: A study of decision-making processes in administrative organization. *Free Press*, 3.
- Simonich, M. (2016). State senator proposes \$1 a pack hike in New Mexico cigarette tax. *TCA Regional News*, 7(3), 309–319.
- Sinclair, M., & Ashkanasy, N. M. (2005). Intuition: Myth or a decision-making tool? *Management Learning*, 36(3), 353–370. <https://doi.org/10.1177/1350507605055351>
- Sleboda, P., & Sokolowska, J. (2017). Measurements of rationality: Individual differences in information processing, the transitivity of preferences and

- decision strategies. *Frontiers in Psychology*, 8(OCT), 1–12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01844>
- Sundu, M., Yaşar, O. (2020). *Doğal Karar Verme Ölçeği (DKVÖ): Kavramsal Tanım ve Ölçek Geliştirme Çalışması*. 21(1), 101–115.
- Şahin, K. (2010). Ortaöğretim Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri ile Karar Verme Stratejileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Maltepe Üniversitesi*.
- Şahin, M. G., & Boztunç Öztürk, N. (2018). Eğitim Alanında Ölçek Geliştirme Süreci: Bir İçerik Analizi Çalışması. *Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(2003), 191–207. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.375863>
- Şirin, A., Güner, A. (2018). *İlkokul Yönetici ve Öğretmenlerinin Karar Verme Stratejileri ile İş Doyumları Arasındaki İlişki*. 4(1).
- Tanaka, J. S. (1987). How Big Is Big Enough? Sample Size and Goodness of Fit in Structural Equation Models with Latent Variables. *Child Development*, 58, 134-146. <https://doi.org/10.2307/1130296>
- Taşdelen, A. (2001). Öğretmen Adaylarının Bazı Psiko Sosyal Değişkenlere Göre Karar Verme Stilleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 40–52.
- Taylor, A. (2015). The career futures inventory: A measure of career-related adaptability and optimism. *Journal of Career Assessment*, 13(1), 3–24. <https://doi.org/10.1177/1069072704270271>
- Terwee, et al. (2007). Quality criteria were proposed for measurement properties of health status questionnaires. *Journal of Clinical Epidemiology*, 60(1), 34–42. <https://doi.org/10.1016/j.jclinepi.2006.03.012>
- Thunholm, P. (2004). Decision-making style: Habit, style or both? *Personality and Individual Differences*, 36(4), 931–944. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(03\)00162-4](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(03)00162-4)
- Tinsley, H. E. (1992). Career decision making and career indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 41(3), 209–211. [https://doi.org/10.1016/0001-8791\(92\)90022-r](https://doi.org/10.1016/0001-8791(92)90022-r)

- Uçar, S. (2019). Duygusal Zeka Ve Karar Verme Stratejileri arasındaki ilişki. *Ayır, 8(5)*, 55.
- Ümmet, D., İme, Y., Çağlar, A. (2020). Humanistic Perspective. *Encyclopedia of Communication Theory*, 68–80.
<https://doi.org/10.4135/9781412959384.n177>
- Von Gunten, C. D., & Scherer, L. D. (2019). Self–other differences in multiattribute decision making: Compensatory versus noncompensatory decision strategies. *Journal of Behavioral Decision Making*, 32(2), 109–123.
<https://doi.org/10.1002/bdm.2099>
- Wray, C. (2017). A proposed new psychological model for judgement and decision-making: Integrating the tri-partite model with hemispheric difference. *Leadership and Organization Development Journal*, 38(4), 549–563.
<https://doi.org/10.1108/LODJ-06-2015-0120>
- Yalın Uçar, M., & Aktaş, N. Z. (2020). Lise Öğrencilerinin Motivasyon Kaynakları ve Karar Verme Stratejileri. *Sakarya University Journal of Education*, 10, 372–397.
- Yaşar, O. (2016). *Davranışsal karar verme Düşünme, Problem Çözme*. January 2016, 1–91.
- Yeşilyaprak, B. (2014). Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığına Giriş. Binnur Yeşilyaprak (Ed.), *Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı Kuramdan Uygulamaya içinde*. Pegem, 2–39.
- Yiğit, A. (2005). Lise öğrencilerinin karar verme davranışlarının bazı değişkenlere göre yordanması. *Ege Üniversitesi*.
- Yılmaz, A. (2000). Anne-Baba Tutum Ölçeğinin güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 7(3), 160–172.
- Yoon, S., Vo, K., & Venkatraman, V. (2017). Variability in Decision Strategies Across Description-based and Experience-based Decision Making. *Journal of Behavioral Decision Making*, 30(4), 951–963.
<https://doi.org/10.1002/bdm.2099>

- Yüksel-Şahin, F. (2008). Ortaöğretimdeki öğrenci görüşlerine göre psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(2).
- Zeijlmans, K., López López, M., Grietens, H., & Knorth, E. J. (2019). Heuristic decision-making in foster care matching: Evidence from a think-aloud study. *Child Abuse and Neglect*, 88(June 2018), 400–411. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.12.007>
- Zintgraf, L. M., Roijers, D. M., Linders, S., Jonker, C. M., & Nowé, A. (2018). Ordered preference elicitation strategies for supporting multi-objective decision making. *Proceedings of the International Joint Conference on Autonomous Agents and Multiagent Systems, AAMAS*, 2, 1477–1485.

EK-A: Gönüllü Katılım Formu

GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU (ÖĞRENCİ İZİNİ)

24/01/2020

Merhaba,

Yapacak olduğum çalışmaya gösterdiğin ilgi ve bana ayırdığın zaman için şimdiden çok teşekkür ederim. Bu formla, kısaca sana ne yaptığımı ve bu araştırmaya katılman durumunda neler yapacağımızı anlatmayı amaçladım.

Bu araştırma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan izin alınmıştır. Bu araştırma, lise öğrencilerinin karar verme stratejilerini ve karar durumlarını ölçmeyi amaçladığı, Doç. Dr. Arif ÖZER danışmanlığında hazırlanacak bir yüksek lisans tezidir. Bu sebeple de, ölçekleri doldurman ve gerekirse görüşlerini almak için yapacağım grup görüşmesine katılman araştırma için büyük bir önem arz etmekte.

Araştırmaya gönüllü olarak katılım esastır. Doldurman için sana üç ölçek ve bir bilgi formu vereceğim. Ölçeklerin doldurulması yaklaşık 30-40 dakika sürecektir. Ölçekte yer alan maddelerin herhangi bir doğru cevabı bulunmamakta ve verdiği her cevap değerlidir. Araştırmada grupları karşılaştırmak için cinsiyet, sınıf düzeyi, algılanan sosyoekonomik düzeyin ile ilgili bilgilerin kullanılacak, başka hiçbir kişisel bilgin araştırmada yer almayacaktır. İsmi ya da soy ismin kesinlikle araştırmada kullanılmayacaktır. Görüşlerini almak için yapılabilecek görüşme ise birebir değil diğer öğrencilerle birlikte bir grup ortamında yani odak grup görüşmesi şeklinde olacaktır. Görüşme sırasında oluşabilecek kesintileri önlemek amacıyla ses kaydı yapmak istiyorum. Kayda alınmış olan tüm veriler, sadece bilimsel bir amaç için kullanılacak ve bunun dışında hiçbir amaçla kullanılmayacak, kimseyle paylaşılmayacaktır. Rahatsızlık hissedersen çalışmadan çekilebilirsin ve rahatsızlığının giderilmesi için de sana gereken yardım sağlanacaktır. Ayrıca istediğin zaman görüşmeyi kesebilir, ölçeği yanıtlamayı bırakabilir ve çalışmadan ayrılabilirsin. Bu durumda ölçek verilerin, yapılan kayıtlar ve görüşme verileri yazıya aktarılmadan silinecek ve sana hiçbir sorumluluk yüklenmeyecektir.

Bu bilgileri okuyup bu araştırmaya gönüllü olarak katılmanı ve sana verdiğim güvenceye dayanarak bu formu imzalamanı rica ediyorum. Sormak istediğin herhangi bir durumla ilgili benimle her zaman iletişime geçebilirsin. Araştırma sonucu hakkında bilgi almak için iletişim bilgilerimden bana ulaşabilirsin. Formu okuyarak imzaladığın için çok teşekkür ederim.

Katılımcı:

Adı Soyadı:

Adres:

Tel:

İmza:

Sorumlu Araştırmacı:

Doç. Dr. Arif ÖZER

Hacettepe Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Bölümü, Beytepe

Kampüsü/Çankaya/ANKARA

Tel: 0312_780 5054

İmza:

Araştırmacı:

Gözde TEKBAŞ

Hacettepe Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Beytepe Kampüsü, Çankaya/ANKARA

0 (312) 780 5044

İmza:

EK-A1: Veli Bilgilendirme Formu

24/01/2020

Sayın Veli,

Çalışmaya göstermiş olduğunuz ilgi ve bana ayıracağınız zaman için şimdiden çok teşekkür ederim. Bu form, yaptığım araştırmanın amacını size anlatmayı ve çocuğunuzun bir katılımcı olarak haklarını tanımlamayı amaçlamaktadır.

Bu araştırma için, Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan izin alınmıştır. Bu araştırma, lise öğrencilerinin kariyer karar verme stratejilerini ölçmeyi amaçladığı, Doç. Dr. Arif ÖZER danışmanlığında hazırlanacak bir yüksek lisans tezidir. Bu sebeple de, çocuklardan alınacak olan ölçek verileri ve öğrenci görüşleri araştırma için büyük bir önem arz etmektedir.

Araştırmaya gönüllü olarak katılım esastır. Velisi olduğunuz öğrenciye beş ölçek uygulanacak ve gerektiğinde kariyer karar verme stratejileri ile ilgili çocuğunuzla görüşülecektir. Ölçek uygulaması yaklaşık 30-40 dakikada tamamlanacaktır. Ölçekte yer alan maddelerin herhangi bir doğru cevabı yoktur ve bütün cevaplar değerlidir. Araştırmada grupları karşılaştırmak için çocuğunuzun cinsiyet, sınıf düzeyi, algılanan sosyoekonomik düzeyi ile ilgili bilgileri kullanılacak, başka hiçbir kişisel bilgisi araştırmada yer almayacaktır. Çocuğunuzun ismi ya da soy ismi kesinlikle araştırmada kullanılmayacaktır. Çocuğunuzla görüşlerini almak için yapılabilecek görüşme ise birebir değil diğer öğrencilerle birlikte bir grup ortamında yani odak grup görüşmesi şeklinde olacaktır. Görüşme sırasında oluşabilecek kesintileri önlemek amacıyla ses kaydı yapmak istiyorum. Kayda alınmış olan tüm veriler, sadece bilimsel bir amaç için kullanılacak ve bunun dışında hiçbir amaçla kullanılmayacak, kimseyle paylaşılmayacaktır. Çocuğunuz eğer bir rahatsızlık hissederse çalışmadan çekilebilir ve bu rahatsızlığının giderilmesi için de çocuğunuza gereken yardım sağlanır. Ayrıca çocuğunuz istediği zaman görüşmeyi kesebilir, ölçeği yanıtlamayı bırakabilir ve çalışmadan ayrılabilir. Bu durumda ölçek verileri, yapılan kayıtlar ve görüşme verileri yazıya aktarılmadan silinecek ve çocuğunuza hiçbir sorumluluk yüklenmeyecektir.

Bu bilgileri okuduktan sonra, velisi olduğunuz öğrencinin bu araştırmaya gönüllü olarak katılmasını ve araştırma dâhilinde benim size verdiğim güvenceye dayanarak bu formu imzalamanızı rica ediyorum. Çocuğunuzun çalışmaya katılması ile ilgili onay vermeden önce veya onay verdikten sonra sormak istediğiniz herhangi bir durumla ilgili benimle iletişime geçebilirsiniz. İsteddiğiniz takdirde araştırma sonucu hakkında bilgi almak için de irtibat numaramdan bana ulaşabilirsiniz. Formu okuyarak imzaladığınız için çok teşekkür ederim.

Katılımcı:

Adı Soyadı:

Adres:

Tel:

İmza:

Sorumlu Araştırmacı:

Doç. Dr. Arif ÖZER

Hacettepe Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Bölümü, Beytepe

Kampüsü/Çankaya/ANKARA

Tel: 0312_780 5054

İmza:

Araştırmacı:

Gözde TEKBAŞ

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Beytepe Kampüsü, Çankaya/ANKARA

0 (312) 780 5044

İmza:

EK-B: Örnek Ölçek Maddeleri

EK-B1. Karar Stratejileri Ölçeği Örnek Maddeleri

Aşağıda yer alan ifadelerden size en uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

1. Grup ödevinizi teslim etmeden önce ödevinizde bir eksiklik fark ettiniz. Eksikliği gidermek için nasıl bir yol izlersiniz? A. Arkadaşlarımla bir çözüm üzerinde uzlaşıyorum. B. Kendi bilgilerimle düzeltmeyi denerim. C. Vaktin azlığı, elimi kolumu bağlar. D. Sessiz kalarak grubun kararına uyarım
4. Öğlen yemeklerinde farklı seçenekler içeren bir okulda, ne yiyeceğinize nasıl karar verirsiniz? A. Parama göre hareket ederim. B. Farklı tatları denerim. C. Çok fazla seçeneğin olması beni zorlar. D. Arkadaşlarımla tercihlerime uyarım.
8. Kararlarınızdan pişmanlık duyarsınız çünkü A. Kısa zamanda karar alırım. B. Seçeneklerin hepsini düşünmeden hareket ederim. C. Kendime yeterince güvenmem. D. Eleştirilerden olumsuz etkilenirim.
12. Kararınızın sonucu kötü bir duruma yol açtı çünkü A. Elimde yeterli bilgi yoktu B. Sezgilerimi dikkate almadım C. Risk almaktan kaçındım. D. Yanlış yönlendirildim.
15. Bir konuda karar verme aşamalarınızı en iyi hangisi tanımlar? A. Problemlerle ilgili bilgileri analiz etme sürecini planlarım. B. Benzer bir problemi nasıl çözdüğümü düşünürüm. C. Hangi yöntemin daha etkili olacağını seçmeye çalışırım. D. Fikirlerimin kabul görüp görmeyeceğine bakarım.
18. Okulda yapılacak etkinlik kulüpleri seçiminde, arkadaşınız satranç kulübüne birlikte devam etmenizi istiyor. A. Katılıyorum çünkü, olasılıkları hesaplamaktan hoşlanırım. B. Katılmam çünkü, uzun sürmesinden sıkılırım. C. Katılmam çünkü, doğru hamleye karar vermem çok zaman alır. D. Katılıyorum çünkü, arkadaşşıma hayır demekten çekinirim.

EK-B2. Karar Durumları Ölçeği Örnek Maddeleri

Aşağıda yer alan ifadelerden duruma en uygun olduğunu düşündüğünüz ifadeyi işaretleyiniz.

<p>1. Bir dersin proje ödevinde, çalışma grubunuzda görev dağılımı hakkında son dakikaya kadar bir anlaşmaya varamadınız. Bir an önce sonuca varmak için tecrübeleriniz doğrultusunda sonuca ulaşmak istiyorsunuz. Bu durumda nasıl bir yol izlersiniz?</p> <p>A. Görevleri, arkadaşlarımla niteliklerine uygun şekilde eşleştirim. B. Geçmiş tecrübelerime dayanarak görevleri dağıttım. C. Çok düşünüp içime sinmeyen bir karar vermek zorunda kalırım. D. Grup arkadaşlarımla isteklerine uyarım.</p>
<p>3. Alan seçimi yapacaksınız. Bir karar vermeden önce çevrenizdekilerle seçenekleri değerlendiriyorsunuz. Görüşlerine önem verdiğiniz kişiler sayısal alanı seçmenizde ısrarcı. Onlarla tartışmaya girmekten kaçınıyorsunuz. Bu durumda nasıl bir yol izlersiniz?</p> <p>A. Sayısal alanları araştırdıktan sonra bir karar veririm. B. Gelecekte fayda sağlayacağını hissettiğim alana yönelirim. C. Fikrini önemseydiğim kişilere danışırım. D. Sayısal alanda okumayı seçerim.</p>
<p>6. İlk sınavdan düşük puan aldığınız bir dersin ikinci sınavına bir gün kala sevdiğiniz bir arkadaşınız hoşunuza gidecek bir etkinliğe sizi davet etti. Kararınızı verirken nasıl bir yol izlersiniz?</p> <p>A. Evde kalıp ders çalışmayı seçerim. B. Sınava hazırlığımı yeterli görürsem, etkinliğe katılırım. C. Evde kalsam da etkinliğe gitsem de aklım hep diğerinde kalır. D. Arkadaşımı kırmak istemediğim için onunla giderim.</p>
<p>10. Sınıflar arası yapılacak bir müsabakada arkadaşlarınıza destek olmak istiyorsunuz. Onları motive etmek için nasıl bir yol izlersiniz?</p> <p>A. Müsabakayla ilgili pankartlar hazırlarım. B. İçimden geldiği gibi tezahüratlar yaparım. C. Müsabakanın başlayacağı ana kadar düşünürüm. D. Diğer arkadaşlarıma katılarak destek veririm.</p>
<p>12. Bazı konu testlerinde fazla hata yaptığınız için üniversite sınavının kötü geçeceğine ilişkin endişelisiniz. Bu sorunu nasıl çözeceğinizle ilgili de kuşkularınız var. Bu durumda nasıl bir yol izlersiniz?</p> <p>A. Daha etkili bir çalışma sistemi araştırırım. B. İçimden geldiği gibi davranırım. C. Bir çözüm bulmak benim için zor olur. D. Güvendiğim birinin gösterdiği yoldan giderim.</p>
<p>15. Almak istediğiniz cihazın özelliklerini bütçenize göre belirlediniz. Bu özellikte bir cihaz mağazada yok ancak satıcı farklı güncel cihazlar öneriyor. Bu durumda nasıl bir yol izlersiniz?</p> <p>A. Cihazların özellikleri ve fiyatlarını internetten araştırarak bir karar veririm. B. Önerilen en popüler cihazı satın alırım. C. Cihazlar hakkında bilgili olan birkaç kişinin ortak görüşlerine uyarım. D. Kararı yanımdakilere bırakırım.</p>
<p>20. Üniversite sınavı için sınıf arkadaşlarınız özel ders alıyorlar. Bazı ders konularında desteğe ihtiyacınız olduğunda nasıl bir yol izlersiniz?</p> <p>A. Ailemin bütçesine uygun bir yol bulmaya çalışırım. B. Zamana yaymadan hemen önlem alırım. C. En iyi desteği buluncaya kadar denemelerim devam eder. D. Arkadaşlarımla hareket ederim.</p>

EK-B3. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu

Cinsiyetiniz nedir? K E

Sınıf düzeyiniz nedir? 9 10 11 12

Algılanan Yüksek Orta Düşük

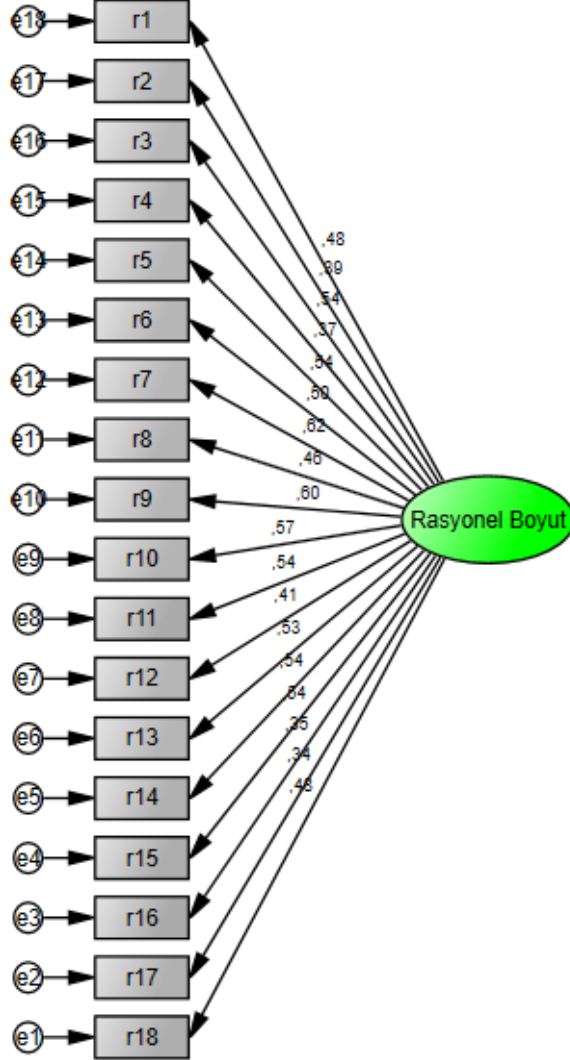
sosyoekonomik

düzeyiniz nedir?

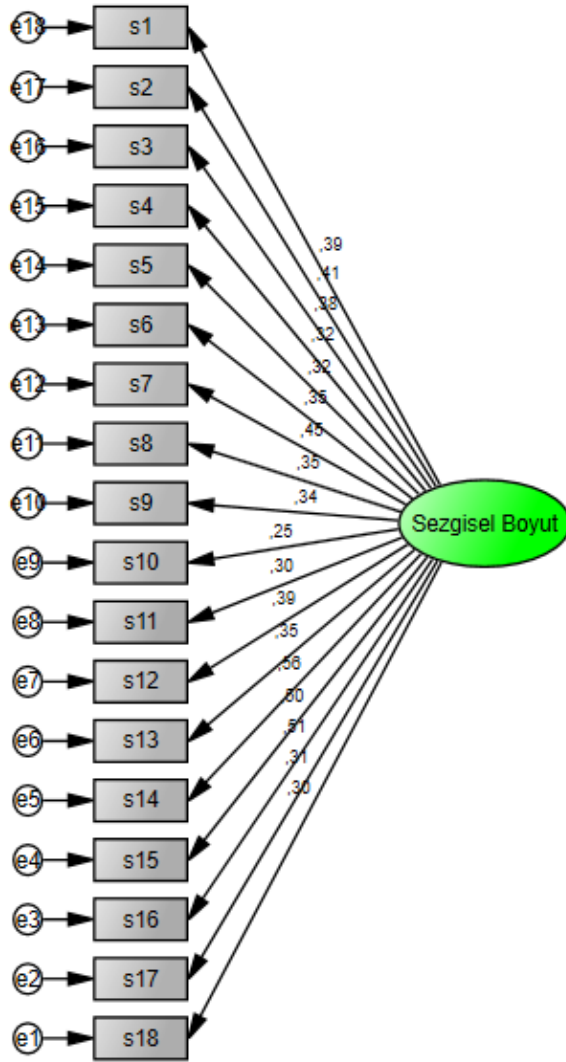
Lise Türü Anadolu Fen

EK-C: Ölçeklerin Madde-Faktör Yükleri

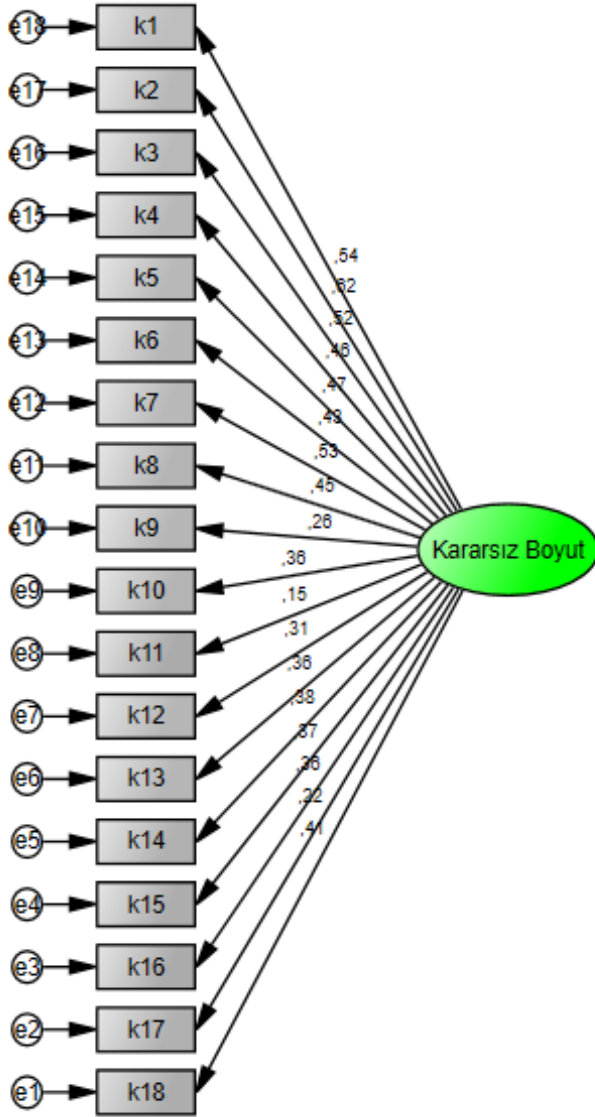
EK-C1. Karar Stratejileri Ölçeği KS-I Rasyonel Boyutu Madde-Faktör Yüğü

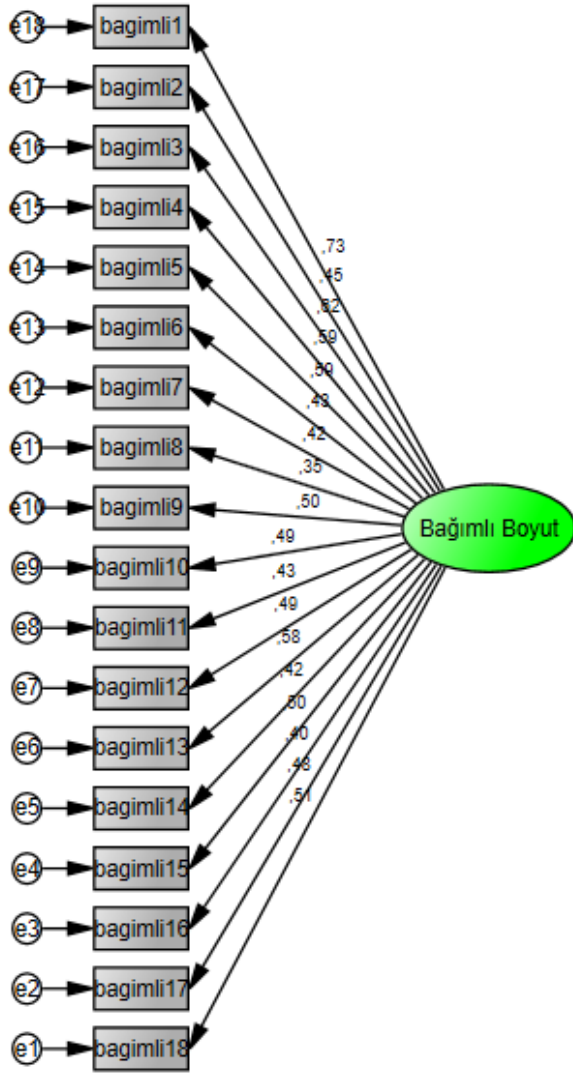
EK-C2. Karar Stratejileri Ölçeği KS-I Sezgisel Boyutu Madde-Faktör Yüğü

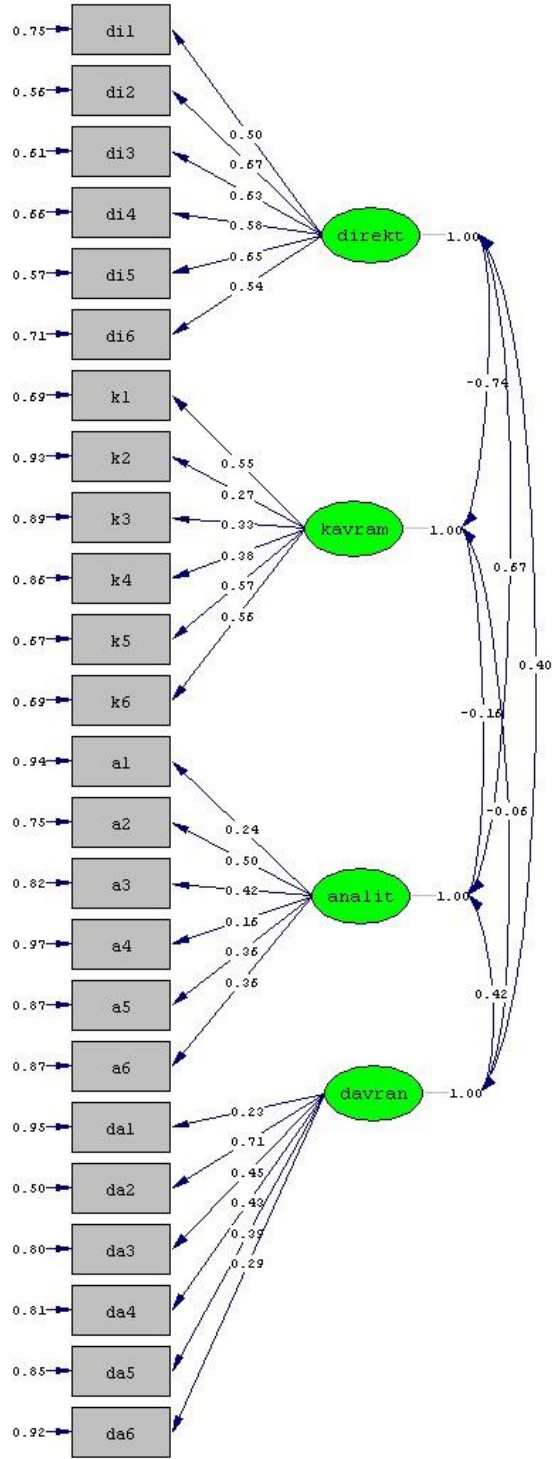
EK-C3. Karar Stratejileri Ölçeği KS-I Kararsız Boyutu Madde-Faktör Yüğü

EK-C4. Karar Stratejileri Ölçeği KS-I Bağımlı Boyutu Madde-Faktör Yüğü

EK-C5. Karar Stratejileri Ölçeği KS-II Madde-Faktör Yüğü

Chi-Square=526.27, df=246, P-value=0.00000, RMSEA=0.052

EK-Ç: Uzman Görüş Formu

Karar Durumları Ölçeği (KDÖ)	1 "ilgili değil"	2 "orta"	3 "ilgili"
1. Bir dersin proje ödevinde, çalışma grubunuzda görev dağılımı hakkında son dakikaya kadar bir anlaşmaya varamadınız. Bir an önce sonuca varmak için tecrübeleriniz doğrultusunda sonuca ulaşmak istiyorsunuz. Bu durumda nasıl bir yol izlersiniz?			XXXXXXXX
A. Görevleri, arkadaşlarımla niteliklerine uygun şekilde eşleştiririm.			XXXXXXXX
B. Geçmiş tecrübelerime dayanarak görevleri dağıtıyorum.		X	XXXXXX
C. Çok düşünüp içime sinmeyen bir karar vermek zorunda kalıyorum.			XXXXXXXX
D. Grup arkadaşlarımla isteklerine uyarıyorum.		X	XXXXXX
2. Üniversite giriş sınavı başarı sıranız, yerleşmek istediğiniz bölüme <u>yetmemekte</u> ama daha önce <u>duymadığınız</u> bölümlere puanınızla yerleşebileceğiniz söylenmektedir. Bu durumda beklentilerinizi göz önünde bulundurarak nasıl bir yol izlersiniz?			XXXXXXXX
A. Bölümleri ayrıntılı araştırdıktan sonra, puanıma uygun bir karar veririm.			XXXXXXXX
B. Sınava yeniden hazırlanıyorum.		XX	XXXXX
C. Seçenekleri araştırırsam da kararımın doğruluğundan kuşku duyarım.			XXXXXXXX
D. Önem verdiğim kişilerin söylediklerine göre karar veririm.			XXXXXXXX

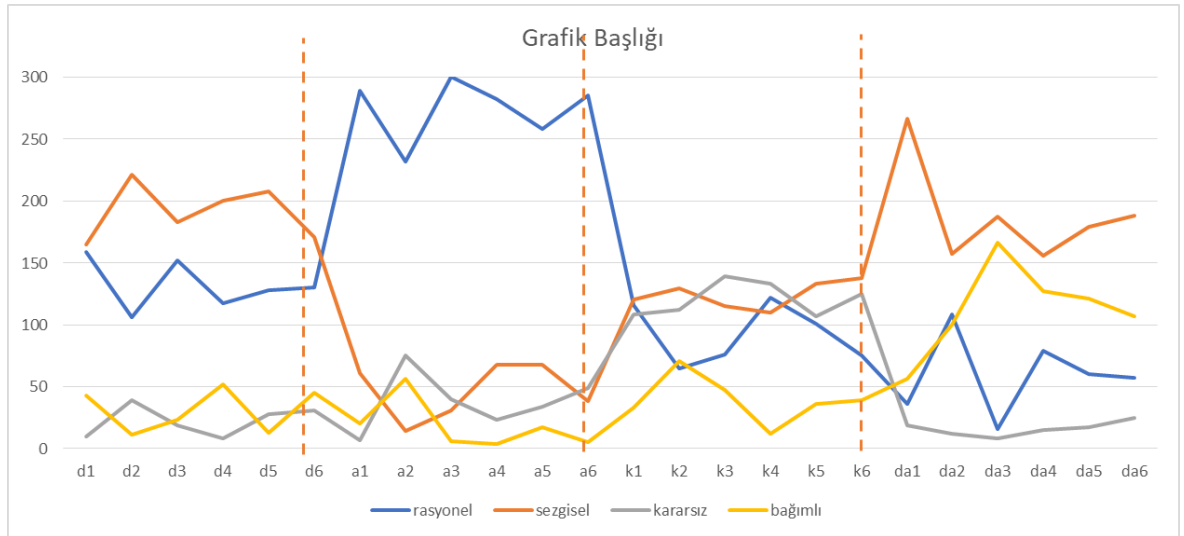
KARAR STRATEJİLERİ ÖLÇEĞİ	1 "ilgili değil"	2 "orta"	3 "ilgili"
1. Grup ödevinizi teslim etmeden önce ödevinizde bir eksiklik fark ettiniz. Eksikliği gidermek için nasıl bir yol izlersiniz?			XXXXXXXX
A. Arkadaşlarımla bir çözüm üzerinde uzlaşıyorum.			XXXXXXXX
B. Kendi bilgilerimle düzeltmeyi denerim.			XXXXXXXX
C. Vaktin azlığı, elimi kolumu bağlar.			XXXXXXXX
D. Sessiz kalarak grubun kararına uyarım			XXXXXXXX
2. Arkadaşlarınızla hafta sonu dışarıda yemek yediniz. Hesap geldiğinde, nasıl bir yol izlersiniz?		XX	XXXXX
A. Herkes öğrenci olduğundan yediği kadar ödemeli derim.			XXXXXXXX
B. Kendi hesabımı ödeyerek kenara çekilirim.			XXXXXXXX
C. Hesabı birinin paylaşırmasını beklerim.			XXXXXXXX
D. Ortak karara uyum sağlarım.			XXXXXXXX
3. Seçenekleri arasında kararsızlık yaşadığınız bir konuda nasıl bir yol izlersiniz?			XXXXXXXX
A. Seçeneklerin avantaj ve dezavantajlarını araştırırım.			XXXXXXXX
B. Tecrübelerime dayanarak seçim yaparım.			XXXXXXXX
C. Karar vermeyi sonraki bir zamana bırakırım.			XXXXXXXX
D. Karamsarlığa kapılarak destek beklerim.			XXXXXXXX
4. Öğlen yemeklerinde farklı seçenekler içeren bir okulda, ne yiyeceğinize nasıl karar verirsiniz?			XXXXXXXX
A. Parama göre hareket ederim.			XXXXXXXX
B. Farklı tatları denerim.			XXXXXXXX
C. Çok fazla seçeneğin olması beni zorlar.		X	XXXXX
D. Arkadaşlarımla tercihlerime uyarım.			XXXXXXXX

EK-D: Karar Durumları Ölçeği Frekans Tablosu

d: Direktif karar durumu a: Analitik karar durumu k: Kavramsal karar durumu

da: Davranışsal karar durumu

	<u>rasyonel</u>	<u>sezgisel</u>	<u>kararsız</u>	<u>bağımlı</u>
d1	159	165	10	43
d2	106	221	39	11
d3	152	183	19	23
d4	117	200	8	52
d5	128	208	28	13
d6	130	171	31	45
a1	289	61	7	20
a2	232	14	75	56
a3	300	31	40	6
a4	282	68	23	4
a5	258	68	34	17
a6	285	38	49	5
k1	116	120	108	33
k2	65	129	112	71
k3	76	115	139	47
k4	122	110	133	12
k5	101	133	107	36
k6	75	138	125	39
da1	36	266	19	56
da2	108	157	12	100
da3	16	187	8	166
da4	79	156	15	127
da5	60	179	17	121
da6	57	188	25	107

EK-E: Etik Komisyonu Onay Bildirimi

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172-300
Konu : Gözde TEKBAŞ (Etik Komisyon İzni)

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 09.10.2019 tarihli ve 51944218-300/00000810415 sayılı yazı.

Enstitünüz Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı tezli yüksek lisans programı öğrencisi Gözde TEKBAŞ'ın Doç. Dr. Arif ÖZER danışmanlığında yürüttüğü "Lise Öğrencilerinin Kariyer Karar Stratejileri Ölçeğinin Geliştirilmesi" başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun 15 Ekim 2019 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Rahime Meral NOHUTCU
Rektör Yardımcısı

EK-F: Milli Eğitim Uygulama İzin Belgesi

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 21764299-399-E.24827163
Konu : Uygulama İzni
(Gözde TEKBAŞ)

13.12.2019

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü)

İlgi : a) Üniversitenizin 05/12/2019 tarih ve 894930 sayılı yazısı,
b) 11/12/2019 tarih ve 24664845 sayılı Valilik Onayı.

Üniversitenizin, ilgi (a) yazısı, müdürlüğümüzce incelenmiş olup, uygun görüldüğüne dair ilgi (b) valilik onayı ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Turan AKPINAR
Vali a.
Millî Eğitim Müdürü

Ek
-Valilik Onayı (1 Sayfa)

EK-G: Etik Beyanı

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı bütün bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin bütününe kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

17/05/2021

Gözde TEKBAŞ

EK-H: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu

...../...../.....

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Başkanlığına,

Tez Başlığı LİSE ÖĞRENCİLERİNİN KARAR STRATEJİLERİNİN FARKLI KARAR DURUMLARINDA İNCELENMESİ

Yukarıda başlığı verilen tez çalışmamın tamamı (kapak sayfası, özetler, ana bölümler, kaynakça) aşağıdaki filtreler kullanılarak **Turnitin** adlı intihal programı aracılığı ile kontrol edilmiştir. Kontrol sonucunda aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Rapor Tarihi	Sayfa Sayısı	Karakter Sayısı	Savunma Tarihi	Benzerlik Oranı	Gönderim Numarası
16/5/2021	120	190120	04/6/2021	5	1587292485

Uygulanan filtreler:

1. Kaynaklar hariç
2. Alıntılar dâhil
3. 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan eder, gereğini saygılarımla arz ederim.

Ad Soyadı: Gözde Tekbaş
Öğrenci No.: N18133799
Ana Bilim Dalı: Eğitim Bilimleri
Programı: Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Statüsü: Y.Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

(Unvan, Ad Soyadı, İmza)
Doç. Dr. Arif ÖZER

EK-I: Thesis/Dissertation Originality Report

...../...../.....

HACETTEPE UNIVERSITY
Graduate School of Educational Sciences
To the Department of Educational Sciences

Thesis Title: EXAMINATION OF HIGH SCHOOL STUDENTS' DECISION STRATEGIES IN DIFFERENT DECISION SITUATIONS

The whole thesis that includes the *title page, introduction, main chapters, conclusions and bibliography section* is checked by using **Turnitin** plagiarism detection software take into the consideration requested filtering options. According to the originality report obtained data are as below.

Time Submitted	Page Count	Character Count	Date of Thesis Defense	Similarity Index	Submission ID
16/5/2021	120	190120	04/6/2021	5	1587292485

Filtering options applied:

1. Bibliography excluded
2. Quotes included
3. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Educational Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Name Last name: Gözde Tekbaş
Student No.: N18133799
Department: Educational Sciences
Program: Psychological Counseling and Guidance
Status: Masters Ph.D. Integrated Ph.D.

ADVISOR APPROVAL

APPROVED
(Title, Name Last name, Signature)
Assoc. Prof. Dr. Arif ÖZER

EK-İ: Yayınlama ve Fikrî Mülkiyet Hakları Beyanı

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- o Enstitü/Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihinden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- o Enstitü/Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihinden itibaren ... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- o Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

..... / /

(imza)

Öğrencinin Adı SOYADI

"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

(1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Madde 6.2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç; imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanın önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

(3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir*. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

